

Suomen Lammasyhdistyksen jäsenjulkaisu www.lammasyhdistys.fi

4/2018

Lammas & vuohi

Suomen
Lammasyhdistys
100 vuotta

Rintalan tila
menestyy
monipuoli-
suudella

Risteytys
sopeuttaa
tuotantoa

Kuivitukseen
löytyy vaihto-
ehtoja

Pässivalinta
vaikuttaa
nopeasti
katraassa

VILLAT MEILLE – LANGAT TEILLE

Vuosikymmenten kokemuksella

Olemme jo lähes 70 vuoden ajan ottaneet vastaan suomalaista villaa ja valmistaneet siitä laadukasta **huovutusvillaa**, **hahtuvaa**, **hahtuvalankaa** sekä **karsta-** ja **kampalankaa**.

Tuo villat meille omaeräkehruuseen (väh.20kg), saat omat tuotteet meiltä sovitulla tavalla.

Tehtaanmyymälämme avoinna arkisin koko kesän.

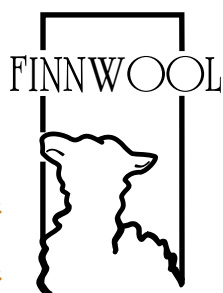

Ostamme villaa, olethan yhteydessä etukäteen villan vastaanottoon:

Päivi Häkkinen puh. 050 543 6533

Tutustu tuotteisiin myös verkkokaupassamme!

www.pirtinkehraamo.fi/verkkokauppa

**Pirtin
Kehräämö**

KEHRÄÄMÖ ja Tehtaanmyymälä
Kehräämöntie 2, 51520 Hirola
Puh. 010-617 3030
www.pirtinkehraamo.fi

**Suomalaisesta
villasta
valmistetut
tuotteet.**

Juhlatunnelmia

Suomen Lammasyhdistys täyttää tänä syksynä huimat 100 vuotta. Kädessäsi on nyt juhlalehti, jossa on paitsi ajan-kohtaisia asioita, myös mahtava katsaus niin lammastalouden historiaan kuin tulevaisuuteenkin. Lämmin kiitos teille kaikille, jotka olette vaikuttaneet tämän upean kokonaisuuden kokoamiseen!

Kiitokset myös teille, jotka olette muistaneet yhdistystä pienellä onnitte-
lulla lehden sivuilla. Ja aivan erityinen kiitos T-Printille, meidän painotalolle, jonka antaman lahjan ansiosta tämä lehti on poikkeuksellisen juhlavassa muodossa!

Varsinaiset juhlallisuudet pidetään Lahdessa 7.11.2018 Valtakunnallisten Lammaspäivien yhteydessä. Juhlakouksessa on aamupäivällä luvassa puheiden lisäksi historian havinaa ja yhteistä tulevaisuuden suunnittelua. Ilta-päivällä palkitaan ansioituneita lam-
mastiloja ja käsitellään sääntömääräisiä asioita. Päivä huipentuu lampureiden iltajuhlissa, jossa nautitaan maukkaasta ruuasta, hyvästä seurasta ja hauska-
sta ohjelmasta sekä pistetään jalalla kore-
asti. Toivottavasti mahdollisimman mo-
net pääsevät paikalle!

*Paljon, paljon onnea 100-vuotias
Suomen Lammasyhdistys!*

Marjo Simpanen

SISÄLLYS 4/2018

VAKIOPALSTAT

- 4 Pääkirjoitus
- 5 Edunvalvonta
- 6 Tuoretta satoa
- 48 Evira: Ripuloivat karitsat kasvavat huonosti
- 51 Kerittyä & karstattua
- 55 Aidan toiselta puolen
- 59 Laitumelta lautaselle

ARTIKKELIT

- 8 Lammastalouden kehittä-
miseen pitää satsata
- 9 Tulevaisuuden lammas
- 12 Suomalaisessa lampaassa
potentiaalia kasvulle
- 13 Ulla Savolainen: 35 vuotta
työuraa lampaiden parissa
- 14 Kannatusjäsenet yhdistyksen
tukena
- 16 Alkuperäisrotujen omat
yhdistykset
- 22 Suomalainen lammas osa 4:
Lammasyhdistyksen vaiheet
- 32 Monipuolinen ja uudistuva
Rintalan tila
- 35 Ammattina maisema
- 39 TEEMA: Risteytykset
- 44 Astutuskautteen
valmistautuminen
- 50 Hallittu loislääkkeiden käyttö
tärkeää
- 52 Hyvä kuivitus parantaa
terveyttä
- 54 Lammastalossa bulgarialaisittain
- 56 Suomalainen ruokaperinne

35 Parikan tilan lampaat
hoitavat maisemia.

Tilaushinta: 79 €/vuosikerta 2018
(5 numeroa), sis. SLY:n jäsenyyden
Kannattajajäsenyys 300 €/vuosi

Lehden tilaukset ja jäsenasiat
marjo.simpanen@lammasyhdistys.fi

Paino: T-Print Ky, Hyvinkää
ISSN 0785-7276

Päätoimittaja
Marjo Simpanen
puh. 044 973 7000
marjo.simpanen@lammasyhdistys.fi

Toimitussihteeri
Terhi Torikka
Puh. 040 485 1589
terhi.torikka@gmail.com

Toimituksen osoite
Terhi Torikka, Kuutostie 470
59130 Koitsanlahti

Toimituskunta
Silja Alamikkotervo
Jarmo Latvanen
Petri Leinonen
Otto Makkonen
Sarita Mikkonen
Eila Pennanen
Marjo Simpanen
Maija Suutarinen
Terhi Torikka
Kirsi Vertainen

Ilmoitusmyynti
Eila Pennanen, puh. 044 236 9902
ilmoitukset@lammasyhdistys.fi

Kansikuva
Nina Snellman

Seuraava lehti
11.12.2018
Aineistot
24.10.2018
mennessä

**Suomalainen lammas
katsoo tulevaan.**

Kuvassa vuonna 2012 syntynyt
Tölmän Tilda, yksi Ylä-Härkösen
tilalle tulleista kantauhuista.

Suomalaisen lammastalouden seuraavat sata vuotta?

Maailman muuttumisesta sanotaan, että yliarvioimme lähiajan muutokset ja aliarvioimme pitkän aikavälin kehityksen.

Lammas on muuttunut omavaraistalouden tarve-eläimestä yhdeksi maatilan erikoistumisvaihtoehdoksi. Tuotamme raaka-ainetta jalostusprosessille. Fossiilinen energia on korvannut ihmis- ja eläintyötä, jolloin yksi viljelijä pystyy hallitsemaan isoja massoja.

Halpa öljy on mahdollistanut myös massiivisen kuljettamisen, jolloin omavaraistalouden sijasta voimme rahdata tavaraa paikoista, joissa sen tuottaminen on halpaa. Niinpä voimme halutessamme syödä Uuden-Seelannin ikilaitumilla kasvanutta karitsaa. Tai myydä paperia ympäri maailman.

Teknistä kehitystä emme voimme kääntää taaksepäin. Öljyn loppuminen nostanee energian hintaa, mutta tuskin niin paljoa, että massoja ruvettaisiin liikuttelemaan jälleen lihasvoimin. Tietotekniikka on vasta lyömässä läpi maatalouden arjessa; lehmien lypsyrobotti lienee kevyttä ensimakua siitä, mitä kaikkea ihmistyön helpottamiseksi tai korvaamiseksi voidaan tehdä. Viljelijän arki saattaa muuttua enemmän kuin arvaammekaan.

Ilmastonmuutoksen ehkäisy tai siihen sopeutuminen on yksi kandidaatti seuraavan sadan vuoden keskeiseksi teemaksi. Lampaan rooli pahiksena (märehtijän metaaniryöhtäilyt) tai hyviksena (nurmiviljely) on kaksijakoinen, ja saattaa vaatia tarkistamaan lammastalouden ja yleensäkin kotieläintalouden roolia maataloudessa.

Kun soppaan hämmennetään vielä luonnon monimuotoisuuden varjeleminen, fleecepuseroista meriin ajautuvat mikromuovit ja ihmisravinnoksi kelpaamattoman nurmirehun muuttuminen herkuateriaksi, niin lammastalouden tulevaa roolia arvioitaessa olemme aika monimuotoisen todellisuuden edessä.

Vaikka kaupunkiviljelty vegaaniruoka näyttääkin yhden trendin huipentumalta, on vaikea uskoa maailman suurimman aurinkokeräimen, eli peltoviljelyn, hiipuvan. Eikä kaikesta pelloilla ja niityillä kasvavasta ole suoraan ihmisravinnoksi, eli rehua eläinproteiiniksi jalostavilla lampailla on yhä roolinsa.

Mutta "sulaako suo ennen kuin kurki kuolee?". Lammastalouden kilpailukyky juuri tämänhetkisessä tilanteessa on heikko. Emme saa liha- tai villamarkkinoilta riittävästi tuloja tuotantokustannusten katteeksi. Tuotamme yhteiskunnallista hyvää, josta meidät palkitaan tukipolitiikan keinoin.

Sata vuotta sitten lihalle ja villalle oli huutava tarve. Yhdistyksemme tarjoama tieto ja verkostoituminen auttoi lampureita vastaamaan kysyntään ja näin saamaan elantonsa. Nyt, muuttuneissa oloissa, lammastaloudelle on yhä kysyntää. Tarpeet ovat vain osin muuttuneet.

Tiedonvälityksellä, keskinäisellä yhteydenpidolla ja verkostoitumisella olemme pyrkineet kehittämään lammaselinkeinoa nämä sata vuotta. Ideat ja innovaatiot syntyvät vuorovaikutuksesta ja yhteisestä työstä. Yhdistyksemme 200-vuotisjuhlia tullaan varmasti viettämään. Yhtä varmas ti maailma on silloin aivan toisenlainen. Ja sitä tulevaisuutta on syytä itse olla tekemässä. Tervetuloa matkalle!

"Vaikka kaupunkiviljelty vegaaniruoka näyttääkin yhden trendin huipentumalta, on vaikea uskoa maailman suurimman aurinkokeräimen eli peltoviljelyn hiipuvan."

Kuva: Asko Veteläinen

Petri Leinonen
puheenjohtaja, Suomen Lammasyhdistys

SUOMEN LAMMASYHDISTYS R.Y. HALLITUS 2018

Petri Leinonen, puheenjohtaja, Tornio, petri.leinonen@elomestari.fi

Jarmo Latvanen, Akaa, jarmo.latvanen@pp.inet.fi, Varajäsen: Juha Tähkämaa, Piikkiö, juha.tahkamaa@gmail.com

Kaarin Knuuttila, Kouvola, knuuttila@muhiemenlahtivaja.fi, Varajäsen: Maaret Berg-Tynkkynen, Parikkala, suurtupa@gmail.com

Christer Ollqvist, Vöyri, christer.ollqvist@agrolink.fi, Varajäsen: Sirpa Tyräinen, Kangasniemi, koivuniementila@gmail.com

Annaelina Kotilainen, Lapinlahti, elliskotilainen@gmail.com, Varajäsen: Simo Havia, Savonlinna, simo.havia@jarvenpaantila.fi

Timo Heikkilä, Pattijoki, heikkila.timo@kotinet.com, Varajäsen: Hannu Iso-Junno, Pulkila, hannuisojunno@gmail.com

Kirsi Ylipiessa, Tornio, kirsi.ylipiessa@gmail.com, Varajäsen: Anne Jurva, Tervola, anne.jurva@gmail.com

Yhdistys rekisteröity 27.12.1988.

Markkinaedunvalvontaa tänään ja tulevaisuudessa

Nykyisessä "tulos tai ulos" -yhteiskunnassa markkinaedunvalvonta on muuttunut entistä haastavammaksi. Samalla sen merkitys lisääntyy vuosi vuodelta, koska markkinoilta pitäisi saada entistä suurempi osa tuloista, myös lampureiden.

Tähän tilanteeseen olemme hakenneet sopivia ratkaisuja kevään ja kesän aikana tiiviisti. Hetken jo näytti, että kaikki menee hienosti maaliin, mutta kuten normaalia, mikään ei ole varmaa ennen kuin kaikki on varmaa. Näin ollen etsimme vielä sopivia lenkkejä ketjuun, jotta saamme entistä enemmän suomalaista karitsan- ja lampaanlihaa kauppojen valikoimiin. Kauppasektori on osoittanut halua saada aikaan selkeä muutos nykytilanteeseen. Lisäksi nyt tuntuu vallitsevan yleisesti sellainen ilmapiiri, jotta todellisuudessa meillä olisi mahdollisuus päästä mukaan markettien valikoimiin valtakunnallisesti. Ei ole siis mitään syytä jäädä harmittelemaan pieniä takaiskuja, vaan on painettava eteenpäin entistä suuremmalla intohimolla. Täytyy uskoa vanhaan sanontaan, jotta työ tekijänsä palkitsee. Uskon vahvasti palkinnon olevan tällä kertaa muutakin, kuin pelkkää tekemisen iloa.

On tärkeää, että tuotteemme olisi markettien valikoimassa helposti saatavilla, mutta tätäkin tärkeämpää on

oikea hinta tuotetusta tuotteesta. Nykyisellä lihan hinnalla on äärimmäisen vaikeaa, ellei mahdotonta, tuottaa huippulaatuista tuotetta. Tähän tulemme myös panostamaan jatkossa, jotta löydetään oikeat välineet vaikuttamiseen. Seuraava isompi harjoitus varmaan tulee olemaan lammassektorille oman tuottajaorganisaation perustaminen. Tähän aiheeseen varmasti tulette törmäämään eri tilaisuuksissa ja tällä palstalla jatkossakin. Tarkoitus olisi syksyn aikana alustaa ja esitellä asiaa, jotta 2019 vuoden aikana saataisiin homma käyntiin. Tämä tulee olemaan meidän kaikkien yhteinen ponnistus ja toivottavasti mahdollisimman moni on lähdössä mukaan reilumman tulevaisuuden puolesta.

Otto Makkonen
p. 0400 679 528
otto@vaahermaki.com

Kuva: Kuisma Makkonen

”Kauppasektori on osoittanut halua saada aikaan selkeä muutos nykytilanteeseen. Lisäksi nyt tuntuu vallitsevan yleisesti sellainen ilmapiiri, jotta todellisuudessa meillä olisi mahdollisuus päästä mukaan markettien valikoimiin valtakunnallisesti.”

HALLITUKSEN MÄREPALAT ➤ ajankohtaisia puheenaiheita

✓ Suomen Lammasyhdistyksen 100-vuotisjuhlallisuuDET ja syksyn Lammaspäivät

100-vuotiaasta Lammasyhdistystä juhlietaan Lahdessa keskiviikkona 7.11.2018. Päivä alkaa virallisemmalla osuudella ja sääntömääräisellä syyskokouksella. Illalla juhlietaan lampureiden kesken gaalaillallisella. Tiistai 6.11. on syksyn Lammaspäivien retkipäivä ja torstai 8.11. seminaaripäivä. Lammaspäivien ja 100-vuotisjuhlan valmistelut ovat kovassa vauhdissa.

✓ Jalostuslampolastatus

SLY:n hallitus ja lampaiden jalostusvaliokunta pitivät OKRA-messujen yhteydessä yhteispalaverin, jossa mietittiin jalostuslampolastatukseen liittyviä asioita. Mitä jalostuslampoloilta tulee vaatia, ja mitä niille voidaan tarjota? Mitä voidaan tehdä, jotta statuksesta on aidosti hyötyä sen saavuttaneille tiloille?

✓ Kerintäkoulutus ja lampurin toivelista kehräämöille

Hallituksessa on pohdittu kerintäkouluttajien aloitteesta, miten kerintä- ja villanlajittelukoulutukset voitaisiin toteuttaa valtakunnallisesti esimerkiksi Lammasyhdistyksen alla. Samalla on pohdittu, millaista ohjeistusta ja hintaohjausta lampurit kaipaavat kehräämöiltä, jotta kehräämöille osattaisiin toimittaa laatuvaatimukset täyttävää villaa. Kehitteillä on kehräämöille toimitettava lista siitä, millaista yhteistyötä ja ohjausta lampurit kehräämöiltä toivovat.

KOONNUT Marjo Simpanen

Tuoretta satoa

KOONNUT Marjo Simpanen, Terhi Torikka,
Silja Alamikkotervo

Kuva: Jake Kukowski

Lammastuotannon kasvu taittumassa

Nykyisistä tiloista 73 prosenttia aikoo jatkaa tuotantoa vuoteen 2022 asti. Laajennussuunnitelmia on vajaalla viidenneksellä lammastiloista.

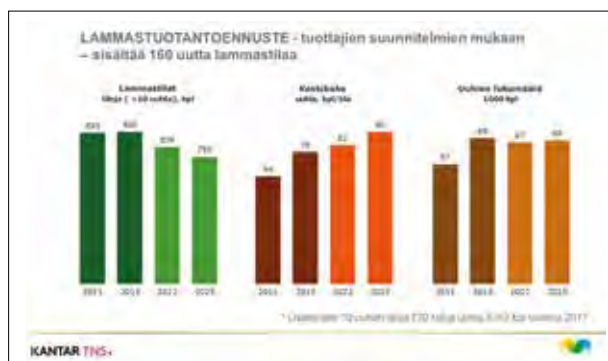
Lammastuottajien jatkamishalut ovat hieman heikentyneet parin vuoden takaisesta, ilmenee Kantar TNS Agri Oy:n tuoreimmasta tutkimuksesta. Sen mukaan vuoteen 2022 asti aikoo jatkaa 40 tilaa vähemmän, kuin vuonna 2016 ennakoitiin. Lammastiloista 73 prosenttia on jatkamassa tuotantoa vuoteen 2022 asti, ja 64 prosenttia vuoteen 2025. Lähes kaikki sadan uuhien tilat aikovat jatkaa, vähiten jatkajia on 51–100 uuhien katraissa. Jatkohaluja on kuitenkin lammasalalla enemmän kuin sika- ja nautapuoolella.

Uusia tiloja on tulossa 156, mutta kokonaistilamäärä vähenee. Vuonna 2025 Suomessa ennustetaan olevan 755 lammastilaa, kun niitä viime vuonna oli 973. Uuhimäärä pysyy ennusteen mukaan suunnilleen samana, 72 000 uuhessa. Keskimääräinen uuhiluku tiloilla nousee nykyisestä 73 uudesta 90:een.

Joka toinen jatkavista lammastiloista suunnittelee investointia tuotantorakennuksiin, ja 19 prosenttia tiloista aikoo laajentaa. Aiempaa suurempi osa tiloista kertoo päätoiminnakseen lihantuotannon. Toisena tulee maisemanhoito. Villan ja taljojen merkitys on vähentynyt. Suoramyyntin osuus kasvaa yhä.

Luomutuotanto kiinnostaa lammastiloja enemmän kuin kaksi vuotta sitten. Vuoteen 2025 mennessä luomun osuus tuotannosta lähenee puolta.

Terhi Torikka

MMM: Budjettiriihestä lisärahoitus Länsi-Suomen susikannan seurantaan – hoitosuunnitelma päivitetään

Viikon 35 budjettiriihessä sovittiin maa- ja metsätalousministeri Jari Lepän esityksestä Luonnonvarakeskukselle 300 000 euron lisärahasta, jolla mahdollistetaan Länsi-Suomessa liikkuvien susien pannoitaminen ja uuden kenttähenkilön palkkaaminen alueen susikannan seurantaan.

Maa- ja metsätalousministeriö on käynnistänyt lisäksi suden hoitosuunnitelman päivittämiseen tähtäävän laajapohjaisen hankkeen, jonka ohjausryhmään kuuluvat maa- ja metsätalousministeriön edustajien ohella ympäristöministeriön, Suomen luonnonsuojeluliiton, Suomen metsästäjäläiiton ja MTK:n edustajat sekä asiantuntijat Luonnonvarakeskuksesta ja Suomen riistakeskuksesta.

Hankkeen valmisteluryhmään kuuluvat maa- ja metsätalousministeriön, Luonnonvarakeskuksen, Luonto-Liiton, Metsähallituksen, MTK:n, Paliskuntain yhdistyksen, Poliisihallituksen, Suomen luonnonsuojeluliiton, Suomen Kennelliiton, Suomen metsästäjäläiiton ja Suomen riistakeskuksen edustajat. Valmisteluryhmä tekee ohjausryhmälle esityksiä jo hankkeen kuluessa tehtävistä kokeiluista sekä muutoksista ja lisäyksistä voimassa olevaan hoitosuunnitelmaan. Uusi hoitosuunnitelma on tarkoitus vahvistaa keväällä 2019.

Yhteistyön tavoitteena on vahvistaa luottamusta susikannan hoitoon, säätelyyn ja seurantaan. Sen toivotaan tuottavan ideoita myös siihen, miten suden aiheuttamia haittoja voidaan rajoittaa ja asukkaiden turvallisuuden tunnetta susien esiintymisalueilla voidaan lisätä.

Vahinkoperusteisille poikkeusluville ei ylärajaa

Vahinkoperusteisten sudenkaatolupien myöntämiselle on aiempina vuosina asetettu yläraja maa- ja metsätalousministeriön asetuksella. Tällaista asetusta ei kuitenkaan tänä vuonna anneta, koska vahinkoperusteisten poikkeuslupien myöntämiselle on laissa tarkat kriteerit ja ne ovat aiempinakin vuosina täyttyneet vain joissakin tapauksissa.

Lisätietoja maa- ja metsätalousministeriöstä:
neuvotteleva virkamies Sami Niemi, p. 0400 238 505
ministerin erityisavustaja Teppo Säkkinen, p. 050 516 2868
etunimi.sukunimi@mmm.fi

JUKKA MARKKANEN LOPETTANUT MTK:N KESKUSLIITTOSSA

MTK:n lammassasioista vastaa Jukka Markkasen jälkeen ainakin toistaiseksi kotieläinasiainjohtaja Jukka Rantala, joka hoitaa myös naudanlihaan liittyviä asioita. Lihatiimiä MTK:ssa vetää Marjukka Manninen.

Vuoden 2018 indeksilaskenta-aikataulu:

Uudet BLUP-indeksit lasketaan aina parittomien viikkojen perjantaina. Saman viikon keskiviikkoon mennessä Web-Lampaaseen tallennetut tuotosseurantatiedot ehtivät mukaan indeksilaskentaan.

MAVI: Luonnonhaitta-, ympäristö- ja luomukorvauksen ennakoihin korotus

Maaseutuvirasto maksaa ennakoitua suuremman osuuden vuoden 2018 luonnonhaittakorvauksesta, ympäristökorvauksesta ja luonnonmukaisen kasvintuotannon korvauksesta loka–marraskuussa. Ennakkomaksuina maksetaan 85 % korvausten määrästä aiemmin ilmoitetun 75 prosentin sijaan. Ennakkoja voidaan näin maksaa noin 77 miljoonaa euroa suunniteltua enemmän.

Manner-Suomen maaseutuohjelman mukaisten korvausten ennakkomaksut voivat olla tavallista suurempia, koska EU-komissio on antanut hyväksyntänsä korotuksille viljelijöiden taloudellisen tilanteen helpottamiseksi. Se tarkoittaa, että luonnonhaittakorvauksen ennakkoa maksetaan noin 49 miljoonaa euroa suunniteltua enemmän. Luonnonmukaisen kasvintuotannon korvauksen ennakon määrä kasvaa noin 4 miljoonalla ja ympäristökorvauksen noin 24 miljoonalla eurolla.

Aikataulu ennallaan

Ennakoiden maksuprosenttien korotukset eivät vaikuta tukien maksuaikatauluun. Luonnonhaittakorvauksen ja luonnonmukaisen kasvintuotannon ennakoiden maksaminen on tavoitteena aloittaa viime vuoden tapaan lokakuussa. Sitoumusten perusteella maksettavien ympäristökorvausten ennakot ovat vuorossa marraskuussa. Maaseutuvirasto tiedottaa tarkemmin maksupäivien vahvistuttua. Tavoitteena on maksaa suorien tukien (perustuki, viherryttämistuki, nuoren viljelijän EU-tuki ja peltokasvipalkkio) ennakot joulukuussa.

Lisätietoja Maaseutuvirastosta: kehittämisspäällikkö Jaakko Rinne, p. 029 531 2383, jaakko.rinne@mavi.fi

EVIRA: Muutos sähköisen eläinluettelon ylläpitämiseen

Evira muuttaa ohjeistustaan sähköisen eläinluettelon ylläpitämisestä lampailla ja vuohilla samanlaiseksi kuin naudoilla. Lampaiden ja vuohien sähköisen eläinluettelon tapahtumat on jatkossa ilmoitettava eläinrekisteriin viimeistään seitsemäntenä päivänä tapahtumasta. Aiemmin tulkinta oli viimeistään kolmantena päivänä. Poikimisen tapahtumailmoituksen määräaika säilyy kuudessa kuukaudessa.

Muutokset koskevat sähköistä rekisteriä hyödyntäviä tiloja ja niitä sovelletaan takautuvasti 1.1.2018 alkaen. Muutokset otetaan huomioon kuluvan vuoden valvonnoissa. Muutos ei koske eläintenpitäjiä, joilla ei ole käytössä sähköistä ilmoituskanavaa.

Evira on päivittänyt nautojen, lampaiden ja vuohien merkitsemis- ja rekisteröintiohjeet, jotka ovat saatavissa eläinlajikohtaisilta internetsivuilta.

Lisätietoja: kirsi.henttu@evira.fi merkintä- ja rekisteröinti marjaana.spets@evira.fi valvonta

Sähköinen Sorkka-ohjelma käyttöön

Vainion teurastamo ottaa syksyn aikana käyttöön Sorkka-ohjelman, jonka kautta teurasilmoitukset tehdään sähköisesti. Tavoitteena on, että kaikki asiakkaat alkavat käyttää sitä. Ohjelman kautta lampuri näkee jatkossa reaaliajassa teuraaksi lähetettyjen eläinten tilanteen, painot ja luokitukset, kertoo Vainion teurastamon toimitusjohtaja Miikka Depner.

LAMPAIDEN TUOTOSSEURANNALLE ICAR-HYVÄKSYNTÄ

ProAgria Keskusten Liitto sai suomalaisen lampaiden tuotosseurannalle ICAR-hyväksynnän 31.5.2018. ICAR (The International Committee for Animal Recording) on jo vuonna 1951 perustettu kansainvälinen järjestö, jonka tavoitteena on parantaa maailmanlaajuisesti kotieläintuotannon kannattavuutta ja kestävyttä. ICAR:ssa on tällä hetkellä 115 jäsentä 57 eri maassa. Järjestö muuan muassa antaa kaikille jäsenilleen yhteiset ohjeistukset ja standardit eläinten tunnistamista, tuotosseurannaa ja jalostusarvojen laskentaa koskien. Yhteiset tuotosseurannan standardit mahdollistavat eri maiden tulosten paremman vertailukelpoisuuden sekä ovat apuna niin maa- kuin rotukohtaistenkin jalostusjärjestelmien kehittämisessä.

Silja Alamikkotervo

INTERNORDEN-KONFERENSSI ISLANNISSA

34. Internorden-konferenssi pidettiin Reykjavikissa 22.–23.8.2018. Aiheena olivat Pohjois-Eurooppalaiset lyhythän-täiset lammastuotot. Esityksiä kuultiin Islannista, Ruotsista, Norjasta, Färsearilta ja Suomesta. Lisäksi kuultiin esitys islanninlammaskatratista Britannianssa. Suomen esitykset pitivät ProAgrian Milla Alanco-Ollqvist ja SLY:n Marjo Simpanen. Suomesta seminaariin osallistui myös Tapio Rintala. Konferenssin tilavierailumatka suuntautui Länsi-Islantiin, ja sen aikana tutustuttiin kolmeen tilaan. Seminaarista ja tilavierailuista voi lukea enemmän Lammastuotot & vuohi -lehestä 5/2018. Seuraava Internorden järjestetään Ruotsissa vuonna 2020. Suomen vuoro on vuonna 2022.

Kuva: Marjo Simpanen

”Jalostuksella saadaan suhteellisen pienillä investoinneilla aikaan isojakin muutoksia, ja muutoksia jotka ovat pysyviä.”

LAMMASTALouden KEHITTÄMISEEN PITÄÄ SATSATA

Maatalouden ja kotieläintuotannon kannattavuutta pitää parantaa ja samalla vähentää tuotannon ympäristövaikutuksia.

Asko Mäki-Tanila
Helsingin yliopisto

Lammas kuuluu märehitjäläimiin, jotka menestyvät erinomaisesti Suomen kaltaisissa pohjoisissa oloissa hyvin tuottavilla nurmilla. Nurmitalous on ympäristövaikutuksiltaan kohtuullisempi kuin viljantuotanto. Molemmat, lammas ja nauta, ovat laiduntajina lisäksi hyviä maisemanhoitajia.

Suomenlammas on lisääntymiskykyinen jo ensimmäisenä vuonnaan ja sen vuonuekoko on suurempi kuin muilla roduilla. Se saattaa olla lihan tuottamisessa jopa tehokkaampi kuin nauta. Silloin, kun tajutaan suomenlampaan edut, muun rotuisten lampaiden tuonti voidaan sivuuttaa toisarvoisena ja pitää ensimmäisenä vaihtoehtona oman rodun kehittämistä. Jalostuseläinten tuontiin liittyy nykyään isoja riskejä, erityisesti on vaara tuoda ohessa uusia tauteja Suomeen. Tuojat osaavat kyllä markkinoida ja kääriä tuloja itselleen.

Eläinjalostus on tehokas keino parantaa tuotannon laatua ja kannattavuutta. Jalostuksella saadaan suhteellisen pienillä investoinneilla

aikaan isojakin muutoksia, ja muutoksia jotka ovat pysyviä. Valinta pitää painottaa niin, että sillä vahvistetaan tuotannon taloutta. Silloin karitoiden kasvunopeus, uuhien lisääntymisen säännöllisyys ja tehokkuus, eläinten sopivuus tuotantoympäristöön, terveys ja uuhien kestävyys, ovat selviä tavoitteita. Kun tiedetään, mikä on tärkeää, ymmärretään samalla mitä tietoja ja minkälaista tuotosseurantaa pitää vahvistaa.

Suomenlammas on kiitollinen valintaohjelman kohde, koska se on niin aikaisin sukukypsä ja hyville naaraille saadaan nopeasti paljon jälkeläisiä. Sukupolvien väli ja valinnan teho ovat luonnostaan samaa luokkaa kuin lypsykarjalla alkioteknologiaa hyödyntävässä ASMossa. Lampaalla pitää valinnan tuloksellisuutta petrata keinosiemennyksen avulla – Norjasta voi käydä hakemassa oppia kuinka laajaa jalostusohjelmaa voidaan tukea konstailemattomalla keinosiemennysmenetelmällä.

Hyvän valintaohjelman viimeinen silaus tulee genomiikasta. Lampaalla genomista valintaa voidaan harkita esimerkiksi lisääntymisominaisuuksien,

kestävyyden ja lihanlaadun parantamisessa. Tähän on ehkä vielä pitkä matka, ja ennen aloittamista on oltava tarkkailutietojen laaja keruu kunnossa ja kallis genotyyppitys arkipäivää.

Suomessa on menestyksellinen perinne maatalouden erilaisten tukimuotojen keksimisessä ja tukirahoituksen järjestämisessä. Tämä tuottajien, järjestöjen ja hallinnon ylläpitämä moodi on jatkunut EU-kaudella. Saatu iso potti näkyy EU-maiden vertailutaulukoissakin. Tuotannon ohessa – tai vielä rohkeammin, sen sijasta – tuotannon kehittämisen rahoittaminen samoista lähteistä on harkitsemisen arvoista.

Sillä tavalla tehdään investointeja tulevaisuutta varten. Suomen Lammasyhdistyksen kannattaa hakea tällaiselle ajattelulle – ja itselleen tukea. Eläinjalostustoiminta on määritelty EU:n hyvässä eläinjalostuslaissa. Jalostusohjelmien suunnittelua ja toteutusta Suomessa valvoo Evira. Lain puitteissa voidaan säännöllisin väliajoin tarkastella valinnan menestyksellisiä kohtia ja etsiä asiantuntijaraadin kanssa samalla mahdollisia parantamisalueita.

Kuva: Helsingin yliopisto

Tulevaisuudessakin on lammastuotantoa

Lammas on yli 10 000-vuotisen yhteisen historiamme aikana tuottanut monipuolisesti muun muassa lihaa, maitoa, vuotia, myöhemmin myös villakuitua. Nykyisin tärkeässä roolissa on myös maiseman hoitaminen.

Marja-Liisa Sevón-Aimonen
erikoistutkija, Luke

Vaikka menneisyyteen katso-
malla ei välttämättä näe tule-
vaisuuteen, luotan, että lam-
mastuotteilla on jatkossakin kysyntää. Lampureilla on halua vähintäänkin säilyttää nykyinen tuotanto, ja lisäksi tuottajakunta on nuorta. Painotukset toki muuttuvat. Maisema on nykyisin lihan jälkeen toiseksi tärkein lammastuote. Sopivan kokoisena ja luonteisena lammas tarjoaa enenevässä määrin myös green care:a eli hyvinvointia monenlaisille kohderyhmille.

Tulevaisuustutkijat korostavat, että tulevaisuus tehdään. Pitää olla suunnitelmia, mutta myös kyky muuttaa niitä. Tärkeintä ovat tuotteet, joille on kysyntää. Tarvitaan jatkuvaa tuotekehitystä ja yhteistyötä kuluttajien kanssa. Vaikka tehokkuudella on kotieläintuotannossa huono maine, tehotomuuteen ei pidä pyrkiä. Hyvääkään tuotetta ei osteta, jos se on liian kallis. Lammastuotannolle on ehdottoman tärkeää saada liha- ja villaketjut toimiviksi.

Tärkein lammastuote on edelleen karitsanliha. Uusien markkinoiden valtaaminen on vaikeaa. Punainen liha vaihtuu vaaleaan ja lihan kulutuksen kasvun ennakoidaan taittuvan. Kysyntään vaikuttavat tottumusten lisäksi tuotteen hinta ja ominaisuudet – nykyisin myös aineettomat. Aiemmin varottiin mainostamasta toista tuotantotapaa muita parempana. Nyt on jo totuttu, että kaupan hyllyiltä löytyy niin maitoa, munia kuin lihaakin sekä arkisena että villinä ja vapaana versiona. Lampaassa olisi paljon käyt-

tämätöntä potentiaalia lähestyä eri kuluttajaryhmiä tuotemerkeillä: ”laidunliha”, ”alkuperäistä”, ”helposti pöytään”. Suoramyynti ja tilausmyynti eivät välttämättä tavoita kiireistä kuluttajaa, siksi ketjun pitäisi ylettyä myös markettiin. Ympärivuotista tuotantoa pidetään kulutuksen kannalta tärkeänä. Kuitenkin pohjollassa olemme tottuneet kausituotteisiin. Lampaan nykyinen huippusesonki pääsiäinen ei vaan istu laiduneläinten otollisimpaan teurastusaikaan – tässä kohtaa pitää ottaa markkinointi avuksi. Tasaisen saatavuuden kääntöpuoli voi olla korkea hinta ja mielikuvan vaihtuminen laiumella kirjaavista karitsoista sisällä ahtaassa väkirehulla ruokittuihin eläimiin. Kuluttajaa on kuunneltava herkällä korvalla.

Villa on siirtynyt Suomessa sivutuotteeksi. Vielä 1900-luvun alussa villa oli päätuote, ja lampaita lähes kymmenkertaisesti nykyään verrattuna. Lampaamme tuottavat edelleen laadukasta villaa. Eläinsuojelumielessä eläimet on kerittävä vähintään kerran vuodessa. Tuottajalle villa on edelleen vähäarvoista, kehräämölle kuljetuskulujen jälkeen kallista. Kerintätyö kuitenkin ammattimaistuu jatkuvasti ja sen myötä helpottuu lajittelu, keruu ja tasalaatuisten erien saaminen. Valoisa tulevaisuus on hämmöittänyt villalle jo pitkään, mutta mikä olisi tarvittava lisäpotku? Viime aikoina esille on tullut

mikromuovien negatiiviset vaikutukset ekosysteemille. Tämä voi lisätä luonnonkuitujen kysyntää. Lisäksi tarvitaan uusia, kiinnostavia tuotteita, vastaavia kuin esimerkiksi villafleece. Villan nykyistä laajempi käyttö lisäisi lampaan tuottavuutta.

Tuottajat jakaantuvat harrastekat-raisiin ja ammattimaisiin yrityksiin – neuvonnan ja valvonnan on pystyttävä vastaamaan kumpienkin tarpeisiin. Sään ääri-ilmiöiden myötä yleistyvät satotasojen ja korjuuolajien vaihtelut ja niiden kanssa pärjäämiseen tarvitaan ruokintavaihtoehtojen ja korjuumenetelmien kehittämistä. Ilmastoystävälliset monivuotiset nurmet lisäävät maaperän humuspitoisuutta ja parantavat säävaihteluiden kestoja. Lammas sopii hyvin niiden hyödyntäjäksi. Alkuperäisroduilla on tuotannossa tulevaisuudessa tärkeä osuutensa, ja mutta se ei sulje pois järkevää risteytystuotantoa tai lihakkaiden tuontitru-
tujen käyttöä.

Lammasyhdistyksellä on oma roolinsa lammastuotannossa niin tiedon levittämisessä kuin edunvalvonnassa ja eri osapuolien välisessä yhteistyössä. Toivotan onnea 100-vuotiaalle. Yhdistyksen taival jatkukoon niin kuin lampaankin, monipuolisena, painotuksia tarvittaessa muuttaen.

”Tärkeintä ovat tuotteet, joille on kysyntää. Tarvitaan jatkuvaa tuotekehitystä ja yhteistyötä kuluttajien kanssa.”

”Villan nykyistä laajempi käyttö lisäisi lampaan tuottavuutta.”

ONNITTELEMME 100-VUOTIASTA SUOMEN LAMMASYHDISTYSTÄ

Agrologien Liitto ry

Horner Shearing

LUKE

Agronomiliitto ry

Jan Suttle

Luomuliitto

Esa Anttas

Katras-hanke

Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto: Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Movet Oy

Finnsheep ry r.f.

Kehräämö
Mustalammas Oy

Mtech Digital
Solutions Oy

Föreningen
Ålandsfåret r.f.

Kinnusen
Mylly ry

MTK

Hankkija Oy

Lallin Lammas Oy

Muhniemen
Lahtivaja

HH Embryo Oy

Lammasmaailma Oy

Naturcom Oy

**VI GRATULERAR FINLANDS FÅRFÖRENING PÅ HUNDRAÅRSJUBILEET!
CONGRATULATIONS TO THE 100 YEARS OLD FINNISH SHEEP BREEDERS ASSOCIATION!**

Novita Oy

NOVITA

Salo-Angora

Valio Oy

**Pelson vankilan
lampola**

**Suomen
Eläinlääkäriliitto ry**

Vilomix Finland Oy

Pirtin Kehräämö Oy

**Suomen
Teurastamo-
yrittäjät ry**

Virtain Villa

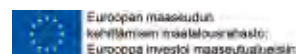
**Pohjanmaan Lammas-
osuuskunta**

**Suomen
Vuohiyhdistys ry**

**Vuohi elinkeinoksi
-hanke**

**Pohjanmaan
Rehuässä Oy**

Kumppanisi maataloudessa.
Pohjanmaan Rehuässä

**Svenska Fåravels-
förbundet**

Eino Hautakangas

Lampaanjalostusyhdistys ry
konsultti 1967,
vt jalostusagronomi 1968,
jalostusagronomi 1969–1972,
toiminnanjohtaja 1973–1988,
SLY sihteeri 1989–2002

**Rantasen Nahka-
jalostamo Oy**

Tilitoimisto Reipas Oy

Pia Parikka

SLY sihteeri 2008 ja
toiminnanjohtaja 2009–2016

Ulla Savolainen

SLY sihteeri 2002–2008

Retronik Ky

Trival Oy

TRIVAL
Mainos- ja mediatalo

”Toivon aktiivisen vaikuttamis- ja kehittämisotteenne ja innon säilyvän tulevan kauden maatalouspolitiikan valmisteluissa.”

MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERI JARI LEPÄN TERVEHDYS LAMMASALALLE:

Suomalaisessa lampaassa on paljon potentiaalia kasvulle

Ministeri kiittelee lammasalaa aktiivisuudesta. Hän on pannut merkille, että karitsanlihan kulutus ja kotimaisen tuotannon osuus kulu-
tuksesta ovat kasvaneet.

Jari Leppä
Maa- ja metsätalousministeri

Elämme nyt Suomessa tilastojen valossa lampaiden uutta tulemistä suurten murrosten ja lammasluvun pitkällisen laskun jälkeen. Lammaslukumme on nyt runsaat kymmenen vuotta vuosi vuodelta kasvanut, ja 150 000 eläimen raja ylitettiin jälleen vuonna 2015. Viimeaikaisen voimakkaan kasvun selittänevät osaltaan lammastalouden tukijärjestelmien muutokset. Muun muassa teuraskaritoille maksettavalla tuotantositonnaisella tuella on ollut vaikutusta lammasalan kehittämisessä ammattimaisempaan suuntaan. Tässä kehittämissuunnassa suuri kiitos kuuluu niin lammasalan asiantuntijoille kuin lampureille. On hienoa, että tavoitteet tuotannonalan kehittämisen osalta ovat osapuolilla yhteneväiset. Viime vuosina kotimaista karitsanlihaa onkin tullut merkittävästi lisää markkinoille, ja sen kulutus on iloksemme kasvanut. Suomalaisella lampaalla on paljon potentiaalia kasvulle.

Lammasalan hyvää kasvua on tuettava myös poliittisin päätöksin. Tästä yhtenä esimerkkinä ovat elokuussa Eviran julkistamat lammasrekisteriin tulevat helpotukset, joilla on pyritty keventämään lampureiden hallinnollista taakkaa. Myös elintarvikelain uudistuksella pyrimme helpottamaan byrokratiaa, elintarvikeeturvalisuutta vaarantamatta. Uusi laki antaisi elintarvikevalvojille mahdollisuuden ottaa paikalliset tarpeet aiempaa paremmin huomioon. Pienyrittäjien toimintaa olemme pyrkineet helpottamaan pienteurastamoiden rakenteellisista vaatimuksista annetuilla joustoilla sekä pienteurastamoiden lihentarkastusmaksuja koskevilla valtion subventioilla. Meillä toimiiikin nyt useita lamasteurastamoita ja muita lampaiden teurastamiseen oikeutettuja teurastamoita. Lampaanlihan suoramyynnin edistämiseksi on tehty kansallisesti se, mikä tehtävissä on.

”Lampaanlihan suoramyynnin edistämiseksi on tehty kansallisesti se, mikä tehtävissä on.”

Lammastalouden tarpeet on myös otettava huomioon uuden EU:n yhteisen maatalouspolitiikan hyvässä vauhdissa olevissa valmisteluissa. EU:n komission lainsäädäntöehdotusten mukaan myös 2020 jälkeen alkavalla kaudella olisi edelleen mahdollista tukea lammastaloutta tuotantosidonnaisen tulotuen avulla. Tämä on ollut Suomelle erityisen tärkeää. Tavoitteemme on nyt kaikin tavoin varmistaa, että nykyisin tukea saaville tuotantosuunnille – myös lammastaloudelle – tullaan jatkossakin kohdentamaan tukea, ja että myös tuen euomäärästä voidaan pitää kiinni. Tuen määrästä neuvotellaan myös kansallisesti tuottajajärjestöjen kanssa. Toivonkin teidän aktiivisen vaikuttamis- ja kehittämisotteenne ja innon säilyvän tulevan kauden maatalouspolitiikan valmisteluissa, nykyistä yksinkertaisempi tukijärjestelmä olkoon yhteinen tavoitteemme.

Ei sovi myöskään unohtaa, että lampaan tekemä luonnonhoitotyö on ensiarvoisen tärkeää sekä luonnon-suojelualueilla että muissa maisemakohteissa. Lammas tekee sen, mihin koneet eivät pysty, avartaa maiseman, köyhdyttää ravinteista vesistöjen varsien suojavyöhykkeitä ja tukee luonnon monimuotoisuutta. Lampaan seura ja eläimestä huolehtiminen näyttävät hoitavan myös kaupunkilaispaimenten hyvinvointia, tästä kertoo Metsähallituksen lammaspaimenviikkojen saavuttama valtaisa suosio.

Lämpimät onnittelut 100-vuotiaalle yhdistykselle ja valoisaa tulevaisuutta koko lammasalalle!

Ulla Savolainen – 35 vuotta työuraa lampaiden ja lampurien parissa

Ulla Savolaisen työuran aikana aloitettiin muun muassa vuoden lammastilan valitseminen ja kehitettiin WinLammas-ohjelma.

Ulla Savolainen ja Terhi Torikka

Agronomi Ulla Savolainen ehti olla monessa mukana 35 vuoden aikana: ensin Lampaanjalostusyhdistyksessä, sitten Suomen Lammasyhdistyksessä ja Maaseutukeskusten Liitossa (nykyisin ProAgria Keskusten Liitto). Ensimmäiset 15 vuotta Savolainen teki toimistotyön ohella myös tilakohtaista neuvontaa. Sen jälkeen varsinainen kenttäneuvonta jäi toimenkuvasta.

Hänen aikanaan aloitettiin muun muassa perinteeksi muodostunut vuoden lammastilan valitseminen. ”Tarkoituksena oli tuoda esille pitkäaikaisia lampaiden jalostajia, jotka olivat saaneet hyviä tuloksia. Eduksi oli myös aktiivinen toimiminen lammassektorilla joko valtakunnallisesti tai paikallisesti”, Savolainen kertoo. ”Useimmilla valituilla tiloilla kaikki puolet olivat hyviä. Haluttiin palkita eturivin tiloja, jotka olivat esimerkillisiä. Tilat valitsi yhdistyksen hallitus, me toimihenkilöt teimme ehdotuksia.” Ensimmäisenä palkinnon sai *Heikki Pietilä* vuonna 1986.

Savolaisen uskollisuus lammastaloudelle ei ollut alalla poikkeus, vaan ennemmin tyypillistä. ”Ilmapiiri oli hyvä ja pieni työyhteisö kiinteä”, Savolainen muistelee. ”Monien työntekijöiden työskä on käsittänyt koko työuran. Mainittakoon neuvoista *Maila Maula* ja *Erik Häggqvist* sekä toiminnanjohtaja *Eino Hautakangas* ja kirjanpitäjä *Sirkka-Liisa Laitila*.”

Eino Hautakangas aloitti toiminnanjohtajana *Nils Inkovaaran* siirtyessä eläkkeelle niin ikään pitkän uran päätteeksi. Inkovaara jatkoi vielä useita vuosia Pirtin Kehräämön ja Lammaspalvelun sekä Lammastaloussäätiön johtajana. Hänen aikanaan yhdistys oli hankkinut huoneiston eduskuntatalon takaa Dagmarinkadulta. ”Se oli toimistonamme vuoteen 1988 asti, jonka jälkeen se vuokrattiin asuinkäyttöön. Huoneisto on ollut tärkeä tuki yhdistyksen toiminnalle”, Savolainen kertoo. Työntekijöitä oli tuohon aikaan toimistossa neljä sekä lisäksi kenttäneuvojat.

Suurin muutos Savolaisen uran aikana oli liittyminen maaseutukeskuksiin vuonna 1988. WinLammas-ohjelman kehittäminen kesti useamman vuoden. ”Se oli iso rutistus, jossa oli monta vaihetta”, Savolainen tiivistää. Mieleen ovat painuneet myös muun muassa Lihasulan tilalla Kangasalla järjestetyt Pohjoismaiset lammaspäivät, Internorden 2006, sekä eläinaineksen tuonnit Tanskasta ja Uudesta-Seelannista ja monet viennit, suurimpana 500 lampaan vienti Libyaa syksyllä 1979.

Eläkkeelle Savolainen siirtyi vuonna 2008, jolloin jatkajaksi valittiin agronomi *Pia Parikka*. Hän hoiti pestiä vuoteen 2017, jolloin seuraajaksi tuli nykyinen toiminnanjohtaja *Marjo Simpanen*.

Ulla Savolainen toivottaa onnea ja menestystä 100-vuotiaalle yhdistykselle:

”Se on hyvä yhdysside eri puolilta Suomea olevien lampureiden välillä. Myös kiinteä yhteys neuvontaan, MTK:hon ja muihin yhteistyötahoihin on tärkeä. Työskä riittää!”

Kuvat: Ulla Savolaisen arkisto

Kannatusjäsenet yhdistyksen tukena

Suomen lammasyhdistyksellä on kolme kannatusjäsentä, joiden yhteinen tavoite on kotimaisen lammastalouden tukeminen.

Vainion teurastamo: Pieni ja rikkonainen ala tarvitsee järjestäytymistä

Vainion teurastamo Oy Orimattilasta kuvailee lammasalan virettä positiiviseksi. ”Menekkiä ja kiinnostusta on markkinoilla, ja pienin askelin mennään ylöspäin. Toivottavasti pikkuhiljaa saadaan tuotantomäärää ja hintaakin ylöspäin. Kasvun kautta tulee uskottavuutta”, toimitusjohtaja *Miikka Depner* sanoo. Hänelle on itsestään selvää, että yhtiö haluaa olla mukana tukemassa Suomen lammasyhdistyksen toimintaa. ”Lammasalan nousu on meidänkin tahtotila. Pieni ja rikkonainen ala tarvitsee siihen järjestäytymistä.”

Yhtiössä riittää uskoa alaan ja investointeja toiminnan tehostamiseen tehdään vuosittain. Lampaiden teurastuskapasiteetti on tällä hetkellä noin 15 000 eläintä vuodessa. ”Sen pystyisi helposti tuplaamaan, jos tarvetta olisi.”

Terhi Torikka

Suomen lammasyhdistykselle on vuosien varrella valittu yhteensä 15 kunniajäsentä, jotka kaikki ovat työskennelleet merkittävästi kotimaisen lammastalouden hyväksi.

Kunniajäsenet	valittu
1. Hans Nylander	
2. Rurik Pihkala	
3. Werner A. Westerstråhle	1968
4. Martti Suntela	1976
5. Nils Inkovaara	1980
6. Kalle Majjala	1989
7. Maila Maula	1998
8. Greta Stenberg	1998
9. Erik Häggqvist	1998
10. Eino Hautakangas	2008
11. Sirkka-Liisa Laitila	2008
12. Marja-Leena Puntila	2008
13. Ulla Savolainen	2008
14. Eino Mäntylä	2011
15. Veikko Pyykönen	2017

Osa kunniajäsenistä on jo menehtynyt.

Kuva: www.lihasula.fi/gallery/

Lihasula Finnsheep: Suomenlampaassa paljon käyttämätöntä kapasiteettia

Lihasulan Säätiö Kangasalla on saanut vuodesta 1992 lähtien olla mukana merkittävällä panoksella Suomen lammastalouden, ja erityisesti geneettisesti arvokkaan ja ainutlaatuisen alkuperäisrotumme suomenlampaan tuotanto-olosuhteiden ja tulevaisuuden parantamisessa.

Avustuksilla olemme voineet tukea lammasneuvontaa läheisen yhteistyökumppanimme Pro Agrian kautta. Suomen Lammasyhdistyksen kannatusjäsenyys on meille itsestäänselvyys.

Omankin kokemuksen pohjalta ymmärrämme suomenlampaassa olevan vielä käsittämättömän määrän käyttämätöntä jalostuskapasiteettia, koska sen jalostuksessa on käytetty nykyaikaisia tekniikoita vasta parikymmentä vuotta.

Oma jalostuslampola on ylläpitovaiheessa odottamassa piakkoin tapahtuvaa sukupolvenvaihdosta. Spermapankkiimme on säilötty yli 700 annosta omien pässien spermaa turvaamaan rodun tulevaisuutta. Katselemme avoimin silmin Kansallisen eläingenivaraohjelman ja uusien tutkimusprojektien suuntaan.

Matti Koivisto

Lammastaloussäätiö antaa taloudellista tukea ja avustuksia

Lammastaloussäätiön perustivat lammastalouden edustajat vuonna 1970. Säätiö omistaa Pirtin Kehräämö Oy:n sekä jonkin verran metsää.

Säätiön tarkoituksena on lammastalouden ja siihen liittyvien muiden tuotanto- ja toimialojen tutkimus- ja neuvontatyön sekä muun yleisen lammastalouden edistämistoiminnan tukeminen.

Tämän toteutumiseksi säätiö antaa taloudellista tukea ja myöntää avustuksia lammastalouden ja siihen liittyvien alojen tutkimusta, neuvontaa ja muuta yleistä lammastalouden edistämistoimintaa harjoittaville henkilöille, yhteisöille ja niiden jäsenille sekä säätiöille. Säätiö myös avustaa opinto-, neuvonta-, esitelmä- ja muiden alan valistustilaisuuksien järjestämisessä, hankkii ja levittää alaa koskevaa kirjallisuutta sekä edistää lammastaloutta muilla tavoin.

Lammastaloussäätiö on kuluneen lähes 50 vuoden aikana menestyksellisesti hoitanut hallitsemaansa omaisuutta ja varallisuutta. Lampureita palvelevan Pirtin Kehräämö Oy:n toiminnan lisäksi säätiö on vuosittain pystynyt jakamaan avustuksia monenlaisiin lammastalouden kehittämis- ja edistämistoimintoihin. Pääkohteina ovat olleet lammastalouden yleisneuvonnan ja sen kehitysohjelmien tukeminen sekä eläinaineksen ja lammastalouden yleisen kehittämisen avustaminen. Avustuksia ovat lisäksi saaneet monet alan järjestöt kurssien ja retkien järjestämiseen sekä yksityiset henkilöt muun muassa lammastalouden opintoihin, seminaarimatkoihin ja jatkokoulutukseen.

Eino Hautakangas

Kuva: Pirtin Kehräämö

LAMMAS- JA VUOHIKERHOT

1. Etelä-Karjalan Lammaskerho r.y., pj. Jani Ruokonen, puh. 050 440 8417, ruokonen.jani@gmail.com, Joutsenontie 823, 54230 Nuijamaa. Siht. Maaret Berg-Tynkkynen, puh. 040 546 1954, suurtupa@gmail.com
2. Etelä-Pohjanmaan Lammaskerho r.y., siht. ja rahastonhoitaja, Sanni Kaitamäki, puh. 040 717 7116, sanni.kaitamaki@gmail.com
4. Keski-Pohjanmaan Lammaskerho, siht. Leila Niemelä, Niemeläntie 41, 68230 Lohtaja, puh. 040 570 1599
5. Keski-Suomen Lampurit, pj. Mari Seppälä, Tarvajärventie 253, 42100 Jämsä, 040 824 1518, mari.seppala@hotmail.com
6. Kymenlaakson Lampurit, www.facebook.com/Kymenlaaksonlampuritry, pj. Maija Knuuttila, Ahviontie 260, 46960 Muhniemi, puh. 040 575 8848, maija-knuuttila@outlook.com. Siht. Marja Jalo-Ryynänen, marja.jalo-ryynanen@proagria.fi, puh. 040 572 8387
7. Lapin Lampurit r.y., siht. Petri Leinonen, Mälikierentie 9, 95520 Tornio, puh. 040 581 8477, petri.leinonen@elomestari.fi
8. Pirkanmaan Lammaskerho, pj. Ira Hellsten, ira.hellsten@kurjentila.fi, puh. 041 528 9672
9. Pohjois-Pohjanmaan Lammaskerho, siht. Risto Hänninen, Rautionmäentie 56 92220 Piehinki, puh. 040 558 5421
10. Pohjois-Karjalan Lampurit, siht. Eila Pennanen, puh. 050 361 4144 pk.lampurit@gmail.com, www.pohjoiskarjalanlampurit.blogspot.fi, www.facebook.com/PohjoisKarjalanLampurit
11. Pohjois-Savon Lammaskerho/LF-team, siht. Niina Lohva, Kulvemäentie 164, 74230 Salahmi, niina.lohva@kiuruvesi.fi
12. Satakunnan Lammaskerho, siht. Hanna-Leena Juhola, Taipaleentie 73, 27150 Eurajoki, puh. 044 3124 272, www.satakunnanlammaskerho.nettisivu.org
13. Skärgårdens Färklubb, siht. Bianca Norrman, Sommarö, 21660 Nagu, puh. 02 465 5181
14. Suur-Savon Lampurit r.y., pj. Kirsi Vertainen, Levänomaisentie 648, 51820 Hatsola, puh. 040 590 6959
15. Uudenmaan Lampurit r.y. – Nylands Färfarmare r.f., siht. Mikko Idlax, idlaxgard@gmail.com
16. Varsinais-Suomen Lammaskerho, siht. Terhi Oinonen, Hanhijoentie 6, 21540 Preitilä, puh. 0400 881 956, terhi.oinonen@kolumbus.fi
17. Ålands Färvarelsförening r.f., ordf. Mia Söderdahl, c/o Babbi Söderdahl, Sjöbagavägen 71, 22 150 Jomala, alandsfaravel@gmail.com
18. Österbottens svenska färförening r.f., ordf. Josefin Norrback, josefinnorrback@hotmail.com, sek. Daniel Englund, daniel.englund95@gmail.com
19. Suomen Vuohiyhdistys r.y., siht. Marita Ollila, Saarenpääntie 32, 61350 Huissi, puh. 050 339 040, marita.ollila@netikka.fi

Alkuperäisroduilla omat yhdistykset

Suomen lammasyhdistyksen jäseninä toimivat omat rotuyhdistykset suomenlampaalle, ahvenanmaan lampaalle ja kainuunharmakselle. Muiden rotujen kasvattajat pitävät yhteyttä muun muassa sosiaalisen median ryhmien kautta.

KOONNUT Eila Pennanen

Kuva: Kirsti Hassinen

Föreningen Ålandsfåret r.f.

Föreningen Ålandsfåret r.f. arbetar för bevarandet av fårrasen ålandsfåret. Grundades på hösten 2004 till följd av ett ökat behov att bevaka de specifika intressen för denna ursprungsras. Föreningen har också som syfte att verka för bevarandet av den genetiska mångfalden samt att sprida information om ålandsfåren och i övrigt verka för ålandsfårens bästa. Föreningen är den godkända avelsorganisationen för rasen. Att bevaka och

följa utvecklingen av sådan lagstiftning som berör rasen och dess existensvillkor är också en viktig del av föreningens arbete. En informationsfolder har tagits fram om rasen. Föreningen en egen hemsida www.alandsfaret.ax samt en Facebooksida för medlemmar.

Föreningens hedersmedlem är *Sven-Olof Eriksson*, nyckelpersonen till att ålandsfåren har bevarats. Han var också med och grundade Föreningen Ålandsfåret r.f.

Föreningen Ålandsfåret r.f.-yhdistys työskentelee ahvenanmaanolampaiden säilyttämiseksi. Yhdistys perustettiin syksyllä 2004 alkuperäisrodun etujen valvomiseksi. Tarkoituksena on myös edistää geneettisen monimuotoisuuden säilyttämistä sekä levittää tietoja ahvenanmaanolampaista ja työskennellä myös muuten ahvenanmaanolampaiden parhaaksi. Yhdistys on rodun virallinen rotuyhdistys. Yhdistyksellä on omat kotisivut www.alandsfaret.ax ja Facebook-sivu. Lisäksi rodusta on laadittu tiedotuslehtinen.

Yhdistyksen kunniajäsen on *Sven-Olof Eriksson*, joka oli avainhenkilö siinä, että ahvenanmaanolampaat ylipäänsä on saatu suojelun piiriin.

Maija Häggblom

Suomenlampaan asialla

Finnsheep ry/r.f. on suomenlammaslampureiden vuonna 2004 perustama, suomenlampaan ja sen monipuolisten tuotanto-ominaisuuksien säilymiseksi sekä alkuperäisrodun elinvoimaisuuden turvaamiseksi toimiva rotuyhdistys.

Jäseninä on 92 suomenlammaslampuria sekä alkuperäisrodusta innostunutta toimijaa ympäri Suomen. Yhdistyksen puheenjohtajana toimii *Annaelina Kotilainen*. Rotuyhdistys tekee yhteistyötä muun muassa Suomen Lammasyhdistyksen, ProAgrian, Lihasulan Säätiön, Luken ja villatoimijoiden kanssa. Teemoina ovat eri väristen suomenlammaspässilinjien säilyttämistyö sekä villa- ja turkisominaisuuksien ylläpitäminen. Painopistettä vapaaehtoisvoimin toimivassa yhdistyksessä on pyritty kohdistamaan suomenlampaan kannalta kriittisiin teemoihin.

Syksyisin suomenlammastoimijoita kokoaa yhteen ProAgria Etelä-Suomen Finnsheep-seminaaripäivä sekä Finnsheep Fleece -villakilpailu. Finnsheep-päivän aiheena 10.10.2018 Ilkon kurssikeskuksessa Kangasalla ovat suomenlampailla soveltuvat lampolan tilaratkaisut sekä laiduntaminen ja laidunseokset.

Finnsheepin rotusivulla www.finnsheep.fi on käytettävissä usealla kielellä kuvaus suomenlampaan monipuolisista tuotanto-ominaisuuksista. Yhdistyksen jäsenet voivat käyttää suomenlammastuotteidensa markkinoinnissa Finnsheep-logoa ja -kylttiä.

Facebook -sivuilla: www.facebook.com/Finnsheep-ry on yhdistyksen yhteystietojen lisäksi Finnsheep -lampurien villa- ja nahkatuotteiden suora- ja verkkomyynnin yhteystiedot käsityöharrastajien saatavilla.

Kuva: Finnsheep ry

Vanhan rodun nuori yhdistys

Kainuunharmasyhdistys ry perustettiin vuonna 2017 yhdyssiteeksi kasvattajien välillä, rodun tunnettavuuden lisäämiseksi sekä huolehtimaan rodun monimuotoisuuden säilyttämisestä. Nuoren yhdistyksen jäsenmäärä on 20. Hallituksen puheenjohtajana on *Kati Neuvonen*.

Monipuolisen alkuperäisrodun vahvuuksia ovat hedelmällisyys, villan pehmeys ja kiilto sekä talojen yksilölliset värit. Vähemmän tunnetuista ominaisuuksista kannattaa nostaa esille rodun nopea edistymisen jalostuksessa, hyvä hedelmällisyys ja karitsatuotto sekä uuhien kiitettävät emo-ominaisuudet.

Jäsenetuna yhdistyksen jäsenet saavat ilmoituksensa yhdistyksen kotisivujen eläinpörssiin. Yhdistyksen kerran vuodessa ilmestyvä jäsenlehti ilmestyi kuluvana vuonna elokuussa.

Kainuunharmasyhdistykseen jäseneksi liittyminen onnistuu kotisivuilta www.kainuunharmasyhdistys.fi löytyvällä sähköisellä kaavakkeella.

Yhdistyksen luottamushenkilöihin voi ottaa yhteyttä sähköpostitse kainuunharmas-yhdistys@gmail.com. Lisäksi yhdistyksellä on Facebook -sivut www.facebook.com/Suomen-Kainuunharmasyhdistys

PRO Agria LAMMAS

- NÄE JA YMMÄRRÄ
- SITOUDU JA TOTEUTA
- SAA AIKAAN TULOKSIA

Onnistumme yhdessä!

TAVOITE

Säilörehu
kaiken A ja O
Laatu
Määrä
Täydennysrehut
kannattavasti

- ✓ Hyödynnä 7 000 €
- ✓ Nyt myös talouspalveluja

NEUVO 2020
YARMUUTTA!
RATKAISUJA!
TULEVAISUUTTA!

Nurmet kuntoon

- maan kasvukunto
- perustamisen kylvöjälki ja kasvuston tiheys
- ravinteiden tasapaino
- nurmiseos

HYVINVOINTI HALTUUN

Luomuako?

- lisätuloja
- sopii lampaalle

Seuraa meitä somessa

www.proagria.fi/lammasasiantuntijat
www.proagria.fi/Neuvo2020asiantuntijat

Onnittelumme
100-vuotiaalle
Suomen
Lammasyhdistykselle!

SUUNNITTELE LAMMASYHDISTYKSELLE JUHLAVUODEN SUKAT TAI KÄSINEET, VOITA KÄSITYÖTARVIKKEITA!

Suomen Lammasyhdistys (SLY)
julistaa alkavaksi kaikille avoimen
käsityöohjekilpailun.

Suunnittele Lammasyhdistykselle
100-vuotisjuhlavuoden kunniaksi
nimikkosukat tai -käsineet!

Kuvat: Novita, Pirtin Kehräämö

KILPAILUSÄÄNNÖT

- kilpailuun voi osallistua ennen julkaisemattomalla käsityöohjeella
- ohjeen materiaalina suomalainen villalanka
- ohje sukille tai käsineille
- lähetä kilpailutyösi ohjeineen 15.11.2018 mennessä:
Suomen Lammasyhdistys ry, Ahmoontie 26, 03400 Vihti
- SLY julkaisee voittajaoheen Lammas & vuohi -lehden joulukuun numerossa 2018
- SLY pidättää julkaisuoikeuden kaikkiin kilpailuun osallistuneisiin ohjeisiin
- Julkaistuista ohjeista ja kuvista maksetaan kirjoitus- ja kuvapalkkiot lehden
palkkiokäytännön mukaan

Yleisöäänestys järjestetään
SLY:n sivuilla Facebookissa
kilpailuajan päättyttyä

TUOMARISTO

Marjo Simpanen,
SLY:n toiminnanjohtaja;
Petri Leinonen,
SLY:n puheenjohtaja;
Camilla Lampi, Pirtin
Kehräämön myyntivastaava;
Sirpa Keränen, lampuri;
Sanna Vatanen,
taiteilija-muotoilija

PALKINNOT

1. palkinto "SLY 100 vuotta nimikko-ohje":

Pirtin Kehräämön lahjakortti, Sanna Vatasen kirja BÄÄ! Neulo & kirjo
kuvioita (Kustannusyhtiö Moreeni, julkaistaan syksyllä 2018),
Lammas & vuohi -lehden vuosikerta ja SLY:n T-paita

Kunniamaininta: Novitan lahjakortti, Sanna Vatasen käsityökirja BÄÄ!
Neulo & virkkaa suomenlampaan villasta (Moreeni, 2017) ja
SLY:n T-paita

Yleisöäänestyksen voittaja:

Sanna Vatasen käsityökirja BÄÄ! Neulo & virkkaa suomenlampaan vil-
lasta (Moreeni, 2017) ja SLY:n T-paita. Lisäksi yleisöäänestykseen osal-
listujien kesken arvotaan Iloisen Pässin Maalaispuodin tuotepaketti

Kilpailua sponsoroivat
Pirtin Kehräämö Oy,
Novita Oy, Kustannus-
osakeyhtiö Moreeni ja
Iloisen Pässin Maalais-
puoti Oy

Lammasyhdistys Facebookissa

Lampurin sähköiset kanavat

SLY:n verkkosivut lammasyhdistys.fi

Eläinvälityskanava lammasnetti.fi

Tietopankki lammaswiki.fi

Lammasneuvonta proagria.fi/lammas

Jäsenetu suoramyymntitiloille: yhteystiedot suoramyymnti-
sivulle ja karttaohjelmaan. Sivun ja kartan päivitykset:
eila.pennanen@lammasyhdistys.fi

Tiedustelut: Marjo Simpanen

marjo.simpanen@lammasyhdistys.fi puh. 044 973 7000

LUOMUA LAMPAILLE!

Nyt Hankkijalta markkinoiden laajin valikoima luomulampaiden rehuja!

Luomuun soveltuvat **valkuaistiivisteet**, **karitoiden kasvatusrehu** sekä laadukkaat **kivennäiset**, **nuolukivet** ja **vitamiinit** tilasi tarpeiden mukaan.

Lisätiedot myymälöistä ja verkkokaupasta:
hankkija.fi

Hankkija

ETURIVIN SUOMENLAMPAAT JALOSTUSLAMPOLASTA

Parikan tila, Heinola, 040 739 0494, pia@parikantila.fi

FINNSHEEP-PÄIVÄ 10.10.2018, KANGASALA ILKON KURSSIKESKUS

ProAgria Etelä-Suomi, Lihasulan Säätiö ja Finnsheep ry järjestävät päivän ja Fleece-kilpailun.

AIHEINA suomenlampaalle sopivat lampolaratkaisut, hedelmällisyys, laidunnus sekä laidunseokset. Mukana Luke ja Pellon Group. Fleece-kilpailu 2018. Mukana myös Parikan ja Rintalan tilat.

LISÄTIETOJA Kaie Ahlskog
p. 0400 731 811, kaie.ahlskog@proagria.fi
tai Finnsheep ry:n fb-sivut

SUOMENLAMPAAN ja KAINUUNHARMAKSEN jalostuslampola, Pelson vankila

MYYNNISSÄ

9/17 ja 3/18 syntyneitä EUOP-arvosteltuja uuhi- ja pässi-karitsoita. Orf-vapaa, MV1.
Puh. 050 576 7729

LAMMAS-MIRA

- Orgaanista seleeniä sisältävä kupariton kivennäisrehu lampailla
- UUTUUS! Saatavana erillisestä tilauksesta lisätyllä kuparilla suomenlampailla!

Lisäksi valikoimastamme monipuolinen valikoima nuolukiviä ja lampailla soveltuvia täydennysrehuja

www.vilomix.fi/edustajat

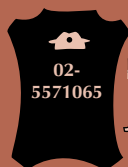
Vilomix Finland Oy
puh. 010 402 7700
www.vilomix.fi

Vilomix
Cultivating Value

Muokkaamme lampaanvuotanne KORISTETALJOIKSI

Myyämme myös erilaisia lammasturkist tuotteita

Rantasen
**NAHKA
JALOSTAMO Oy**

38600 LAVIA

www.nahkajalostamo.fi

puh. 02 557 1065

Katso myynti-ilmoitus www.satakunnanyritysporssi.fi/4579

KERINTÄPALVELU JA TERIEN TEROITUS

Tmi Toni Kattilakoski, Kaustinen
puh. 044 440 0983
toni.kattilakoski@gmail.com

TILAA PUODISTA SLY:N JÄSENTUOTTEET

Laadukkaat sertifioidut paidat kestävät kulutusta ja ”Mää oon kotimaista” -slogan kertoo pilke silmäkulmassa lammastuotannon arvoista. Muistatko milloin viimeksi lähetit postikortin? Tee se nyt – käsin kirjoitettu lammaskortti ilahduttaa läheistäsi!

JUHLAVUODEN LEHTITARJOUS

Suomen Lammasyhdistyksen Juhlavuoden kunniaksi olemme alentaneet irtonumeroiden hintoja!

- Kuluvan vuoden irtonumerot 15 € / kpl + postituskulut.
- Edellisen vuoden irtonumerot 10 € / kpl + postituskulut
- Aiempien vuosien irtonumerot 5 € / kpl + postituskulut.

<https://lammasyhdistys.fi/lammas-vuohi-lehtiale/>
Irtonumerotilaukset sähköpostitse:
marjo.simpanen@lammasyhdistys.fi

LAMMASKIRJA

pienlampureille ja kaikille lampaista kiinnostuneille

Kirjoittajat: Kirsti Hassinen ja Jukka Tobiasson
144 sivua. Hinta 20 euroa + postituskulut.

Tilaukset: sähköpostitse info@lammasyhdistys.fi tai sähköisellä lomakkeella:
<https://lammasyhdistys.fi/tilauslomake/>

TILAUSOHJEET

Tuotteet ovat tilattavissa Yhdistyksen kotisivujen yläpalkin Puoti -sivulta <https://lammasyhdistys.fi/puoti/>, josta pääset kunkin tuotteen omalle alisivulle tutustumaan tarkempiin tuotetietoihin. Voit tilata sähköpostitse info@lammasyhdistys.fi tai sivulta löytyvältä sähköisellä tilauskaavakkeella. Tilauksen jälkeen saat sähköpostiisi laskun ja maksun näkyessä Lammasyhdistyksen tilillä, tilaukset pyritään postittamaan viikon kuluessa.

MIESTEN T-PAITA

Väri bottle green, pyöröneulottua esikuitistettua 100 % puuvillaa 190 g, koot S, M, L, XL ja XXL. Hinta 20 €.

Miesten B&C -paidan valmistaja on Fair Wear Foundation -jäsenyritys ja tuotteella on Öko-tex Standard100 -sertifikaatti. Öko-tex 100 kansainvälinen tekstiilien testaus- ja sertifiointijärjestelmä takaa ettei tuotteessa ole haitallisia torjunta-aine-, raskasmetalli- tai formaldehydijäämiä. Haitta-aineiden testauskriteeristö perustuu uusimpiin tiedollisiin tutkimuksiin ja sitä päivitetään jatkuvasti.

Naisten Neutral -paita on vastuullisen kuluttajan valinta! Öko-tex 100 -sertifikaatin lisäksi paidalla on GOATS-, EU Ecolabel-, FAIRTRADE-, SA8000-, ja TUULIVOIMA -sertifikaatit. Tutustu sertifikaatteihin tarkemmin kotisivujemme tuote-esittelysivuilla. Molemmat paidat on painettu ammattitaidolla kotimaaisessa yrityksessä.

NAISTEN T-PAITA Väri bottle green, reilun kaupan orgaanista 100 % puuvillaa 150 g, koot S, M, L ja XL. Hinta 20 €.

KORTIT Yllätä ystäväsi viehättävällä A6-kokoisella offset-painetulla lammaskortilla.
Hinta 1 €/kpl.

Eila Pennannen

Susanna Nuutinen

Päivi Nietosvaara

Kirsti Hassinen

**Lammasta lautaselle,
karitsaa kaikkiin
keittiöihin**

Ostamme sekä
teemme rahtityötä.

Tilateurastamo Kouvola

www.muhniemenlahtivaja.fi
puh. 040 578 6317

REHU-ÄSSÄ OY

• **LAMMASKIVENNÄISIÄ**
myös luomutuotantoon
hyväksytyt.

• **NUOLUKIVET**
myös luomutuotantoon
hyväksytyt.

POHJANMAAN REHU-ÄSSÄ OY

PUH: 06 344 4433

FAX: 06 344 4432

email: rehuassa@rehuassa.fi

Puh. 040 524 9629

Lyöttiläntie 449, 47540 LYÖTTILÄ

OSTETAAN

karitsaa / lammasta ympäri Suomen

Hyvään hintaan!

Luomuhyväksyntä

puh. 010 229 1021, Orimattila

www.vainionteurastamo.fi

RETRONIK
lammaskalusteet

- pyöröpaalihäkit
- käsittelyaidat
- hoito-/eläinportit
- juomakupit + suojakaaret
- stopparit + rännityslaitteet
- ruokintakourut (muovi tai metalli)

ELÄINTEN HYVINVOINTIIN
Karitointikarsinat, joihin sopivat
Heinärit ja Sangonpitimet

RETRONIK Ky

Raija 040 7022 162, Reino 050 521 0082

www.retronik.com

rareko105@gmail.com

**Ostamme kaikenikäisiä lampaista ja vuohia
teuraaksi ympäri vuoden.**

Teurastus, lihanleikkaus
ja tyhjiöpakkaus
myös rahtityönä

Lallin Lammas Oy
Mikolanlenkki 80, 27730 TUISKULA
Puh. 0400 884 335
lallin.lammas@lallinlammas.inet.fi

OTA KÄYTTÖÖSI
TH-Digiassari sekä
laidunnussuunnitelma

PALVELUT

- Sisäloistorjunta, papananäytteet
- Eläinlääkärin th-käynnit
- Tiineysneuvonta
- Ongelmatilanteiden selvitykset
- Lammasterveys 2020 -ohjelma

TILAUKSET: lammasmaailma.fi

Lammasmaailma Oy

Metsälammentie 20, 34130 Ylinen, info@lammasmaailma.fi

LAMMASLÄÄKÄRI: puh. 0600 306 627 (maksullinen)

Tuota laatukaritsaa!

Raamikas ja nopeakasvuinen lihalammasrotu,
sopii myös risteytyskäyttöön. Huolellinen
laiduntaja, erinomainen rehunkäyttäjä.

Suomalainen lammas

Suomen Lammasyhdistyksen juhlavuoden kunniaksi julkaistun artikkelisarjan ”Suomalainen lammas” neljäs osa tuo lukijoiden ulottuville viimeiset 150 vuotta suomalaisen lampaan lähihistoriaa. Tähän mahtuvat niin maatalouden murros ja teollistumisen aiheuttamat yhteiskunnalliset muutokset, kuin maan itsenäistyminen ja EU-aikaan siirtyminenkin. Lampaanhoidosta tulee lammastaloutta ja ala pääsee osaksi sekavaa maatalouspolitiikkaa. Aikahaarukkaan mahtuvat myös sataa vuottaan juhliva Suomen Lammasyhdistys ja satavuotias suomenlammas.

Kansikuva teoksesta 80 vuotta järjestetty lampaanjalostusta.

Lammasnäyttelyt olivat Suomen Lammasyhdistyksen alkuaikoina yksi tärkeimmistä toimintamuodoista, sillä niiden avulla kartoitettiin maamme eläinainesta. Kuva on otettu vuonna 1966 Juuassa, Ylä-Karjalan Maatalousnäyttelyssä. Keskellä on alueen neuvoja Helle Multanen.

Teollistuminen ja maatalouden murros

1800-luvun loppupuolella alkanut teollistuminen sysäsi liikkeelle monia yhteiskunnallisia muutoksia. Teollistuminen ja kaupungistuminen tarjosivat työpaikkoja ja purkautumistien maaseudun runsaslukuiselle maattomalle väestönosalle. Kaupunkilaisista tuli vähitellen ostoehtotarvikkeiden ja muiden ostettujen tuotteiden varassa elävä joukko. Kaupallistuminen oli aluillaan.

Talonpojalla oli nyt mahdollisuus vaurastua. Alkava teollistuminen nieli

puuta ja kasvukeskuksissa tarvittiin elintarvikkeita, joita molempia maamies saattoi myydä. Talonpojasta tuli vähitellen tuottaja ja omavaraistalous vaihtui rahatalouteen. Maatyöläisen palkkapussista riitti ylellisyystuotteisiin ja esimerkiksi kahvi saavutti nopeasti kaikki kansankerrokset syrjäyttäen jopa kokonaisa aterioita perinteisessä aterijärjestyksessä. Aiemmissa ylellisyystuotteista tuli välttämättömyyksiä.

Kehittyvä teollisuus toi markkinoille uutta rautaista maatalouskalustoa, jota rahalla oli mahdollisuus hank-

kia. 1800-luvun lopussa yleistyneet uudet skotlantilaisaurat mahdollistivat maanmuokkauksen entistä tehokkaammin. Auroja seurasivat nopeasti erilaiset äkeet, niittokoneet, harava- ja puimakoneet. Koneellisen maatalouden aika oli alkamassa.

Yksi suurimmista muutoksista oli heinän ja rehuviljan viljelyn aloittaminen pelloilla. Muutos koetteli varsinkin vanhempia maamiehiä, sillä pellot oli ikimuistoisista ajoista lähtien pyhitetty leipäviljan viljelyyn ja karjan rehu koottu luonnonniityiltä. Kun henkisestä kynnyksestä pääs-

tiin yli, tulokset olivat dramaattiset. Karjan rehun niukkuus ja ruokinnan huono laatu olivat olleet vuosisatoja esteenä niin viljan viljelyn kehittymiselle, kuin myös elintarvikkeiden valmistukselle (sillä huonosti ruokituna ei maitoaakaan herunut). Kylvöheinä mahdollisti karjan ruokkimisen myös talvella paremmin, mikä näkyi tuotoksissa. Lehmät lypsivät enemmän ja pidempään, ja myös lantaa riitti pelloille enemmän ja se oli ravinteikkaampaa. Tämä tarkoitti mahdollisuutta viljellä suurempaa peltotilaa, mikä yhdessä karjataloustuotteiden myynnin kasvun kanssa vei talonpojan markkinavoimien äärelle.

Lypsykarja ajaa lammastalouden yli

Lammastalous ei kohonnut kehittyvän kotieläintalouden mukana. Lampaasta ei voitu vielä puhua taloutena, sillä perinnäisen maatalouden ajalta tuttu omavaraistalous luonnehti lampaanhoidon 1950-luvulle saakka. Lampaita pidettiin omaa tarvetta vastaava määrä, eikä sitä ylittävään tuotantoon pyritty. Kehittymisen esteenä oli vanhojen yhteislaitumien häviäminen isojaon jälkeen, vapaasti metsissä laiduntavien lampaiden aiheuttamat tuhot nousevalle metsätaloudelle ja aitaamiongelmat. Tämä kaikki ”söi” kotimaista tuotantoa ja johti taantumiseen. Lampaiden lukumäärä kohosi 1800-luvun lopussa reiluun miljoonaan, mikä ylitti lehmien lukumäärän, mutta tämän jälkeen laskusuhdanne vei lammasmäärää tasaisesti alaspäin. Lammasluku laski vuosina 1901–1916 miljoonasta puoleen miljoonaan.

Yhtenä kapulana lammastalouden rattaissa oli varhainen maatalouspolitiikka. 1800-luvun alussa oli villalle säädetty tuontitulli. Vuosisadan lopussa se oli enää nimellinen, eikä pystynyt turvaamaan suomalaista lampaan kasvutusta, saati tekemään siitä kannattavaa. Sen sijaan korkea kankaiden tuontitulli suojeli suomalaista tekstiiliteollisuutta. Näin kotimainen tekstiiliteollisuus, ja edullisen, usein parempilaatuisen hienovillaisen raaka-aineen saanti katsottiin tärkeämmäksi, kuin kotimaisen lammastalouden suojaaminen ylivoimaista ulkomaista kilpailua vastaan.

Kuvassa uuhi nimeltä Eeva kuuden kuukauden ikäisten karitsoidensa kanssa Putkisalons kartanossa Rantasalmella.

Eevan kunniakirja Viipurin yleisestä maatalousnäyttelystä 2. heinäkuuta vuonna 1932. Eeva oli näyttelyssä esillä karitsoineen.

”Lammasluku laski vuosina 1901–1916 miljoonasta puoleen miljoonaan.”

Australialainen villa valtasi alaa

Kilpailua olikin tarjolla, sillä Australia täytti markkinat halvalla villallaan, eikä eurooppalainen tuotanto pärjännyt kilpailussa. Suomessa tuotanto-olosuhteet olivat eurooppalaisittainkin kehnot: pitkän sisäruokintakauden kustannukset veivät pohjaa kotimaiselta villatuotannolta. Samat ongelmat olivat viljan tuotannolla. Pienten peltolämpäreiden tuotto ei pystynyt kilpailemaan Venäjältä tulvivien halvan viljan kanssa. Kaupallistuvalla toimialalla kannatti keskittyä siihen, mistä sai parhaan taloudellisen tuloksen. Karjataloustuotteilla,

erityisesti voilla, alkoi olla menekkiä. Alueilla, joilla markkinat vetivät, tuotantosuunta muuttui nopeasti. Pietarin miljoonakaupungin vaikutus Savoon, Karjalaan ja Keski-Pohjanmaalle saakka tuki lypsykarjatalouden voimakasta kehittymistä alueilla. Juustoja ja voita oli helppo kuljettaa, ne säilyivät tuoretta maitoa paremmin ja miljoonakaupungissa niille riitti ostajia. Savossa nopeaa siirtymistä lypsykarjatalouteen selittivät myös vanhat kaskiraiviot, jotka tarjosivat karjalle oivallisia laitumia. Lypsykarjataloutta myös tuettiin tulkein.

KÄÄNNÄ

Yhdistystoiminta ja neuvonta tuovat uusia tuulia

1800-luvun loppu oli virkeän yhdistystoiminnan aikaa myös maatalousväestön keskuudessa. Jo vuonna 1797 perustettu Suomen Talousseura paneutui maatalouden edistämiseen innolla, ja sen tekemä neuvontatyö, palkinnot, julkaisutoiminta, sekä uusien työvälineiden kokeilu ja levitys olivat maatalouskoulutuksen alku. Seura oli mukana myös ensimmäinen suomalaisen maatalousoppilaitoksen perustamisessa Mustialaan vuonna 1840. Vähitellen ryhdyttiin perustamaan läänikohtaisia maanviljelysseuroja, joiden toimintaa olivat erilaiset kokoukset, näyttelyt sekä kiertävien neuvojen ja karjakoiden palkkaaminen. Neuvojat auttoivat esimerkiksi skotlantilaisurojen käytössä. Seurojen jäsenistö oli aluksi säätyläisväestöä ja virkamiehiä, kunnes 1900-luvun alussa läänikohtaisten seurojen muuttuminen alueellisiksi maamiesseuroiksi toi päätäntävällän konkreettisesti viljelijöille.

Vaikka yhdistystoiminta oli vilkasta, voi hyvin kysyä, olisivatko katseet kiinnittyneet omiin karjarotuihin ilman 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun tapahtumia. Toisaalla oli sortokauden venäläistämisyhkymykset, mitkä uhkasivat Suomen autonomista asemaa, toisaalla suomalaisuuden syntyminen. Sen alku oli 1800-luvun alun kansallisromantiikassa kansanrunouden keruineen ja loppuhuipenuksena kansallisen taiteen nousu suomalaisuutta ja kansallishenkeä puolustamaan juuri sortokauden aikaan. Väliin sijoittui suomen kielen ja suomalaisuuden konkreettinen ”synnyttäminen”, sillä suuriruhtinaskunnan Suomi oli vielä pitkälti koostunut maakunnista tai paremminkin heimoista, eikä yhtenäistä kansallistunnetta vielä ollut. Kansallista omanarvon tuntoa ammenettiin alkuperäisyydestä, jota arveltiin vielä löytyvän syrjäisiltä kolkilta, joissa yksinkertainen elämäntapa oli yhä voimissaan.

Jotakin tämän tapaista oli todennäköisesti ilmassa, kun vanhinta karjanjalostusyhdistystämme, Itä-Suomen Karjanjalostusyhdistystä, perustettiin vuonna 1898. Perustamiskokouksessa lausuttiin tähän tapaan: ”Täl-

laisen yhdistyksen pitäisi herättää kaikki karjanhoitajat yhteiseen isänmaalliseen työhön.” ”Isänmaalliseen” työhön lähtivät myös Länsi-Suomen karjanjalostusyhdistys vuonna 1904 ja Pohjois-Suomen Karjanjalostusyhdistys vuonna 1905.

Lammaskentän yhdistyminen lieinee saanut kimmokkeen tästä heräystä isänmaallisuudesta, mutta tarvittiin vielä ensimmäisen maailmanso-

dan aiheuttamat ongelmat tuontivillan ja tekstiilien saannissa, ennen kuin valtiolta näki tarpeelliseksi ryhtyä toimiin kotimaisen villantuotannon turvaamiseksi. Suomen Lammas- ja Vuohenhoitoyhdistys perustettiin 4.12. vuonna 1918 tehtävänäan pelastaa mitä pelastettavissa oli pitkien laiminlyöntien jälkeen.

”Suomen Lammas- ja Vuohenhoitoyhdistys perustettiin 4.12.1918 tehtävänäan pelastaa, mitä pelastettavissa oli pitkien laiminlyöntien jälkeen.”

SUOMEN LAMMAS- JA VUOHENHOITO-YHDISTYKSEN LINJAUKSET 1920–1940 -LUVUILLA

Yhdistyksen alkuperäinen kimmoke oli villantuotannon turvaamisessa, mutta myös rasvan ja lihan saamista pidettiin tärkeänä omavaraistalouksille. Huomio keskittyikin alkuvuosina lampaan monikäyttöisyyteen. Jalostuksen painopisteenä oli villan laadun ja määrän lisääminen, ja toisaalta eläinten koon ja sikiävyyden kehittäminen. Tuontivillan elpyminen jo vuonna 1923 siirsi painopistettä turkisten ja lihan tuottamiseen. 1920-luvun lopulla näiden tuotteiden kannattavuus olikin hyvällä mallilla. Vuonna 1931 päätettiin jakaa villa kolmeen päätyyppiin eli talous-, turkis- ja tekstiilivillan. 1930-luvulla villan hinnat nousivat ja kiinnostus kotimaiseen villaan lisääntyi. Perustettiin komitea tukemaan kotimaisen villan tuotantoa ja villaa vastaanottava Villakeskus Oy, joka maksoi villasta laadun mukaan. Vuonna 1944 perustettiin puolestaan Turkislammasosuuskunta keräämään laatuahkoja. Turkisten saanti ei kuitenkaan onnistunut odotetusti, sillä omavaraiskatraiden pienuus aiheutti omat hankaluutensa. Turkissuunta jalostuksessa sammui.

Yhdistyksen asenne myös tuontirotuja kohtaan oli alusta saakka myönteinen, eikä suomenlammasta ja tuontirotuja asetettu vastakkain, vaan molempien parhaiden puolien ymmärrettiin täydentävän toisiaan. Vuoden 1919 näyttelyssä oli useita ulkomaisia rotuja, kuten oxford down, leicester, southdown ja ranskalainen merino-ramboullet. Myös itäfriisiläinen maitolammas oli esillä. Shropshireä kantakirjattiin Suomessa vuosina 1921–1928.

Vuonna 1938 yhdistyksen nimi muutettiin Lampaan- ja Vuohenhoitoyhdistykseksi ja vuonna 1955 Lampaanjalostusyhdistykseksi. Pirtin koetila hankittiin yhdistykselle vuonna 1945. Pirtin kehäämö on toiminut siellä vuodesta 1948.

Elpyvä lammas 1940–1950-lukujen taitteessa

Lihan tuotannossa lammas kilpaili tehokkaampien lihantuottajien, kuten sian, siipikarjan ja naudän kanssa, mutta viimeistään toinen maailman sota palautti monikäyttöisen lampaan arvoonsa. Lampaasta sai useita säännöstelyn alla olevia tuotteita, jotka lammas tuotti varsin niukalla, ihmisille kelpaamattomalla rehulla. Numeroiden valossa lampaan alamaaki taittui. Vuonna 1940 lampaista oli ollut enää 440 000, mutta vuonna 1950 jo 670 000. Suuruutensa päiviin lukumäärä ei silti enää noussut. Noususuhdanne näkyi myös yhdistyksen jäsenmäärissä. Se oli korkeimmillaan 1940–1950-lukujen taitteessa 3 500.

1950-luvulta 1980-luvulle

1950-luvun puolelle saakka lammastalous oli osa omavaraistaloutta. Tuolloin useimmissa maataloissa oli muutama lammas tyydyttämässä ”tapapajaiskaalin” ja sukkalankojen tarvetta, mutta suuren maaltamuuton pyyhkäistessä ihmiset kaupunkeihin tyhjenivät myös lammaskarsinat. Sukkalangat ostettiin kaupasta, tuontivilla elpyi, maataloustyövoima kallistui ja tekokuitujen esiinmarssi alkoi. Kaikki tämä vähensi katraita, mikä näkyi jälleen putoavina lammasmäärinä. Lampaista pitävien maatilojen osuus laski vuosina 1950–1982 noin 75 prosentista alle kolmen prosentin.

1950-luvulla elintason nousun myötä lampaanliha nousi päätuotteeksi. Lihan myynti lisäsi kasvunopeuden ja lihakuuden painotusta jalostuksessa ja lihantuotannon kannalta suomenlampaan hyvä sikiävyys oli plussaa. Suomenlammas saikin paljon kansainvälistä huomiota 1960-luvulla ja sitä vietiin 20 vuoden aikana 40 maahan käytettäväksi erilaisissa risteytyksissä liharotujen kanssa tai kokonaan uusien rotujen luomisessa. Sen soveltuvuutta tutkittiin paljon, ja ominaisuuksista saatiin paljon dataa eri olosuhteissa ja erilaisissa risteytyksissä käytettynä.

Suomeenkin alettiin perustaa suuria katraita, mutta pullonkaulana oli teurastamokapasiteetin puute. Ongelmana oli sekä teurastamoiden kokemattomuus lampaanruhojen kä-

Kampanjointia lammastalouden puolesta käytiin lampaan vaatimattomuutta korostaen. Kuva alunperin julkaistu vuoden 1944 Maatalouden Pikkujättiläisessä, jossa tiedettiin myös kertoa, että ”selluloosa on lammastaloudessa uusin apurehu”. Suomalainen lammas sai selviytyä myös pula-ajasta niukoin eväin.

Kuva 1960-luvulla julkaistusta ruotsalaisesta Erik Sjödinin kirjasta ”Får” eli ”Lammas”, on hyvä esimerkki suomanlampaan määrätietoisen viennistä. Kuvan pässi on viety Ruotsiin Putkisalon kartanosta todennäköisesti 1960-luvun alussa ja osoittautunut uudessa kotimaassaan kelpo jalostuseläimeksi. Sillä oli jälkeläisarvosteluissa parhaat jälkeläisryhmät vuosina 1963 ja 1964.

sittelystä ja leikkaamisesta, että lihan markkinointi. Myös valtiovalta pyrki edistämään lihan tuotantoa 1970–1980-luvuilla toimikuntien avulla, mutta tuotteiden markkinointia ja jatkojalostusta ei saatu järjestymään toivotusti. 1970-luvulla, kun lampaanlihalle vihdoin saatiin tavoitehintaa, oli lammasluku pudonnut jo niin alas,

että teurastamot menettivät kiinnostuksensa, varsinkin kun katraat olivat hajallaan eri puolilla maata ja pieniä. Villan markkinointi jatkui, sillä laadun perusteella maksettavat tuotantopalkkiot vuodesta 1966 lähtien tekivät siitä jotenkin kannattavaa.

1980-luvulta EU-ajan alkuun

1980-luvulta eteenpäin voidaan jo puhua lammastaloudesta. Kuluttajien kiinnostus lampaan lihaa kohtaan alkoi kasvaa ja luoda kysyntää. Nykyinen lammastalouden ympärille kehittynyt infra onkin rakennettu melkein tyhjästä teuraskuljetuksineen, ruokintasuunnitelmineen ja neuvontoineen 1980-luvun alun jälkeen. Neljä viidesosaa lammastalouden tuloista tuli lihasta ja Maatalouden tuotantopoliittinen toimikuntakin piti 1980-luvulla tärkeänä lampaiden lihantuotantokyvyn kehittämistä. Hankaluutena oli edelleen tuotteiden jatkojalostus ja markkinointi, sillä lampaanlihan kysyntä painottui kahteen kertaan vuodessa sesonkien mukaan, kun muita kotieläintuotteita tuotettiin ja kysyttiin ympäri vuoden. Lammastaloudella nähtiin kyllä kehittymismahdollisuuksia erityisesti arvokkaiden sivutuotteiden, kuten turkisten ja villan tuottamisen avulla, kuin myös uutena roolina maiseman- ja metsänhoidossa ja vesai- kon torjunnassa. Lammastaloudesta haluttiin sorvata pakettia, joka olisi sekä kannattava, tuottava että kilpailukykyinen vaihtoehto. 1980-luvulla oli vireillä jos jonkinlaista tutkimus-, markkinointi- ja kehittämishanketta.

1980-luvulla myös yhdistys toimi aktiivisesti tehostaen lampaanlihan markkinointia ja käyttöä, neuvotellen teurastamojen kanssa, järjestäen esitelmä- ja kurssitoimintaa, tukien aluekerhoja, kehittäen tilakohtaista neuvontaa ja laiduntamisen ja ruokinnan suunnittelua. Yhdistyksellä oli myös jalostusyhdistyksen rooli. Se oli mukana pässien arvosteluissa, kasvukokeissa, jälkeläisarvosteluissa, kuin myös keinosiemennyskokeiluissa, jotka alkoivat jo vuonna 1944. Yhdistys otti osaa myös liharoturisteytysten käyttömahdollisuuksia selvittäviin risteytyskokeisiin sekä Pirtissä että Jokioisilla ja antoi panoksensa eläinkauppaan sekä kotimaassa että kansainvälisesti. Kotimaan eläinkaupassa avustettiin lampoloita jalostuseläinten hankinnassa ja ulkomaankaupassa yhdistys oli tuomassa uusia rotuja Suomeen. Myös viennit ovat olleet agendalla. Suomenlampaan sikiävyys on ollut kansainvälisesti kiinnostavaa ja lampaita on viety 1930-luvulta lähtien

ensin Ruotsiin ja Norjaan ja 1960-luvulta eteenpäin huomattavia määriä eri puolille maailmaa.

Vuonna 1988 tuli ratkaista kysymys neuvontatoiminnan liittämisestä suurempaan järjestöön. Kumppaniksi valikoitui Maatalouskeskusten Liitto eli nykyinen ProAgria. Yhdistyksen nimi muutettiin tuolloin muotoon Suomen Lammasyhdistys ja sen toimintakentäksi vakiintuivat yhteistyö alueellisten lammaskerhojen kanssa, ulkomaisten yhteyksien hoitaminen,

lammastaloutta koskeviin tilanteisiin reagoiminen ja jäsenjulkaisun toimitaminen. Yhdistyksen alkuaikoina jäsenille julkaistu vuosikertomus oli vaihtunut oikeaksi jäsenjulkaisuksi eli ”Lammastalous”- lehdeksi vuonna 1943 ja vuodesta 1985 eteenpäin lehteä julkaistiin neljän numeron sijaan viisi numeroa. Vuonna 1989 lehden nimeksi tuli Lamma ja Vuohi, ja vuonna 2009 se viilattiin muotoon Lamma & vuohi.

LAMMASTALOUS SIIRTYY EU-AIKAAN

1990-luvun puolivälistä eteenpäin lammastalouden raameja on aseteltu myös Brysselistä käsin. Suomen liittyminen Euroopan Unioniin toi omat haasteensa, kuten lisääntyvän byrokratian raatokeräilyineen, merkitsemisineen ja rekisteröintineen, kuten myös tautien valvontaohjelmat, omavalvonnan, lääkekirjapidon ja kuljetusluvut. Kasvavan byrokratian rinnalla lammastalous on kuitenkin muuttunut entistä ammattimaisemmaksi. Kansallisten rotujen kasvattamisesta ja arvokkaiden maisemakohteiden laiduntamisesta maksetut tuet ovat antaneet vetoapua kehittyvälle tuotannonhaarakalle. Pääsääntöisesti lammastalouden kasvunäkymät ovat olleet EU-aikana positiivisia oikeastaan kaikissa muissa tunnusluvuissa, paitsi lihakilon hinnassa, joka reippaan nousun jälkeen laski ja on nyt useamman vuoden ollut samalla tasolla.

Kaikilla ei riittänyt halua lähteä sorvaamaan tilaa EU-kuntoon. Vuodesta 1999 vuoteen 2008 lammastilojen määrä vähentyi kolmanneksella, 1424 tilasta 961 tilaan. Alimmillaan tuotosseurantaan kuuluvien uuhien ja tilojen määrä olikin vuosituhannen vaihteen tienoilla. Kuitenkin haettujen uuhipalkkioiden määrä kasvoi yli 20 prosenttia samana aikana. Tämä tarkoitti tilakohtaisen uuhimäärän kasvua lähes kaksinkertaiseksi 32,9 uudesta 59,5 uuteen tilaa kohti. Rakennkehitys meni siis lujaa eteenpäin.

1990-luvun lopussa lammastaloudelle asetetut tavoitteet tähtäsivät kilpailukykyiseen, terveeseen tuotantoon, jossa markkinoilta saatava hinta kattaisi tuotanto- ja markkinointikustannukset, ja yhdessä tukien kanssa antaisi palkan hyvin tehdystä työstä. 2000-luvulle tultaessa yhdistys jatkoi edelleen näiden päämäärien saavuttamiseksi. Yhteistyö jatkui ProAgrian, MTK:n lammassaajoston ja alueellisten lammaskerhojen kanssa. Lehti jatkoi ilmestymistään viisi kertaa vuodessa. Lisäksi Suomen Lammasyhdistyksen toimintaa olivat nettisivut, Lammaspäivien järjestäminen kaksi kertaa vuodessa, tuotosseuranta ja neuvonta yhdessä ProAgrian kanssa, pässihuutokaupat, oppaiden julkaisu, näyttelyihin ja messuille osallistuminen, vuoden lammastilan valinta sekä jalostuslampoloiden valinta, joka harratettiin henkiin 1970-luvun alusta jatkuneen hiljaiselon jälkeen. Vuonna 2001 ensimmäiset uudet jalostuslampolat hyväksyttiin uusilla säännöillä. 2000-luvulla yhdistyksen rooli ulkomaan eläinkaupassa ei ollut enää ratkaiseva. Kauppaa kävivät lähinnä yksittäiset lampurit hankkiessaan uutta eläinainesta kattraisiinsa.

EU-ajalle on ollut leimallista erilaisten hankkeiden runsaus. Projekteja on toteutettu hankerahoin ja vetäjinä tai ainakin osallisina ovat olleet Maaseutukeskukset ja myöhemmin ProAgria. Hankkeet ovat koskeneet lammastaloutta tai ainakin sivunneet sitä aina raakavillan käyttömahdollisuuksista lihan ja vuotien markkinoinnin edistämiseen ja yhteistyöyhteisöjen kehittämiseen, reseptivihkoihin, tuotekehitykseen ja laatuajatteluihin. Hankkeissa on lampaita sekä viety niityille (”Valtakunnallinen laidunpankki”) kuin myös tuotu niityltä pois (”Suomalaisista lammasta niityltä pöytään”).

1. Runnin Valtakunnallisilla Lammaspäiväillä syksyllä 2015 retkikohteena oli Ismo ja Nina Lohvan lampola. 2. Oulussa retkikohteena oli Oulujoen Karitsan kasvihuonelampola keväällä 2018. 3. Kevään 2015 Lammaspäivät järjestettiin Salossa. Kuvassa Lasse Näykki kertoo lammastilastaan.

Viimeisimmät 10 vuotta

2000-luvun ensimmäisen kymmen-luvun kuluessa kohti loppuaan uuhipalkkiota hakaneiden tilojen määrä oli jälleen laskussa, ja uuhimäärä pieneni. Yhdistyksessä tapahtui henkilöstömuutoksia pitkäaikaisten toimihenkilöiden jäädessä eläkkeelle. Toiminta keskittyi pitkälti yhden toiminnanjohtajan, vuonna 2008 tehtävässään aloittaneen *Pia Parikan*, ympärille. Yhdistyksen toimintaa olivat edelleen pössihuutokauppojen järjestäminen yhteistyökumppanien kanssa, nettisivujen ylläpito, aluekerhojen kanssa tehty yhteistyö, Lammaspäivät, yhdistyksen alainen jalostusvaliokunta ja jäsenlehden toimittaminen.

Suomen Lammasyhdistys laati

MTK:n lammassaoston kanssa toimialan yhteisen strategian ja työskentelysen läpiviemiseksi alkoi. Tavoitteeksi otettiin Suomessa kulutetun lampaanlihan kotimaisuusasteen kasvattaminen 50 prosenttiin vuoteen 2015 mennessä. Tavoite oli kova, mutta se saavutettiin määrätietoisella työllä. Tuloksia alkoi tulla nopeassa tahdissa. Vuonna 2012 pitkään jatkunut lammastilojen lukumäärän lasku pysähtyi ja lihan tuotanto aloitti selkeän nousun. Teurastamoihin lähetettyjen karitsoiden keskipaino nousi teuraskaritsuille käyttöön otetun laatupalkkion myötä.

Tuotetut lihakilot ja kotimaisuusaste nousivat tasaisesti, ja mikä ilahduttavinta, myös tuottajahinta saavutti

yli neljän euron maagisen rajapyykin. Asetettu tavoite saavutettiin vuonna 2015 tuloksella 51,2 prosenttia, ja myönteinen kasvukäyrä jatkui lihan tuotannossa tämän jälkeenkin, mutta karitsanlihan hinnan kustannuksella. Vuodesta 2015 eteenpäin lampaanlihan tuotanto on jatkanut hienoista nousuaan ja markkinatilanne on ollut hyvä, mutta kasvukäyrältä pudonnut tuottajahinta on jatkunut laskua, mikä näkyy myös yhdistyksen jäsenmäärässä. Liha hinta ja yhdistyksen jäsenmäärä korreloivat aika hyvin toisiaan ja hintojen lasku on laskenut myös jäsenmäärää, joka vuonna 2017 oli 740.

JATKUU SIVULLA 29

”Lammaspäivät ovat tärkeä tapahtuma. Siellä jaetaan tietoa, mutta ennen kaikkea Lammaspäivät kokoavat lampurit ympäri Suomea yhteen, tarjoavat mahdollisuuden sosiaaliseen kanssakäymiseen ja korvaamatonta vertaistukea.”

SUOMENLAMMAS – oma rotu

Yhdistyksen perustavassa kokouksessa todettiin, että ”Kotimainen, oloihimme mukautunut lammassrotumme on monin paikoin korvaamaton”. Yhdistyksen alku onkin kulkenut käsi kädessä yhdessä kotimaisen lammassrotumme, suomenlampaan kanssa. Lampaan nostaminen virallisesti roduksi syntyi tarpeesta: palvelamaan sekä kotimaisen villantuotannon päämääriä että pienviljelijän tarpeita. Jalostusta ja valintaa ovat ohjanneet tuotantotavoitteet. Myös maailman tilanteiden ja talouden suhdanteiden vaihtelu ovat näkyneet suomenlampaan jalostuksessa erilaisina painotuksina sadan vuoden aikana.

Vuonna 1918, eli virallisen rodun syntymisen aikaan, Suomessa oli vielä olemassa vanha kulttuuriraja idän ja lännen välillä ja siihen pohjautuva jako läntiseen ja itäiseen lammastyyppiin. Pohjanmaalla ja Satakunnassa lampaat olivat pieniä, 20–25-kiloisia, kun taas Itä-Suomessa lampaat olivat hieman kookkaampia, 40–60-kiloisia, ja nopeakasvuisempia. Olisi ollut täysin mahdollista tehdä molemmille oma kantakirjansa ja kirjata eri tyyppien edustajat omiksi alueellisiksi muunnoksiksi, kuten suomenkarkajalla, josta päätettiin tehdä kolme alueellista variaatiota. Yhdistys kuitenkin valitsi tulevaisuuden suomenlampaaksi vain toisen version, sillä maatiaislampaalle asetettiin tietyt tyyppi vaatimukset koskien villan laatua ja määrää, teuraspainoa ja sikiävyyttä (sarvelisuus ja väri eivät olleet alussa määrääviä tekijöitä) ja itäsuomalainen versio paremmin vastasi näitä tavoitteita. Sillä oli tyydyttävä koko, hyvä kasvukyky, erinomainen sikiävyys ja laadun ja määrän suhteen tyydyttävä villa. Näitä lampaista levitettiin sitten maan etelä- ja länsiosiin.

Sopimus lammassii-
toskeskuksen pitämi-
sestä vuodelta 1930.
Tällä sopimuskirjalla
Putkisaari kartano
sitoutui jalostamaan
tilallaan suomenlam-
masta

Suomenlammasuuhki
Komean uuhikortti
Putkisaari kartanosta
Rantasalmelta.

Vuonna 2015 tapahtui merkittävä muutos yhdistyksen tehtävien hoidossa. Suomen Lammasyhdistys ja ProAgria keskusten liitto purkivat vuodesta 1988 saakka käytössä olleen palvelusopimuksen. Tämä oli seurausta niukoista henkilöresursseista. Yhdistyksellä ei ollut taloudellista liikkumavaraa palkata työvoimaa hoitamaan koko kenttää. Näin oli pakko tehdä linjauksia ja päättää, mikä olisi yhdistyksen missio tulevaisuudessa. Toiminnanjohtajan pestinsä jälkeen kotitalan pyörittämiseen keskittynyt Pia Parikka näkee Suomen lammasyhdistyksen tärkeimpinä toimintamuotoina tällä hetkellä Lammas- ja vuohilehden toimittamisen, eli toimimisen lampureiden informaatiokanavana, ja yhteydenpidon sidosryhmiin. Erityisen tärkeäksi hän nostaa yhdistyksen roolin sosiaalisen verkoston ylläpitäjänä. Kaksi kertaa vuodessa järjestettävät Lammaspäivät ovat tärkeä tapahtuma. Siellä jaetaan tietoa, mutta ennen kaikkea Lammaspäivät kokoavat lampurit ympäri Suomea yhteen, tarjoavat mahdollisuuden sosiaaliseen kanssakäymiseen ja korvaamatonta vertaistukea.

Kantakirjaukset ja siitoskeskukset

Ensimmäiset kantakirjavaatimukset suomenlammasta varten hyväksyttiin 1921, ja kantakirjaus aloitettiin vuonna 1922. Seuraavana vuonna alkoi siitoskeskuskilpailu, johon osallistui 21 tilaa eri puolilta Suomea. Useissa niistä punnittiin lampaita useita kertoja vuodessa ja kahden vuoden seurannan perusteella hyväksyttiin siitoskeskuksiksi yhdeksän tilaa. Siitoskeskukset olivat aikansa jalostuslampoloita ja kantakirjauksia tehtiin aluksi lähinnä niissä. Uuhimäärät olivat pieniä, vain noin 0,05 prosenttia maan uuhiluvusta, joten kovin suurta roolia ne eivät näytelleet. Vuonna 1955 siitoskeskusten nimi muutettiin jalostuslampolaksi. Jalostuslampolana ehti toimia yhteensä 59 lampolaa 45 vuoden aikana, kunnes toiminta lopetettiin 1970-luvun alussa. Näistä jalostuslampoloista 11 toimi yli 20 vuotta ja osa pidempään. Rantasalmen Putki-salo oli jalostuslampolana 40 vuotta.

Tarkkailu

Tarkkailu oli lähes 30 vuotta vain siitoskeskusten ja kilpailujen osanottajien harteilla. Vasta vuonna 1948 se lähti käyntiin koko maassa. Jo ensimmäisenä vuonna mukana oli 1 071 katarasta ja yli 4 000 uuhua. Myös jalostusarvostelu tuli käyttöön, ensin näytelyissä, sitten kantakirjausten yhteydessä. Lammastarkkailutuloksia on olemassa laajassa mitassa siis vain vuodesta 1948 eteenpäin. 1980-luvun loppuun mennessä pässien ja uuhien painot olivat nousseet noin 50 prosenttia yhdistyksen ensimmäisen kantakirjan vastaaviin keskiarvoihin nähden. Vuonuekoko nousi myös, ja villan tuotanto lisääntyi 50 prosenttia. Karitoiden kehityksen seuraamista vaikeuttaa se, että painojen punnitukset ovat vaihdelleet aikojen saatossa.

Pässiasematoiminta aloitettiin vuonna 1937 ja sen tarkoituksena oli tarjota myös pienille lampoloille hyvää eläinainesta ja näin kohottaa eläinaineksen tasoa koko maassa. Pässiasemien lukumäärä oli korkeimmillaan 1950-luvun puolivälissä.

Lähteet:

Haastattelu Pia Parikka. 13.8.2018. Haastattelija Kirsi Vertainen.

Suomen Lammasyhdistyksen toimintakertomukset 2008–2010, 2012–2017.

Majjala, Kalle, 1999: 80 vuotta järjestettyä lampaanjalostusta: Suomen lammasyhdistys 1918–1998. Suomen lammasyhdistys. Helsinki.

Savolainen, Ulla: 2008: Suomen Lammasyhdistys 90 vuotta. Katsaus Suomen lammastalouteen vuosina 1999–2008.

Simonen, Seppo (toim), 1944: Maatalouden Pikkujättiläinen. Werner Söderström Osakeyhtiön kirjapainossa Porvoossa.

Vihola, Teppo, 2004: Pärjääkö pienviljelys? Teoksessa Suomen maatalouden historia II. Kasvun ja kriisien aika 1870-luvulta 1950-luvulle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 914:2. Gummerus. Jyväskylä.

Vihola, Teppo, 2004: Maatalouden rakennemuutokset itsenäisessä Suomessa. Teoksessa Suomen maatalouden historia II. Kasvun ja kriisien aika 1870-luvulta 1950-luvulle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 914:2. Gummerus. Jyväskylä.

Tarkkailu koski aluksi vain siitoskeskuksia ja vasta vuodesta 1948 eteenpäin se laajennettiin koskemaan kaikkia tiloja. Taulukossa näkyy yhden yksittäisen tilan, Putki-salon kartanon tarkkailutiedot vuodesta 1938 vuoteen 1968 eli kolmenkymmenen vuoden ajalta. Luvut ovat keskiarvoja, mutta niistä näkee esimerkiksi, kuinka uuhien paino on noussut tuossa ajassa.

”Suomalaisen lampaan” artikkelissa numero kolme oli valokuva Richard Withfordin maalaamasta taulusta. Taulussa oli John Treadwell oxford down- katraineen. Kuva-tekstistä jäi pois tieto, että alkuperäistä taulua säilytetään Buckinghamshiren County museossa Englannissa ja myös kuvakäyttöoikeus kuuluu kyseiselle museolle. (Distributed under a CC BY-NC-ND licence.)

Toimitus pahoittelee virhettä.

Kaikki alkoi Aadamista ja Eevasta – Putkisalossakin

Putkisaloon kartanossa Rantasalmella on pitkät perinteet lampaiden jalostuksessa. Se on yhä yksi eturivin lammastiloista.

Teksti **Kirsi Vertainen**

Kuvat **Putkisaloon kartanon arkisto**

Yrittäjäpari *Susanna Nuutinen* ja *Mikael Westerstråhle* ovat määrätietoisesti luotsanneet dorset-rodun jalostuslampola ja tuottaneet kolmiroturisteytyskaritsaa suoramyyntiin vuodesta 2002, mutta myös kasvattaneet puhdasta suomenlammasta noin 50 uuhena voimin. Susanna Nuutinen on ollut kaksi kautta Suomen Lammasyhdistyksen hallituksessa. Nykyisen isännän isoisä *Werner Axel Westerstråhle* oli Suomen Lammasyhdistyksen johtokunnan varapuheenjohtaja ja varsin aktiivinen suomenlampaan jalostaja omana aikanaan.

Werner Westerstråhle syntyi vuonna 1897 Oulussa ja opiskeli agronomiksi Helsingin yliopistossa. Valmistuttuaan vuonna 1920 hän tuli Putkisaloon Rantasalmelle tilanhoitajaksi, mutta lähti töihin Jyväskylään jo seuraavana vuonna. Vuonna 1922 talon tytär, vuonna 1901 syntynyt *Saga Solveig Ungern* osti kotitilansa Putkisaloon takaisin pakkohuutokaupassa, johon oli jouduttu tilan ostaneen liikemiehen aiheuttamien epäselvyyksien takia. Werner palasi tilanhoitajaksi vuonna 1923 ja *Saga Ungern* ja Werner Westerstråhle avioituivat samana vuonna. He asuivat tilalla koko elämänsä ja tila oli heille koko elämä. Werner Westerstråhle kuoli vuonna 1976 ja *Saga* vuonna 1996.

Wernerin isännöisyys kesti 49 vuotta vuosina 1923–1972. Tila oli jalostuslampolana vuodesta 1931. Putkisalo oli maan vanhin jalostuslampola, josta vietiin runsaasti myös jalostusyksilöitä ulkomaille, kuten Werner toteaa omassa 75-vuotishaastattelussaan. Werner Westerstråhle toimi myös Pirtin Kehräämö Oy:n johtokunnan varapuheenjohtajana ja hänellä riitti intoa myös Pieksämäen keinosiemennisyhdistyksenkin perustamiseen. Tilan kehittäminen oli kuitenkin etusijalla. Werner suhtautui ilmeisen intohimoisesti karjanjalostukseen, niin navetan kuin lampolan puolellakin.

Lähde: Nuutinen, Raija, 2018: Putkisaloon kartano. Rälsejä ja torppareita. Putkisaloon kartano. Keuruun Laatupaino.

Valokuva kesältä 1924. Kuvassa ovat Wernerin ja *Sagan* häälahjaksi saamat lampaat *Eva* ja *Adam* sekä Wernerin sylissä karitsa *Eveliina*. Tilan lammastalous aloitettiin tyhjästä näillä lampailla pariskunnan isännöyden alkaessa, mutta silloin alkunsa saanut linja elää ja voi hyvin edelleen Putkisaloon suomenlammastalossa. Seuraavan isännän *Axel Westerstråhlen* isännöyden aikaan vuosina 1972–2002 lammastalouteen ei panostettu kuin aiemmin, mutta se säilyi osana tilan taloutta ja pääsivalinnat tehtiin yhdistyksen konsulenttien suositusten mukaan. Vuodesta 2002 lammastalouteen on taas keskitytty tosissaan ja siitä on tullut tilan päätuotantosuunta.

Werner Westerstråhlen työ suomenlampaan hyväksi sai ansaitsemaansa arvostusta.

Vaikka pääsääntöisesti miehet ovat päätyneet yhdistysten hallitukseen, ei pidä unohtaa, että monet naisetkin ovat olleet vaikuttamassa suomenlampaan historiaan, ainakin miestensä taustalla. Putkisaloon voimahahmo oli eittämättä *Saga Ungern*, joka vanhempiensa kuoleman jälkeen yksin osti kartanon takaisin pakkohuutokaupasta ja ryhtyi viemään sitä eteenpäin vain 21-vuotiaana. Kuvassa *Saga* lammaskatraansa kanssa Putkisaloon Pajakankaalla vuonna 1925, kolme vuotta huutokaupan jälkeen.

Suomen Lammas- ja Vuohen-
hoitoyhdistys perustettiin.
Sisällissodasta toipuva
Suomi juhlii ensimmäistä
itsenäisyyspäivää
6.12.2018.

Ensimmäiset
kantakirjavaatimukset
Yleinen oppivelvolli-
suuslaki täytäntöön.

Siitoskeskus-
kilpailu, jossa
9 parasta tilaa
valittiin siitoskes-
kuksiksi.

Suomenlampaan kolme villatyyppiä: talous-, turkis- ja tekstiilivilla.

Pässiasema-
toiminta alkoi.

Yhdistys perusti
Villakeskus Oy:n.
Talvisota syttyi.

Osallistuminen Inter-
norden-lammas-
kokouksiin aloitettiin.

Nobelin kemian pal-
kinto A.J. Virtaselle.

Lammastalous-lehden
julkaiseminen aloitettiin.

Yhdistyksen
jäsenmäärä
korkeimmillaan.

Yhdistys perusti
Pirtin Kehräämön.
YYA -sopimus Neu-
vostoliiton kanssa.

Suomenlammas sai kansainvälistä huomiota sikiävyyden ansiosta.

V-S Lammasker

1. lammaskerho,
Varsinais-Suomen Lam-
maskerho, perustettiin.

Kaikki suomalais-
lapset ovat perus-
koulun piirissä.

Kaikki tuotannon-tarkkailun tulokset alettiin laskea tietokoneella.

Ministeriö asetti Lammastaloustoimikunnan, jonka tavoitteena oli edistää lihan-, villan- ja turkisten tuotantoa.

Tuotantontarkkailu
koko maahan.
Mukana 1 071 kat-
rasta ja yli 4 000
uuhta.

Nokia julkisti Mobira Cityman -käsipuhelinmallin.

Nimi Suomen Lam-
masyhdistykseksi.
Neuvonta osaksi Maa-
talouskeskusten liittoa.

Lammastalous-lehden
nimeksi "Lammas &
vuohi".

MTT:ssa laadittiin lampaalle
eläinmalli-BLUP-indeksi.
Neuvostoliitto romahti,
lama alkoi.

1995

Suomi
EU-maaksi

4.12.1998

Yhdistys täytti 80 vuotta; historiikki "80 vuotta järjestettyä lampaanjalostusta" .

WinLammas-tuotoseurantaohjelma käyttöön.

Puhdasrotuisille
lampaille linjat.

Yhdistyksen toimisto Tikkurilaan. Texel-yhdistys ry perustettiin. Uudet jalostuslampolasäännöt.

Yhdistykselle nettisivut.
Markka poistui käytöstä.

Finnsheep ry ja Föreningen
Ålandsfåret r.f. perustettiin.

Yhdistys ja ProAgria uudistivat yhteistyösopimuksen ja sopivat uudesta työnjaosta.

Yhdistys on mm. lampu-
reiden informaatiokanava,
yhteydenpitäjä sidosryh-
miin, jäsenlehden julkaisija,
lammaspäivien
järjestäjä.

Kuvat: Silja Alamikkotervo, Lammas & vuohi -lehden kuva-arkisto, Pixhill.com
Grafiikka: Päivi Iokimies

Monipuolinen ja uudistuva RINTALAN TILA

Lammastaloutta on kehitetty Rintalassa yli 36 vuotta ennakkoluulottomasti ja ajan hermolla eläen sekä tulevaisuuteen uskoen. Uusimpana nuorempi sukupolvi on käynnistänyt oman lihanjalostuslaitoksen.

Teksti **Eila Pennanen**
Kuvat **Rintalan tila**

Nuoripari *Anne ja Tapio Rintala* muuttivat Tapion sukutilalle Varsinais-Suomen Pöytyälle vuonna 1982. Häälahjaksi saadut viisi lammasta pitivät tilan mailla kiemurtelevan Yläneenjoen rannat siistinä, ja pariskunta kävi työssä tilan ulkopuolella. Peltoa oli 13 hehtaaria ja lampaista hoidettiin sivutyönä. Päätyöksi ne muuttuivat lammasmäärän kasvaessa vähitellen nykyiseen reiluun tuhanteen. Uuhien osuus katraasta on keskimäärin 400.

Nykyisin tilalla on viisi tuotantorakennusta sekä oman 42 hehtaarin peltoalan lisäksi vuokramaita 15 hehtaaria ja yhteistyökumppaneiden rehunkorjuualaa 60 hehtaaria. Lampaiden hoito-, ruokinta- sekä peltotöihin on palkattu yksi työntekijä, ja tytär *Mari* on vastannut myynnistä ja markkinoinnista viimeisten neljän vuoden ajan.

Valokeilassa villa ja taljat

Kaunisvillainen suomenlammas on pysynyt tilan päärotuna alusta alkaen. Rintalat arvostavat suomenlampaan villan luonnollisten värisävyjen rikkautta ja kiiltoa. Langan ja taljojen myynti nousikin heti tuotantosuunnaksi lihanmyynnin rinnalle. Sattumien kautta tilalle tuli kainuunharmaspässi, jonka villa hurmasi silkkimäisellä pehmeydellään – hankittiin kainuunharmasuuhia ja nyt kainuunharmasten osuus katraasta on noin kymmenesosa. Pari vuotta sitten tilalle hankittiin myös gotlanninlampaista, joiden taljat täydentävät tilan moniväristä taljavalikoimaa.

Villan työstäminen myyntikuntoon, myynti ja markkinointi työllistävät. Verkkokaupan lisäksi Pirtin Kehrämöllä oman katraan villoista kehrutettuja, kulloiseenkin kysyntään sopivia, villalankoja myydään markkinoilla

Rintalan lampaat ovat hoitaneet kuuden vuoden ajan Kultarannan idyllistä omenatarhaa.

Pitkä avioliitto ja yhteinen yrittäjäys ovat hitsanneet Rintalan isäntäparin toimivaksi tiimiksi.

Rintalan tilan toimiva maatalouskeskus on kasvanut vuosien varrella lounaissuomalaisen peltomaisen keskele.

ja messuilla. ”Olemme halunneet elää mukana käsityöbuumissa ja yhteistyö toisen pöytyäläisen maatilan, Myssy-farmin, kanssa on nostanut omien luomulampaidemme villasta tehdyt villatuotteet Keski-Euroopan ekologisen muodin messuille ja jälleenmyyjille ympäri maailman”, kertoo Anne Rintala tyytyväisenä tilalla tuotetun villan markkinakanaviin.

”Myssyfarmin aidosti villalle tuoksuivat tuotteet ovat maailmalla lukusta, koska niillä on tarina. Luomulampaiden villasta myssymummojen neulomat myssyt ja huivit puhuttelevat trenditietoista kuluttajaa.”

Käännekohdista kohti kasvua

Vuonna 1994 Euroopan Unioniin liittyminen muutoksineen mietitytti. ”Lopetetaanko lammastalous kokonaan vai lisätäänkö katraskokoa? Päätimme jatkaa ja jälkeen päin ajatellen teimme

hyvän ratkaisun”, Anne Rintala sanoo.

Tilan pelloilla alettiin tuottaa rehua ja kauraa entisen myyntiviljan sijaan, ja peltoviljelyssä siirryttiin luomutuotantoon vuonna 1996. Ensimmäinen uusi lamparakennus, lämpöeristetty poikimislampola, nousi harjaan 1999.

”Juoma-automaatit olivat suurta juhlaa ja edelleenkin iloitsemme tarkkailua ja karitsointikamareiden huoltoa varten rakennetuista sivukäytävistä”, erityisopettajan työstä täysipäiväiseksi emännäksi vuonna 2011 siirtynyt Anne kertoo työtä helpottavista uudistuksista. Uudisrakennuksia nousi tasaiseen tahtiin; kasvattamo vuonna 2005, joutilaslampola 2009, rehuvarasto 2012, iso kasvattamo vuonna 2013 sekä lisäksi muita varastotiloja. Vuonna 2008 valmistuneessa Lammastuvassa on laitoshyväksytty lihanleikkuu- ja varastointitilat sekä pieni kokoushuone.

Pienemmistä, mutta toiminnan kannalta tärkeistä hankinnoista Anne Rintala nostaa esille vaa’an, valvontakameran, murskeviljan tuubisäilönnän ja rakennusten ympäristöjen asfaltointin sekä apevaunun oston seosrehuruokintaan siirryttäessä.

Lihanmyynnissä uusia aluevaltauksia

Rintalan tilan lampaat kuljetetaan itse teurastamolle, josta ne noudetaan leikattuna ja pakattuna tilalle, useamman myyntikanavan kautta markkinoitavaksi. Merkittävä osa lihoista myydään kauppoihin ja ravintoloihin. Toreilla ja tapahtumissa lihaa ja lihatuotteita myydään vuonna 2014 hankitusta myyntiautosta. Reko-myyntin tasaannuttua kuluttajien alkuinnostuksen jälkeen, viime vuonna noin puolet tuotetuista karitsoista myytiin

KÄÄNNÄ

”Uusin aluevaltaus on jälkikasvumme Samulin ja Marin yhdessä käynnistämä lihanjalostuslaitos, Rintalan Lihapata Oy, jonka kautta omat ja muidenkin tuottajien lihat jatkossa leikataan, jalostetaan ja markkinoidaan.”

ruhoina tukkuun. ”Uusin aluevaltaus on jälkikasvumme *Samulin* ja Marin yhdessä käynnistämä lihanjalostuslaitos, Rintalan Lihapata Oy, jonka kautta omat ja muidenkin tuottajien lihat jatkossa leikataan, jalostetaan ja markkinoidaan”, kertoo Anne.

Tarkoituksena on kehittää tuotteita sekä ravintoloille että kuluttajamyyntipakkauksia vähittäismyyntiin. Siihen tarvitaan yhteistyökumppaneita muilta lammas- ja lihatiloilta.

Pöytyän pelloilta Brysseliin

Tapio Rintala on osallistunut aktiivisesti yhteiseen edunvalvontaan. Suomen Lammasyhdistys kiittää lämpimästi Tapiota kuuden vuoden työllästä pestistä Lammasyhdistyksen puheenjohtajana. MTK:n lammasjaostossa Rintalan isäntä oli mukana kahdeksan vuotta, joista neljä vuotta puheenjohtajana. Nykyisistä luottamus-

Matkailu avartaa, Tapio Rintala vaihtamassa ajatuksia kreetalaisen lampurin kanssa.

toimista MTK:n Varsinais-Suomen johdokunnassa ja puheenjohtajana on menossa kolmas vuosi, jonka lisäksi Tapio on jäsenenä MTK:n Riista- ja suurpetoryhmässä. Brysseliin tie vie MTK:n edustajana CopaCocogan-lammastyöryhmään sekä viime keväästä lähtien Euroopan SheepNet -ohjausryhmään.

Kohokohdista potkua arkeen

”Mieltä lämmittävä kohokohta lampurin urallamme on ollut yhteistyö presidenttiparin kanssa”, Anne Rintala kertoo.

”Muutama lampaamme saa laiduntaa kesäisin Kultarannan omenatarhassa. Huoltokäynnit ja tapaamiset isäntäparin kanssa ovat juhlaa arjen keskellä, puhumattakaan kahdesti postilaatikkoon saapuneesta kutsusta itsenäisyyspäivän vastaanotolle.”

Parin viikon mittaiset vuosittaiset matkat maailmalle katkaisevat mukavasti kiivaan työtahdin ja irrottavat lampurit arkirutiineista. ”Aina matkoillakin on kuitenkin etsitty paikalliset lampaat ja lampurit sekä tutustuttu lammastuotteisiin”, naurahtaa Anne.

Uskoa tulevaisuuteen

Lammastalous on Rintaloiden uran aikana muuttunut ammattimaiseksi. Vaikka lammastilojen määrä on lisääntynyt, lammastuotteiden kysyntä on kasvanut eikä ylituotantoa ole näkyvissä lähitulevaisuudessa. Tilojen koneellistuminen tehostaa ja helpottaa lampurin välillä raskasta työtä. Yhteistyö ja verkostot sekä benchmarking-toiminta ja nopeat nettiyhteydet kehittävät osaltaan tuotantoa. Toisaalta sudet ja muut pedot vaikeuttavat laidunalojen täysimittaista hyödyntämistä, tiivistävät Anne ja Tapio Rintala näkemyksensä Suomen lammastalouden kehityksestä.

”Oma visiomme on, että muutaman vuoden ajan kehittämme tilaa ja terävöitämme markkinointia, uskomme lujasti kotimaiseen puhtaaseen ruokaan ja teemme töitä sen arvostuksen ja maatalouselinkeinon eteen”, summaa Anne Rintala tulevaisuuden suunnitelmia.

Tmi Janne Mäkeläinen

AESCU LAP KONEET, TARVIKKEET, TERIENTEROITUKSET JA HUOLLOT

rantsi

**Honkasaarentie 98,
32200 Loimaa
040 835 5233
makelainen@hotmail.com**

Ammattina maisema

Teksti ja kuvat **Pia Parikka**
Parikan tila

Vesikuljetukset hoituvat turvallisesti alan yrittäjien voimin. Nämä suomenlampaat viihtyivät viime kesänä saareissa Päijänteen kansallispuistossa aina syyskuulle asti (yläkuva).

Uuhien ohella myös siitospässit soveltuvat mainiosti maisemanhoitohommiin. Tätä metsäsaareketta on hoidettu lampaiden avulla kymmenkunta vuotta (alakuva).

Linnunlaulua luonnonhelmassa, tyytyväisiä lampaita katajan katveessa ja laineiden liplatusta veneen keulassa? Vai sittenkin hikisiä selkiä aitahommissa, kirveleviä sääriä näreikössä ja karkaavia lampaita juhannusaattona? Tätä kaikkea on maisemanhoito!

Moni lampuri etsii lisää voita leipänsä päälle hyödyntämällä lampaan monipuolisuutta. Maisemanhoitoyrittäjyys on yksi varteenotettava vaihtoehto lisätulojen hankkimiseksi.

Kohteessa?

Sopivan kohteen löytäminen on edellytys toiminnan käynnistämiseksi. Sopiva maisemanhoitokohde voi olla esimerkiksi ennallistettava luonnonlaidun, maisemallisesti arvokas perinnebiotooppi tai kohteella voi olla muita merkittäviä luontoarvoja, joita voidaan edistää laiduntamalla. Oleellista on, että kohteessa on osoitettavissa selkeä laidunnushistoria tai aluetta on muuten käytetty karjan rehuntuotantoon.

Vain harva alan yrittäjä omistaa hoitokohteensa itse, useimmiten toimitaan vuokramailla. Metsähallitus, seurakunnat, kunnat ja kaupungit, mutta myös yksityiset maanomistajat ovat hyviä yhteistyökumppaneita kohteiden kartoittamisessa.

Sopivan vuokrakohteen löydyttyä laaditaan nykyisten korvausehtojen puitteissa viisivuotinen vuokrasopimus, jossa hallinta alkaa toukokuun alusta ja päättyy huhtikuun loppuun.

Ympäristösopimus maisemanhoidosta

Maisemanhoitotoiminnassa rahoitusjärjestyy pääsääntöisesti ympäristösopimusten kautta. Sopimusta maatalousluonnon monimuotoisuuden ja maiseman hoidosta haetaan päätukihaun yhteydessä ELY-keskuksesta paperilomakkeella 253. Viimeinen palautuspäivä oli 15.6.2018. Korvaustaso on 450 euroa hehtaarilta, valta- tai maakunnallisesti arvokkaille perinnebiotoopeille 600 euroa hehtaarilta. Vähimmäissopimusala on 0,3 hehtaaria.

Sopimukseen liitetään kartat kohteista, kopio vuokrasopimuksesta ja hoitosuunnitelma, jossa kuvataan kohde sekä vuotuiset hoitotoimenpiteet. Laiduntamisen lisäksi hoitotoimia voi-

vat olla esimerkiksi kasvillisuuden raivaus ja raivausjätteiden korjuu, kuloitus, vieraslajien poisto sekä tietysti aitojen rakentaminen ja kunnossapito. Aitaaminen onkin mannerkohteissa yksi merkittävimmistä töistä luonnonlaitumilla.

Hoitosuunnitelman laadinnassa kannattaa hyödyntää asiantuntijoita, sillä se saattaa edistää sopimuksen hyväksymismahdollisuuksia. Esimerkiksi Maa- ja kotitalousnaiset tarjoavat apua kohteiden arviointiin ja hoitosopimusten laadintaan. Yksityiskohdasta kustannuslaskelmaa ei sopimus- hakemuksen liitteeksi tarvitse enää nykyään tehdä.

Riskin kantaa yrittäjä

Päätökset maisemanhoitosopimuksesta ovat tulleet usein varsin myöhään, yleensä vasta laidunkauden jo päätyttyä. Toiminnan käynnistäminen jää näin usein hakijan omaan harkintaan, omalla riskillä. Hoitotoimet on käytännössä jopa pakko käynnistää ennen päätöksen saamista, jos hakee sopimusta alkavaksi hakuvuonna, koska laidunnuksen on alettava viimeistään juhannuksena. Riskit ovat siis suuret: pahimmillaan kulut ovat voineet jo syntyä ennen hylkäävän päätöksen saamista.

Maisemanhoitotyötä voidaan rahoittaa myös yksityisesti. Tyypillisimmin turvaudutaan laiduntavien lampaiden vuokraukseen, mutta lammas-tila voi tarjota maanomistajille rahaa vastaan myös koko pakettia siirtoineen, aitaamisineen ja valvontoineen. www.laidunpankki.fi -palvelu auttaa maanomistajia ja eläintenpitäjiä kohtaamaan toisensa. Yhteistyötä on mahdollista tehdä myös esimerkiksi sähköverkkoyhtiöiden kanssa, jotka hyötyvät linjanalusten laidunnuksesta, ja ovat valmiita maksamaan palvelusta.

Aitaa kilometrikaupalla

Kohteen aitaaminen on merkittävin yrittäjälle kertyvä kustannuserä. Aitaustyö on usein hidasta ja työlästä, koska luonnonlaitumet saattavat sijaita met-

säisillä seuduilla. Vaihtoehtoina ovat joko aitaaminen lammasverkolla, jossa kannattaa suosia korotettua mallia ja laadukkaita materiaaleja kestävin painekyllästetyin tolpin, sähköaita kahdella-neljällä langalla tai petoaita.

Petoaitatarpeita haetaan riistanhoitopiireistä. Petoriski kohteessa tulee voida osoittaa, mutta jo toteutunutta petovahinkoa ei aina edellytetä. Hakemusten käsittelyssä harkintaa käytetään myös taloudellisesta näkökulmasta. Arvokkaille siitoslampaille myönnetään aitaaitaroja luultavasti teuraslampaita helpommin, varsinkin jos lauma on suuri.

Petoaidan pystytys on aina varsin massiivinen projekti. Se voi osoittautua käytännössä jopa mahdottomaksi, jos kohde on hyvin louhikkoinen tai maastoltaan muuten vaikeakulkuinen. Kiinteän sähköverkon ulkopuolella haasteeksi muodostuu myös riittävän jännitteen saaminen petoaidan useisiin lankoihin akku- tai aurinkokenno- paimenten avulla, varsinkin pitkissä aituksissa.

Sähköaita on huomattavasti petoja verkkoaitoja nopeampi pystyttää ja tarvittaessa purkaa, mutta se edellyttää toimiakseen jatkuvaa huoltoa pitkin kesää. Aitalinjan raivaukseen moottori- ja raivaussahalla kannattaa panostaa. Linjan tarkka sijainti kannattaa varmistaa karttaohjelman avulla, jottei tukivalvonnoissa tulisi yllätyksiä. Talveksi langat kerätään pois, etteivät hirvet ja muut metsäeläimet sotkeutuisi niihin. Keväistä pystytysurakkaa ja aitalinjan löytämistä helpottaa, jos tolpat ovat jo valmiiksi paikoillaan. Sähköaidan heikko puoli on, että se on varsin vika-altis: esimerkiksi hirvet voivat katkoa lankoja, ja aluskasvillisuus voi helposti viedä sähkön mennessään maan uumeniin.

Moni lampuri käyttää vakituksilla kohteilla lammasverkkoa. Se on varma ratkaisu, yleensä lampaat pysyvät hyvin verkkoaidan sisäpuolella – kunhan vain syötävää riittää. Myöskään villieläimet eivät saa rikottua metalliverkkoa kovin helposti. Kiinteän verkko-

”Linjan tarkka sijainti kannattaa varmistaa karttaohjelman avulla, jottei tukivalvonnoissa tulisi yllätyksiä.”

Metsälaitumilla sopiva laidunpaine voi olla yllättävän alhainen ja ylilaidunnusta tulee välttää. Nyt on hyvä hetki siirtää lampaat seuraavaan kohteeseen.

aidan heikkoutena on pystytyksen hitaus ja työläys, varsinkin paikoissa, joissa tolppia ei saada painettua maahan koneellisesti. Lisäksi tolppia on uusittava niiden lahotessa. Tolppien pystytys rautakangen ja lekan tai tolppajuntan avulla käy työstä, varsinkin kivisessä maastossa. Tolppien ja verkkojen siirtoa voi helpottaa, jos tarpeet saa siroteltua maastoon esimerkiksi moottorikelkalla. Verkkojen kiinnityksessä kannattaa puolestaan hyödyntää nau-laimia. Kannattaa myös huomioida, että lammasverkkoa ei saa tarpeen vaatiessa niin vain purettua.

Painetta laitumella

Luonnonlaidunten rehuntuotto-kyvyssä on suurta vaihtelua. Sopivan laidunpaineen löytäminen kullekin kohdelle on tärkeä, mutta haastava tehtävä. Kokemuksen myötä yrittäjälle alkaa kertyä pelisilmää rehun riittävyden hahmottamiseksi. Köyhimmillä metsälaitumilla sopiva eläintiheys voi olla jopa alle yksi uuhtha hehtaaria kohden, kun taas rehevillä rantaniityillä voi hehtaarilla hyvin riittää evästä ainakin neljälle uuhelle karitsoineen.

Laidunpaineeseen vaikuttaa myös laidunkierto. Jos maisemanhoitokohteet ovat mukana laidunkierrossa, voi

niille sijoittaa hetkellisesti huomattavasti enemmän uuhia kuin jos lampaat laiduntavat samassa kohteessa koko kesän.

Karitsojen laiduntamisesta luonnonlaitumilla keskustellaan paljon. Karuimpiin paikkoihin karitsat eivät sovi, vaan niiden kasvu pysähtyy, sillä lisäruokkiminen luonnonlaitumille on kivennäisiä lukuun ottamatta kiellettyä. Loiset saattavat myös muodostua ongelmaksi herkille karitsoille, kun maata ei voida kyntää. Vaikka rehevät kohteet soveltuvat karitsoille hyvin, saattaa monesti olla kokonaistaloudellisesti järkevintä säästää viljellyt laitumet karitsoille, ja huolehtia siellä hyvästä laidunkierrosta ja -hygieniasta.

Silmä tarkkana

Lampaiden siirto on oma taiteenlajinsa usein haastavissa paikoissa sijaitsevilla perinnebiotoopeilla – samoin lampaiden kiinniotto syksyisin. Usein lammastilat käyttävät tilan omaa kuljetuskalustoa apunaan, mutta eläinkuljetusyritysten palvelut ovat myös varteenotettava vaihtoehto. Saarikohdeet ovat suosittuja vähäisen aitaamistarpeen ja pienen petoriskin vuoksi. Vesikuljetuksissa vaihtoehtoina ovat oman valvonta- ja siirtoaluksen han-

kinta – mahdollisesti yhteiskäyttöiseksi, hinaaminen lautalla tai vesikuljetusyritysten palveluiden käyttö. Vesistön koko, siirtomatkan pituus ja kuljetettavien lampaiden lukumäärä vaikuttavat valintaan. Turhia riskejä tulee aina välttää, kun lähdetään vesille.

Laiduntavien lampaiden hyvinvointi tulee varmistaa eläinsuojelulain puitteissa päivittäin. Vaikeakulkuisissa kohteissa, kuten esimerkiksi saarissa, voidaan tästä säännöstä kuitenkin hieman poiketa. Riittävä valvontamiehitys kannattaa kuitenkin varmistaa jo hyvissä ajoin. Vapaaehtoisia apulaisia voi löytyä yllättävästi, kun vain rohkenee aukaista suunsa ja olla tarvittaessa itse käytettävissä varamiehityksenä: 4H-nuoret, eläkeläiset, mökkiläiset, naapurit ja työttömät. Maksulliset lammaslaidunlomat ovat saavuttaneet suuren kansansuosion, ja nokkela bisneslampuri saattaa jopa kyetä muuttamaan aikaa vievän työvaiheen euroiksi.

Valvontakäynneillä varmistetaan lampaiden hyvinvointi ja aitojen kunto. Paikantamisessa voidaan hyödyntää tutkapantoja. Rehutilanteen kehittymistä ja lampaiden kuntoluokkia seurataan, ja eläimet viedään pois,

KÄÄNNÄ

kun rehu alkaa käydä vähiin. Myös veden riittävydestä ja puhtaudesta tulee huolehtia: järvi tai puhdasvetinen oja ovat usein hyvä vaihtoehto juomavedeksi. Veden kuljetus astioissa tai uimurillinen, kiinteällä vesisäiliöllä varustettu juoma-automaatti ovat myös mahdollisia vaihtoehtoja maisemanhoitokohteen vesihuoltoon. Korvamerkkien paikallaanpysymisen seuranta on myös osa lampurin työtä.

Syksyllä lampaat palaavat jälleen kotilampolaansa. Kesyvät lampaat saatavat kulkea tilavaan kuljetusvälineeseen jopa ämpärin perässä, mutta usein joudutaan turvautumaan kokoomaitauksiin. Metalliset irtoidat ovat korvaamaton apu lampaiden kiinnitossa, mutta myös lammasverkolla voidaan saada lisämetrejä aitaukseen. Lampaat johdatetaan kokoomaitaukseen joko houkutusrehun tai vaikka paimenkoiran avulla. Aidat suljetaan vähäeleisesti lampaiden takana, kun kaikki ovat rohjenneet niiden sisäpuolelle. Kokoomaitauksen sijoittelu kannattaa suunnitella huolellisesti, ja hyödyntää työssä kevyesti suppilomaisia ohjausaitalinjoja. Joskus asiat eivät suju kuten oli suunniteltu, mutta silloin maltti on valttia. Adrenaliinitasojen lasku kestää noin varttitunnin, minkä jälkeen voidaan yrittää uudelleen.

Jatko auki

Maisemanhoitotyö on rahoituspoljansa vuoksi pitkälti riippuvaista maatalouspolitiikasta. Ammatikseen maisemia hoitava yrittäjä seuraa uutisointia pysyäkseen perillä ohjelmakausittain etenevän EU:n maatalouspolitiikan vaiheista ja rahoituksen riittävydestä.

Juuri nyt ollaan epävarmassa tilanteessa: ei tiedetä, riittävätkö varat uusien hoitosopimusten tekoon ensi vuonna. Ohjelmakausien taitteeseen saattaa lisäksi jäädä väli vuosia, joiden aikana uusia sopimuksia ei voi hakea. Ja sitten on vielä se merkittävin kysymys: myönnetäänkö maisemanhoitotoiminnalle ja perinnebiotooppien hoidolle ylipäänsä rahoitusta ensi ohjelmakaudella ja mitkä ovat korvaustasot? Tulevaisuuden epävarmuus pitää vain hyväksyä, jos aikoo toimia tällä alalla.

Kuva: Janne Jokela

Maisemanhoitajan työt eivät pääty laidunkauteen. Ville Jokela lastaa tulevan kesän aitarapeita moottorikelkan kyytiin.

Jokelassa osataan hoitaa maisemaa

Isä Janne ja poika Ville Jokelan maatalousyhtymä Lohtajalla on erikoistunut maisemanhoitoon. Tilan 250 uuhua hoitavat vuosittain 240 hehtaarin edestä maisemaa. Alasta 200 hehtaaria sijaitsee saarissa.

”Meillä on tänä vuonna maisemanhoidon 20. juhluvuosi”, kertoo isäntä Janne Jokela innoissaan. Tilalla tehdään Jannen isän Vilho Jokelan aloittamaa maisemanhoitotyötä jo kolmannessa polvessa. ”Ne 2000-luvun alussa otetut kohteet ovat kuin pieniä paratiiseja!”, hän jatkaa tohkeissaan.

Kuljetuskalustoa on hankittu yhteistyössä lähialueen muiden lampureiden kanssa. Käytössä ovat sekä traktori- että ajoneuvovetoiset kuljetuskärryt, sekä 70–80 lammasta vetävä kuljetuslautta. Lisäksi on muita veneitä valvontaa varten. Laiduntavien lampaiden paikantamisessa hyödynnetään tutkapantoja.

Hoitokohteet työllistävät ympärivuotisesti paitsi tilan omaa väkeä, myös palkattuja metsureita. Uusien kohteiden aitalinjojen raivaus ja verkkojen levitys pyritään tekemään jo talvella. Tarvikkeet ajetaan kohteisiin valmiiksi moottorikelkalla. ”Meillä on laite, jolla saa vedettyä verkotkin heti suoraksi”, Janne täsmentää. Tolpat juntaataan paikoilleen keväällä polttomoottorikäyttöisellä junttakoneella. ”Saa kävelyvauhtia laittaa tolppia, ei pienet kivet enää haittaa. Rautakankea ei enää tarvita”, hän jatkaa. Verkot naulataan kiinni kaasutoimisella hakasnaulaimella.

Jokelassa on valmista lammasverkkoaitaa eri kohteilla yhteensä 15 kilometriä. Aitojen laskennallinen arvo on 45 000 euroa. ”Ei näihin ole helppoa lähteä, ei tämä ole helppoa rahaa”, Jokela korostaa. Tilalla ei olla käytetty aiemmin haussa ollutta ei-tuotannollisten investointien tukea aitaamiseen. ”Haluamme saada lampaat heti kohteelle, jotta seuraavana syksynä pääsee heti raivaamaan.” Tänä vuonna hakukiellossa ollut ei-tuotannollisen investoinnin tuki käytännössä lykäksi kohteiden käyttöönottoa vuodelle.

Jokelassa on kokeiltu myös lampaiden ja nautojen yhteislaidunnusta. Kokeemukset ovat olleet hyviä, sillä kyytöt syövät karkeampaa kasvustoa kuin lampaat. Yhteistyötä aiotaan jatkaa myös tulevana vuosina.

Jokela lähettää terveisiä alaa harkitseville uusille yrittäjille: ”Pyrkikää ottamaan alueita, joissa ei ole kesämökkejä, eikä mökkiläisten koiria. Saaret ovat parhaita, jos ei ole asutusta.” Hän kuitenkin toteaa, että monin paikoin parhaat kohteet alkavat jo olla hoidossa. Uudet yrittäjät saattavat joutua tyytymään vähän pienempiin tai heikompiin kohteisiin. Harkintaa laidunten haalimisessa kannattaa kuitenkin käyttää: ”Alle viiden hehtaarin kohteissa kulut ovat monesti suuremmat kuin saatava hyöty”, toteaa Jokela.

Jokelan tilan isäntä nauttii silminnähdessä työstään: ”Se antaa tosi paljon. Saa olla luonnossa ja merellä. Pidän sitä rikkautena. Ympäristö on aivan upea. On hienoa, kun näkee pitkäaikaisen työn tulokset.”

”Ne 2000-luvun alussa otetut kohteet ovat kuin pieniä paratiiseja!” – Janne Jokela

Etualalla puhdas oxford down uuhi, takana vasemmalla suomenlampaan ja oxford downin risteytysuui, finn-oxford, ja oikealla puolella lihaksikas kolmiroturisteytyskaritsa, jonka emä on tuo risteytysuui ja isä texel.

RISTEYTYKSET SOPEUTTAVAT TUOTANTOA OLOSUHTEISIIN

Kun Suomessa olevat lammasrodut ovat kutakuinkin lehdessä käsitelty, on aika esitellä tuotannonhaara, joka perustuu puhtaina jalostettavien rotujen risteyttämiseen. Risteytys tapahtuu tiettyjen periaatteiden mukaan, eikä mikä tahansa eri rotuisten lammasyksilöiden parittaminen keskenään ole risteytystuotantoa.

Teksti **Kirsi Vertainen** ja **Silja Alamikkotervo**

Klassisessa risteytystuotannossa vuorilla laiduntavat mountain-rotuiset uuhet astutetaan pitkävillarodun pässillä ja näin saatu risteytysuui raskaalla liharotuisella pässillä. Tämä kolmiroturisteytysjärjestelmä kehittyi Brittein saarilla jo 1700–1800-lukujen taitteessa. Tuotantoketjun lopputuote, prime lamb, palvelee ensisijaisesti lihantuotantoa, mutta koko ketju hyödyntää tehokkaasti eri rotujen erityisominaisuuksia. Alkuperäissä käytetyt mountain-rodut tulevat toimeen ylänköjen varsin niukalla ravinnolla karuissa oloissa Pohjois-Englannissa, Walesissa ja Skotlannissa. Parin

KÄÄNNÄ

RISTEYTYSTUOTANTO

- Kahden tai kolmen rodun suunnitelmallinen yhdistäminen
- Tavoitteena yhdistää eri rotujen toivottuja ominaisuuksia mahdollisimman hyvien teuraskaritsoiden tuottamiseksi
- Perustuu heteroosiin (=erirotuisten yksilöiden geenien kohtaamisesta tuleva positiivinen vaikutus syntyvään jälkeläiseen)
- Heteroosivaikutus sitä tehokkaampi, mitä kaukaisempaa sukua risteytettävät rodut ovat keskenään
- Tärkeää tehdä risteytysuunnitelma sekä miettiä uuhien uudistamistapa
- Suomessa käytetyt emorodut (maternaalirodut): suomenlammas, kainuunharmas, dorset
- Suomessa käytetyt terminaalirodut (teuraskaritsoiden isäpässit): texel, oxford down, rygja, suffolk
- Perusperiaatteet luettavissa Suomen Lammasyhdistyksen kotisivuilla kohdasta Jalostus (*Pia Parikan* artikkeli).

karitsoinnin jälkeen uuhet tuodaan alemmas astutettavaksi villarodulla, esimerkiksi bluefaced leicesterillä, mikä linkittää ketjuun myös villantuotannon. Syntyneet risteytysuuhet myydään syksyn huutokaupoissa emoiksi "lowland" lampureille, jotka astuttavat ne liharotupässeillä (yleensä texel, beltex, charollais, suffolk tai oxford down) ja kasvattavat syntyneet kolmiroturisteytyskaritsat nopeasti teuraskypsiksi rehevillä, viljellyillä laitumilla. Järjestelmän suurin hyöty saavutetaan käyttämällä erilaisiin laidunalueisiin sopeutuneita lammascarituja. Näin saadaan hyödynnettyä koko Britteinsaarten kirjo karuista luonnonlaitumista viljellyille nurmille saakka.

Käytössä myös muissa lammasmaissa

Australiassa hallitsevana rotuna on vuonna 1797 maahan tuotu merino, joka on jalostettu erityisesti villantuotantoa silmällä pitäen. Kaksiroturisteytyksissä merinouuhet astutetaan englantilaisella rodulla, yleisimmin border leicesterillä (myös dorset ja poll dorset), jotta saadaan kookkaampia, nopeakasvuisempia ja vähärasvaisempia karitsoita. Kolmiroturisteytyksissä ensimmäisen polven risteytys tehdään yleensä astuttamalla merinouuhia border leicester -pässillä. Syntyneet risteytysuuhet taas astutetaan liharotuisilla pässillä, joista käytetyimpiä rotuja ovat dorset horn, poll dorset, suffolk, southdown ja south suffolk. Kaikki näin tuotetut toisen polven karitsat laitetaan teuraaksi. Australialaiset hyödyntävät brittien tavoin tehokkaasti rotujen erityisominaisuuksia ja erilaisia laiduntarpeita: ensimmäisen polven risteytysemät tulevat karummilta ja kuivemmilta alueilta, josta ne myydään kolmiroturisteytysten emiksi rehevämille alueille Etelä- ja Itä-Australiaan.

Uuden-Seelannin yleisimmiksi lammasroduiksi ovat muotoutuneet 1800-luvun puolivälissä maahan tuotu romney sekä siitä myöhemmin risteytämällä jalostetut rodut: perendale, coopworth ja drysdale. Nämä kaikki on jalostettu tuottamaan niin villaa kuin lihaakin. Kuivimmilla ja karuimmilla alueilla kasvatetaan paljon meri-

Kuva: Otto Summanen

Masham-lampaita näyttelyssä syksyllä 2016 Yorkshiressä. Masham on hyvä esimerkki englantilaisten konstailemattomasta suhtautumisesta risteytyksiin. Se ei ole puhdas rotu, vaan swaledale-uuhien ja joko teeswater- tai wensleydale-pässien risteytys ja sillä on omat luokkansa näyttelyissä. Risteytyspässejä, kuten beltex x charollais, beltex x texel, beltex x suffolk, myydään myös pässihuutokaupoissa lihantuotantotiloille. Suomessa on totuttu, että risteytystuotannossa käytetyt pässit ovat aina puhdasrotuisia.

North of England Mule – Bluefaced Leicester ram x Swaledale ewe
 Scotch Mule – Bluefaced Leicester ram x Blackface ewe
 Welsh Mule – Bluefaced Leicester ram x Welsh Mountain ewe
 Cheviot Mule – Bluefaced Leicester ram x Cheviot ewe
 Suffolk x Mule – Suffolk ram x Mule ewe
 Texel x Mule – Texel ram x Mule ewe
 Masham – Teeswater ram x Swaledale ewe
 Scotch Halfbred – Border Leicester ram x Cheviot ewe
 Welsh Halfbred – Border Leicester ram x Welsh Mountain ewe
 Greyface – Border Leicester ram x Blackface ewe
 Suffolk x Halfbred – Suffolk ram x Scotch Halfbred ewe

Englannissa yleisimmin käytössä olevat perinteiset risteytysuuhien rotuyhdistelmät. Ennen varsin suosittu "greyface" ja "halfbred" ovat melkein kokonaan korvautuneet "mulella", mistä johtuen border leicesterin kasvatus on romahtanut ja rotu on joutunut uhanalaisten rotujen listalle.

noita. Uusina merkittävinä tulokkaina ovat 1980-luvun alussa maahan tuotu texel, jonka hyvät lihantuotanto-ominaisuudet ovat omiaan risteytystuotannossa, sekä suomenlammas, joka risteytystuotannossa parantaa maan perinteisten rotujen sikiävyyttä.

Uudessa-Seelannissa on yleistä jalostaa komposiittirotuja, joissa yhdistetään useita eri rotuja halutun lopputuloksen saavuttamiseksi esimerkiksi sikiävyyden, karitsoiden kasvun ja villantuotannon suhteen. Erityisesti

siitospässien kasvattajilla on "omia" tiettyyn käyttötarkoitukseen jalostettuja komposiittirotuhydistelmiä. On tavallista, että tilan uuhet ovat komposiitteja, jotka vuosien jalostuksen tuloksena ovat muotoutuneet sopimaan juuri kyseiselle tilalle. Niin puhdaita rotuja kuin komposiittejakin käytetään erittäin aktiivisesti perinteiseen kaksiroturisteyttämiseen, jotta saadaan tuotettua mahdollisimman nopeakasvuisia karitsoita sekä hyvälaatuista villaa.

Suomen lammasyhdistys aktiivisena

Suomen Lammasyhdistyksellä on alusta saakka ollut myönteinen kanta risteytyksiin, ja se on ollut aktiivisesti mukana uusien rotujen tuonnissa Suomeen. Tärkeitä ovat aina olleet lampaiden tuotannolliset ominaisuudet ja katse on ollut tiukasti talouspuolella. Alkuun tuotuja rotuja käytettiin lähinnä puhdasjalostukseen, mutta varsin pian niitä alettiin hyödyntää myös risteytystuotannossa. Liharotujen tuonti aloi-

tettiin vuonna 1919 tuomalla shopshirea Englannista. Muita tuontirotuja ovat olleet oxford down, south down, leicester, ranskalaiset merinot (rambouillet), karakull-, turkislampaat, schwartzkopf-villalampaat ja liharisteytyksiin tarkoitettut lincoln, dala ja rygja sekä myöhemmin texel, suffolk ja norjalainen steigar. Vasta 2000-luvulla tuonnista ovat alkaneet vastata yksittäiset lampurit, jotka ovat halunneet hankkia uutta eläinainesta katraisiinsa.

Lähteet:

<http://beefandlamb.ahdb.org.uk> The breeding structure of the British sheep industry 2012. Results of the 2012 survey of sheep breeds in Great Britain.

Majjala, Kalle 1999; 80-vuotta järjestettyä lampaanjalostusta. Suomen lammasyhdistys 1918–1998. Suomen lammasyhdistys. Helsinki.

Tuotosseurantatiedot. Lamma ja vuohi 3/2016 & 3/2017.

Kokemuksia tiloilta

Kysymme kahdelta risteytystuotantoa käyttävältä lammastilalta strategioista sekä risteytysten hyvistä ja huonoista puolista.

Christer Ollqvist, Vöyri

Christer Ollqvistin tila sijaitsee Vöyrillä Vaasan tuntumassa ja eläinmäärä on noin 200 uuhia. Tässä mittakaavassa lammastaloutta on harjoitettu noin kahdeksan vuotta. Lampaista laidunnetaan niin viljelyillä laitumilla kuin maisemanhoitokohteissakin. Suomen lampaista on noin 70, texeleitä samoin, ja loput ovat finntexel, finndorset ja finnoxfor-risteytyksiä. Terminaalitona käytetään aina puhdasta texeliä. Pääosa tuotetuista karitsoista myydään Atrialle.

Alkuun tarkoituksena oli tuottaa lampaanlihaa kolmiroturisteytyksillä, joten Ollqvist testasi erilaisia risteytysuuhivaihtoehtoja. Sopivimmalta tuntuu uuhiyhdistelmä texel-suomenlammas. Suomesta saatava hyvä texel-jalostusaines ja suomenlampaista saatava alkuperäisrotutuki ovat saaneet ajatukset kääntymään myös puhdasjalostuksen puolelle. Vöyrissä on oltu tyytyväisiä etenkin risteytysten hyvään kasvukykyyn, sopivan kokoihin vuonueisiin ja siihen, että sopivan pässin löytyessä sitä voi käyttää loppuun saakka, koska sukulaisuus ei koskaan tule esteeksi. Huonoina puolina ovat puhdasta texeliä huonommat teurasluokat ja risteytysuuhien varhaisempi poistoikä.

Johanna ja Severi Hirvonen, Inkilänhovi

Juvalla Etelä-Savossa Hirvokset ovat kasvattaneet lampaista vuodesta 1989. Aloittaessaan heillä oli noin 90 uuhia. Ne olivat kahta Tanskasta tuotua texel-uuhia ja yhtä texel-pässiä lukuun ottamatta mustia, erittäin sikiäviä suomenlampaista. Tarkoituksena oli alkaa kasvattaa kolmiroturisteytyksiä. Johanna oli tutustunut dorseteihin harjoittelutilallaan Ruotsissa, joten tilalle päädyttiin hankkimaan dorset-pässi ja kolmiroturisteytysten emäroduksi valittiin finndorset.

Risteytykset, kylmälampola ja luomu olivat varsin uusi yhdistelmä sen aikaisessa lammasmaailmassa. Tila kuului ansiokkaasti myös tarkkailuun, mistä ovat osoituksena useat kärkisijat tarkkailutilojen tuotantokilpailussa. Tila valittiin vuoden lammastilaksi vuonna 1992.

Risteytyskäyttö oli jo tuolloin kiinteä osa tilan strategiaa ja Johanna Hirvonen arveleekin tunnustuksen tulleen osittain suunnitelmallisen risteytystuotannon ansiosta.

Alusta alkaen oli selvää, että lähes kaikki eläinainetuotetaan itse. Tällä mallilla mentiin parikymmentä vuotta. Uuhimäärä pysytteli pitkään 220 tuntumassa, mutta nyt sitä on hieman tiputettu. Karitsat menevät Vainiolle ja Herttua Oy:lle.

Viime vuosina työtä on iän karttuessa haluttu helpottaa, joten hiukan pienempien vuonuekokojen saavuttamiseksi suomenlampaisten ja finndorsetien osuutta on pienennetty ja ¾ texel-uuhien määrää lisätty. Matkan varrella on karsittu pois kaikki ylimääräinen ja jätetty jäljelle kustannustehokas ydin: risteytyskaritsa ja apilanurmet.

Puhdasjalostuksen jäätyä pois tarkkailulle ei nähty enää tarvetta. Tilan karitsanlihan tuotanto perustuu pelkästään viljeltyihin laituksiin, joita on noin 30 hehtaaria. Se näkyy kasvuissa. Parhaimmillaan 200 pässikaritsan laidunryhmässä päiväkasvujen keskiarvot ovat olleet 280 g/vrk. Kasvujen seuranta punnitsemalla on rutiinia läpi kesän, vaikka tila ei varsinaiseen tuotosseurantaan enää kuulukaan.

Risteytysten hyväksi puoliksi Hirvokset nimeävät hyvän tiinehtyvyyden, ominaisuudet ja maitotuotoksen, karitsoiden nopean kasvun ja lihaksikkuuden sekä elinvoiman syntymästä saakka. Viimeisin on tärkeää, kun karitsointi tapahtuu kylmälampolassa. Huonoja puolia ei oikein tule mieleen, tuskin melkein 30 vuotta olisi muuten menty samalla systeemillä.

Kuva: Milla Alanco-Ollqvist

Kuva: Severi Hirvonen

Inkilän hovilla on pitkät perinteet – myös risteyttämisen osalta

Rotukoodit

SS1 suomenlammas
KK1 kainuunharmas
TT1 texel
XX1 oxford down
FF1 dorset
AA1 Ahvenanmaan lammas
UU1 suffolk

Syntyneiden ja eloon jääneiden karitsoiden määrä

Korkein syntyneiden karitsoiden määrä saavutettiin, kun suomenlammasta käytettiin risteytyksissä emärotuna. Risteytyksissä etenkin 1/4-suomenlammasta, mutta jopa 1/8-suomenlammasta, nosti syntyneiden karitsoiden määrää puhtaaseen texeliin verrattuna. Kuvio 1.

Karitsoiden keskimääräiset painot eri roduilla

Syntymäpainot olivat pääasiassa sitä korkeampia, mitä vähemmän suomenlammasta karitsassa oli. Korkeimmat kuuden viikon ja neljän kuukauden painot saavutettiin kolmiroturisteytyskaritsoidella, joiden isärotuna oli käytetty puhdasta texeliä. Karitsat, joilla oli isänä suomenlammas ja emänä texel, olivat kuuden viikon painoltaan ainoastaan hiukan puhdasta texeliä painavampia. Erityisesti neljän kuukauden painoista taas huomaa, että suomalaiset alkuperäisrodut tai niiden risteytykset eivät ole jalostettu kasvamaan niin nopeasti kuin liharodut. Kuvio 2.

Karitsoiden keskimääräiset päiväkasvut

Parhaat päiväkasvut saavuttivat kolmiroturisteytyskaritsat, joiden isänä oli texel ja emänä suomenlammas-risteytyks. Puhdas texel saavutti keskimäärin vain hiukan suomenlammasta paremman päiväkasvun. Kuvio 3.

Karitsatuotos keskimäärin eri roduilla

Tuloksista nähdään, että suurempi suomenlampaan osuus karitsoiden kasvunopeutta. Nähdään myös, että puhdas texel tai runsaasti texeliä sisältävät risteytykset eivät saavuta niin korkeaa karitsatuotosta, sillä karitsat syntyvät uuhasta kohti vähemmän. Kuvio 4.

PROAGRIAN LAMMAS- JA VUOHITIIMI

Sähköpostiosoitteet: etunimi.sukunimi@proagria.fi

Toimistojen yhteystiedot: www.proagria.fi

UUSIMAA, PIRKANMAA, VARSINAIS-SUOMI, SATAKUNTA JA HÄME SEKÄ KYMENLAAKSO JA ETELÄ-KARJALA

E = Etelä-Karjala, H = Häme, K = Kymenlaakso, P = Pirkanmaa, U = Uusimaa

TUOTANTOASIAANTUNTIJAT

Kaie Ahlskog, p. 0400 731 811, *Marja Jalo-Ryynänen*, p. 040 572 8387
tallennukset ja todistukset: *Merja Hietamäki*, p. 050 345 5449

TALOUSASIAANTUNTIJAT

Etelä-Suomi: *Anna Turunen*, p. 040 595 7543

Länsi-Suomi: *Elina Heliander*, p. 043 825 1223

INVESTOINTIPALVELUN YHTEYSHENKILÖT

Etelä-Suomi: *Osmo Piekkari*, p. 040 709 2471 (H), *Jarmo Keskinen*, p. 0400 461 712 (U),
Tatu Rantanen, p. 040 595 1421 (K), *Juha Tynkkynen*, p. 0400 358 667 (E),
Katri Myrsky, p. 050 518 4611 (P)

Länsi-Suomi: *Seppo Jokiniemi*, p. 050 66 471

NURMENTUOTANNON ASIAANTUNTIJAT

Etelä-Suomi: *Asko Laapas*, p. 040 721 9991 (E, K), *Tuomas Granni*, p. 0400 859 339 (H),
Esko Havumäki, p. 040 742 4981 (P), *Henna Aapro*, p. 043 824 9400 (H, K, U),
Ville Alitalo, p. 040 148 8996 (H, U)

Länsi-Suomi: *Anu Ellä*, p. 040 180 1260, *Riikka Mäkilä*, p. 040 180 1560

ETELÄ- JA POHJOIS-SAVO, POHJOIS-KARJALA

TUOTANTOASIAANTUNTIJAT

Sari Heltä, p. 040 593 7528, *Jarmo Piiparinen*, p. 040 678 4212

MUUT ASIAANTUNTIJAT

Etelä-Savo: RUOKINNAN SUUNNITTELU *Niina Saastamoinen*, p. 040 735 9912,
NURMI *Anna-Maria Kokkonen*, p. 043 825 5371, TALOUS *Vuokko Ahonen*, p. 040 524 9945
Pohjois-Savo: TALOUS *Tuomo Rissanen*, p. 040 563 8749

ETELÄ- JA KESKI-POHJANMAA, KESKI-SUOMI, ÖSTERBOTTENS SVENSKA LANTBRUKSSÄLLSKAP

TUOTANTOASIAANTUNTIJAT

Sini Sillanpää, p. 043 825 0526, *Milla Alanco-Ollqvist* p. 040 706 0558

MUUT ASIAANTUNTIJAT

Keski-Pohjanmaa: TALOUS *Teemu Kinnunen*, p. 040 534 2166,
NURMI *Sari Harju*, p. 040 523 4114, LUOMU *Jari Tikkanen*, p. 0400 162 147
Keski-Suomi: TALOUS *Hannu Laitinen*, p. 0400 321 907,
NURMI *Juhani Peltola*, p. 043 826 9719
Österbotten: TALOUS *Tor-Erik Asplund*, p. 050 386 5922
Etelä-Pohjanmaa: TALOUS *Marjut Viitasalo*, p. 040 353 0227,
LUOMU *Essi Tarsia*, p. 043 826 6769, NURMI *Sari Vallinhovi*, p. 040 076 4217

OULU, KAINUU JA LAPPI

TUOTANTOASIAANTUNTIJAT

Lappi: *Johanna Alamikkotervo*, p. 043 827 1443

Oulu ja Kainuu: *Heini Rautiola* (äitiyslomalla), sijaisena *Milla Sirviö*, p. 043 827 2999

MUUT ASIAANTUNTIJAT

Pohjois-Pohjanmaa: LUOMU *Anna-Leena Vierimaa*, p. 0400 138 733,
NURMI *Jari Vierimaa*, p. 043 826 6492, TALOUS *Esko Viitala*, p. 0400 286 033
Kainuu: TALOUS *Tarja Poikela*, p. 0400 386 274
Lappi: TALOUS *Pekka Kummala*, p. 0400 260 103

ÅLAND

Ålands Hushållningssällskap, p./tel 018 329 644 tai/eller
0457 526 7304, *Kerstin Lundberg*, kerstin.lundberg@landsbygd.ax

Föreningen Ålandsfåret r.f. (ahvenanmaanlammasta koskevat
asiat) *Majja Häggblom*, majja.h@maijas.ax, p./tel 040 742 8967

Astutuskauteen valmistautuminen

Iltojen hämärtyessä levottomuus lampolassa lisääntyy – uuhien kiimat alkavat. Syksyn astutuskausi lähestyy. Lampurin ajatukset on ollut syytä siirtää tulevaan jo paljon lampaita aiemmin.

Teksti ja kuvat **Sini Sillanpää**
Asiantuntija, Lampaat & vuohet
ProAgria Etelä-Pohjanmaa

Lampuri toivoo vaivattomia karitsointia, elinvoimaisia ja hyvin kasvavia karitsoita. Lisäksi uuhien pitäisi voida mainiosti olla varustettu vahvoilla emo-ominaisuuksilla ja runsaalla maitotuotoksella. Ja tietysti toivotaan, että puolen vuoden päästä karitsoinnista teurastamalla ei olisi ruuhkaa. Toivominen ei riitä, tarvitaan suunnittelua, työtä, ennakkointia ja tuloksia.

Eläinten fyysisten ominaisuuksien ja tuotostulosten lisäksi suunnitellaan astutusryhmät. Valitaan parhaat paritukset ja tehdään sukulaisuustarkistus. Astutusryhmien kokoon vaikuttaa astutusajan pituus, pässin ikä ja sukulaisuusprosentit. Nuorelle pässille on syytä valita pienempi ryhmä kuin vanhemmalle gentlemannille.

Uuhen kiimakierro on noin 17 päivää, viidessä viikossa treffit pässin kanssa kahdesti tuottaneet tulosta, eikä karitsointikausi veny liian pitkäksi, ei eläinten, eikä lampurin kannalta. Samalla valitset automaattisesti hedelmällisimmät uuhet jatkoon, tyhjät uuhet eivät tulosta tuota. Astumisia on hyvä seurata pässille puettavilla astutusvaljailla, joiden merkkipäin voi vaihtaa ensimmäisen kiimakierroksen jälkeen. Näin voit helpommin seurata astumisia. Värimerkki kertoo, onko astuttu kahdesti tai ei lainkaan.

Keinosiemennystä käytettäessä mietittäviä asioita on muun muassa kiimojen synkronointi ja sen toteutustapa: härnäri vai hormonit? Kuinka itse siemennys on tarkoitettu tehdä? Onko siemenet tilattu?

Lyhyellä aikavälillä syntyvät karitsat on helpompi valvoa ja jatkossa myös punnitukset ja vieroitukset voi-

Nyrkkisäännöt

Mitä halutaan jalostaa?

- jalostustavoitteet
- karitsoinnin aika ja kesto
- teurastusaika

Kuntoluokitus!

- laihat lihotukseen, lihavat laihdutukseen
- tavoite noin kolmosen kuntoluokka

Valitse vain parhaista parhaat:

- emo-ominaisuudet; helpot poikimiset, omatoimisuus
- karitsatuotos (kertoo maidontuotantokyvystä!)
- indeksit
- rakenne ja terveys

Tuotostavaiheen mukainen ruokinta

- analysoitu karkearehu
- kivennäiset, hivenaineet ja vitamiinit (Se+E vit.!)
- vesi ja suola

Rauhoita lampola, päästä pässit töihin, seuraa, ja suunnittele jo tulevaa.

”Pitkään venyvä karitsointikausi väsyttää sitkeimmänkin tervaskannon. Lampurin omasta jaksamisesta huolehtiminen on ensiarvoisen tärkeää.”

daan tehdä lyhyellä aikavälillä.

Myös taudinaiheuttajista on syytä puhua. Eläinmäärän lisääntyessä lampolan olosuhteet muuttuvat ja eläintiheys kasvaa. Jos ensimmäiset karitsat täyttävät kaksi kuukautta viimeisten syntyessä, on sanomattakin selvää, että viimeiset syntyvät runsaamman tautipaineen keskelle – ilman vastustuskykyä. Hyvällä onnella sel-

vitään ilman ripuleita, mutta pelkällä onnella ei yleensä pärjää.

Ja entäs itse lampuri? Pitkään venyvä karitsointikausi väsyttää sitkeimmänkin tervaskannon. Lampurin omasta jaksamisesta huolehtiminen on ensiarvoisen tärkeää. Lammastilan tärkein voimavara on lampuri!

Uuhen valinta

Kuntoluokituksesta lähdetään liikkeelle: laihat uuhet lihotukseen, lihavat laihdutukseen. Tavoitteena on kolmosen kuntoluokka viimeistään astutuskauden alkaessa. Eikä sovi unohtaa pässiä: hyväkuntoinen pässi jaksaa hoitaa työnsä tehokkaasti ja tuloksetta. Kuntoluokitus on syytä tehdä hyvissä ajoin. Kokonaisen kuntoluokan nostaminen kestää noin kahdeksan viikkoa!

Siitokseen valitaan uuhikaritoista ne, joiden tuotos vastaa tilan tavoitteita. Pitää olla terve, ja rakenne pitää olla kunnossa hampaista myöten. Mitä muita ominaisuuksia katsotaan? Punnitustulokset eli kasvu, emon ominaisuudet ja indeksit, ja millaisia tuloksia eläimeltä on odotettavissa. Halutaanko tiettyjä linjoja, villatyyppejä ja onko luonteella väliä? Valitaan parhaista vain parhaat, muuten jalostus ei etene.

Siitosuuhien valinnan tueksi löytyy edellä mainittujen ominaisuuksien lisäksi edellisten karitsointien perusteella lisää tietoa. Karitsatuotosten perusteella on helppo valita tuottavat uuhet jatkoon. Astutusryhmien suunnittelussa ikärasismi on sallittua: vanhat poistoon ja uusia kykyjä tilalle. Katraan keski-ikä on hyvä pitää tavoitteen mukaisissa suhteissa. Uuhen tuotos alkaa alenemaan kuuden ikävuoden tietämillä, jolloin myös terveydelliset riskit kasvavat. Haetaan vielä edellisen karitsoinnin tiedot ja tarkistetaan, miten sujui? Olivatko emo-ominaisuudet hyvät? Oliko terveydellisiä ongelmia?

Ja tietenkin hampaat ja utareet. Utareet katsotaan vielä kerran ennen H-hetkeä. Löytyykö epämääräisiä kymyjä tai muita tulehduksesta kertovia merkkejä? Utareitten tulisi olla symmetriset ja pehmeät. Jos edellisellä kaudella on vaivannut utaretulehdus, on todennäköistä, että se vaikuttaa seuraavan kauden maitotuotokseen laskevasti, vaikka itse tulehdus olisi parantunut hyvin. Jos näin on, uuhi on syytä poistaa.

Pässin valinta

Astujapässiksi valitaan terveet, hyväjalkaiset ja -rakenteiset pässit. Onhan uusi pässi hankittu ajoissa? Ja se tulee

”Varsinkin nuorilla pässeillä innokkuus töihin ajaa syömisen edelle.”

karanteenin kautta lampolaan. Kivekset on syytä tarkistaa; symmetriset, kiinteät ja lisäkivekset tallella. Kiveksissä on oltava riittävä ympärystymä. Myös peniksen pää on hyvä katsoa, ettei siinä näy merkkejä tulehduksesta. Kurkistus suuhun kertoo, onko purukalusto kunnossa.

Toimitaan tavoitteiden mukaan: haetaanko katraaseen lisää pyöreyttä paistiin? Puuttuuko leveyttä etuselästä? Pässillä vaikutetaan nopeasti katraan tuotokseen. Uuhet viipyvät tuotannossa pidempään, pässi on helppo vaihtaa, elleivät tulokset tyydytä. Indeksit ja jälkeläistulokset kertovat, mitä voi pässiltä odottaa. Pässi on puolet katraasta: vaikka se on helppo vaihtaa, huonot tulokset näkyvät katraassa pitkään!

Astutusaika ja ruokinta

Ennen astutusaajan alkua on kausittaiset työt, kuten kerinnät ja sorkkien leikkuut, tehty. Astutusaikaksi lampola rauhoitetaan ylimääräisestä hälinästä. Uuhet ja pässit on valittu, tehty ryhmät ja merkattu kalenteriin päivä, jolloin pässit laitettiin uuhiryhmiin. Noin viiden kuukauden kuluttua, miinus viisi päivää, uuhet karitsoivat. Onhan ajankohta optimaalinen? Halutaanko esimerkiksi vieroittaa ennen laidunkauden alkua? Mikä on tavoite?

Pässin vointia on tarkkailtava astutuskaudella. Innokkaimmat työmiehet

jättävät ruokatunnin väliin ja polttoaine loppuu kesken kiivaimman työrupeaman. Pässin voi ottaa esimerkiksi yöksi omaan karsinaan syömään ja lepäämään. Varsinkin nuorilla pässeillä innokkuus töihin ajaa syömisen edelle.

Astutusaajan ruokinta on tärkeää myös uuhille. Hyvä tuotosvaiheen mukainen ruokinta on tärkeää, siitä ei tingitä. Hyvälaatuinen, kaikki ravinnontarpeet täyttävä karkearehu, kivennäiset, hivenaineet ja suola kuuluvat uuhien ja pässien ruokintaan. Erityisesti seleenin ja e-vitamiinin saannista on huolehdittava hyvän hedelmällisyyden varmistamiseksi. Tuontiroduille voidaan lisäksi antaa väkirehulisä karitsamäärää ja tiinehtyvyyttä varmistamaan. Väkirehulisän anto eli flushing aloitetaan jo ennen varsinaista astutuskautta.

Astutusaikana ei lihoteta eikä laihduteta eläimiä. Syntyvien karitsoiden istukat kehittyvät astutusaikana ja alkutiineydessä, joten hyvällä ruokinnalla varmistetaan osaltaan tasakokoisten karitsoiden syntymistä.

Oxford down -pässi Paavilan Nathan Jr ja
suomenlammas Frugårdin Pruuno.

Kuva: Jari Olavi Rantala

PEUKALOSÄÄNTÖJÄ BRITANNIASTA

– muistilistaa lampurin työvuoteen, osa 3

National Sheep Associationin jäsenlehti Sheep Farmerin vuosina 2016–2017 julkaisemat ohjeet soveltuvat monilta osin myös Suomen olosuhteisiin. Kuitenkin esimerkiksi kaikki lääkintään liittyvä ohjeistus vaatii konsultaatiota omalta eläinlääkäriltä. Brittien muistilistaa käydään kuluvan vuoden lehdissä läpi vaiheittain.

Kirsi Vertainen

TUOTANNON TÄRKEÄT VAIHEET:

LAMMAS & VUOHI NRO 1

- Uuhien ruokinta tiineys- ja imetysaikana
- Uuhien kuntoluokitus

LAMMAS & VUOHI NRO 2

- Laidunnus
- Vieroitus

LAMMAS & VUOHI NRO 4

- Astutus
- Pässi

LAMMAS & VUOHI NRO 5

- Ostoläinten karanteeni

Astutus

Uuhien kunnostus ennen astutuskautta tuottaa enemmän ja elinvoimaisempia karitsoita. Laihat uuhet voi vieroittaa karitsoista aiemmin, että ne ehtivät kuntoutua. Laiha uuhi tekee todennäköisesti vähemmän karitsoja.

Nuorilla uuhilla tulee olla yli 60 prosenttia elopainostaan astutusaikaan mennessä (45 kiloa, jos odotettu aikuispaino on 70–75 kiloa). Tämä

vaikuttaa elinikäistuotokseen. Uuhi saavuttaa 80 prosenttia elopainostaan vasta toisen astutuskauden aikoihin, ja aikuispainon kolmannen astutuskauden aikoihin. Alhainen paino ennen astutusta tai hidas kasvu keskitiineydessä voi aiheuttaa sikiövaurioita tai alhaisia syntymäpainoja.

Jos uuhikaritsa astutetaan ensimmäistä kertaa toisena elinvuonna, sen tulisi painaa astutusaikaan 80 prosent-

tia elopainostaan. Astutusryhmästä 90 prosenttia tulisi olla sopivassa kuntoluokassa astutuksen alkaessa.

Uuhien ruokinnassa tulisi astutus- aikana muistaa ”kahdenkymmenen kultaisen päivän” sääntö. Mikäli täysimittaista flushingia ei viedä läpi, uuhia tulisi ruokkia paremmin 10 päivää ennen astutuksen alkua ja 10 päivää alun jälkeen. Näin varmistetaan hyvä tiinehtyvyys.

Pässi

Pässin tulisi olla hyväkuntoinen ja hedelmällinen, ja saada 60 uudesta 85 prosenttia tiineiksi ensimmäisinä 17 astutuspäivänä. Noin 30 prosentilla saattaa olla vaikeuksia saada kaikki tiineeksi normaaliajassa.

On kannattavampaa pitää pässi hyväkuntoisena ja työkykyisenä pitkään, kuin ostaa uusi usein. Astutuskustannus laskee jokaisena käyttövuonna.

Uusi pässi kannattaa hankkia vähintään kuukautta ennen astutusaikaa karanteenin takia. Pässi tarvitsee myös aikaa, että pötsimikrobisto mukautuu uuteen ruokintaan ja uuden ympäristön aiheuttama stressi lievenee. Ruokinta kannattaa alkuun sorvata samantyyppiseksi, kuin lähtötilalla ja tehdä muutokset hitaasti.

Asutusvaljaat helpottavat astumisajankohtien seurainta.

Ennen astutuskautta käydään viiden kohdan lista läpi pässi-kohtaisesti:

1. **KUNTOLUOKKA.** Tulee olla 3,5–4. Ei saa olla liian lihava, se tekee pässistä laiskan. Kiveksiä ympäröivä rasva nostaa kives-ten lämpötilaa ja heikentää sperman laatua.
2. **JALAT.** Jalkojen on oltava hyvässä kunnossa ja ontumiset hoidettava heti, ne vaikuttavat pässin haluun työskennellä. Jalkojen tulee olla suorat edestä ja takaa katsottuna. Sivusta katsottuna kinnerkulma ei saa olla liian suora.
3. **PÄSSIN MADOTUKSET** ja muut hoidot ajan tasalle. Englantilaiset ovat sitä mieltä, että pässit ovat kaksi kertaa alttiimpia madoille, kuin uuhet.
4. **HAMPAAT.** Hampaiden on oltava hyvässä kunnossa. Leuassa ei saa tuntua lämpöä tai turvotusta. Rehun tiputtelu syödessä on merkki ongelmista.
5. **KIVEKSET.** Kivesten tulee liikkua vapaasti kivespussissa, eikä niissä saa olla kuumotusta tai turvotusta, epäsymmetriaa tai kovia ja pehmeitä alueita. Myös kivesten ympäröivä rasva voi tarkastaa. Kivekset ovat eri eläimillä tietenkin eri kokoiset, mutta aikuisella pässillä mitan tulisi olla noin 36 senttimetriä. Pässi tulee keritä ajoissa. Pitkävillainen eläin makaa enemmän, mahan alla kivesten lämpötila nousee ja siemenen laatu heikenee. Myös kivekset tulee keritä, että ne pysyvät viileinä.

Pässejä ei saa unohtaa astutuskauden jälkeenkään. Kauden lopputta ne tarkastetaan ontumisten tai haavojen varalta.

Pässit tulee myös kuntoluokitaa. Astutuskauden alussa kuntoluokka voi olla esimerkiksi 3,5–4, mutta kauden loppuun mennessä se on voinut tippua jopa yhdellä luokalla. 100-kiloisessa pässissä tämä tarkoittaa noin 13 kiloa. Iso pudotus voi kieliä pillestä terveysongelmasta.

Jalostuslampaiden ja vuohien suositushinnat

Suomalaiset alkuperäisrodut

4–12 kk ikäiset uuhikaritsat, alkaen 260 €

4–12 kk ikäiset pässikaritsat, alkaen 380 €

Vähintään 1-vuotiaat uuhet, minimihinta 330 €

Vähintään 1-vuotiaat pässit, minimihinta 450 €

Tuontirodut

4–12 kk ikäiset uuhikaritsat, alkaen 310 €

4–12 kk ikäiset pässikaritsat, alkaen 500 €

Vähintään 1-vuotiaat uuhet, minimihinta 380 €

Vähintään 1-vuotiaat pässit, minimihinta 550 €

Hinnasto on tarkoitettu tuotosseurantatilojen lampaille, joille on tehty tuotosseurannan viralliset punnitukset, UÄ-mittaukset ja eläväEUROP-arvostelu. Lisäksi eläin on rakennearvosteltu. Hinta sisältää lammasneuvojan allekirjoituksellaan vahvistaman Sukutodistuksen. Välityspalkkio 10 %.

Lisähintasuositus 1.10. alkaen on 12 €/kk.

Jalostusvuohet

2–3 kk ikäiset kuttukilit, alkaen 90 €

4–8 kk ikäiset kuttukilit, alkaen 150 €

Astutetut kuttukilit, alkaen 200 €

Alle 5 kk ikäiset pukkikilit 120 €

Yli 5 kk ikäiset pukkikilit 170 €

Lypsykutut, tuotoksesta riippuen, alkaen 250 €

Vanhemmat pukit, alkaen 300 €

Tinkimaidon hinta (kotoa myytyinä), alkaen 1,5 €/l.

Astutusmaksut

Suositus astutusmaksuksi 10 €/uuhai tai kuttu ja lisäksi hoitomaksu 1 €/päivä uudesta tai kutusta, joka jätetään vieraalle tilalle astutettavaksi.

Hintoihin lisätään alv.

Ripuloivat karitsat kasvavat huonosti

Ripulin aiheuttama nestehukka johtaa nopeasti kuivumiseen. Äkillisissä ripuleissa kuoleman aiheuttaa tavallisesti kuivuminen ja elektrolyyttihäiriöt. Loistartunnat ja suolivauriot aiheuttavat ravinnehukkaa, mikä pidempään jatkuessa näkyy laihtumisena ja hidastuneena kasvuna.

Teija Kokkonen
Erikoistutkija, Evira

Karitsoiden ja kileillä suolistotautit ovat tavallisin ripulin aiheuttajia. Ripulia voivat aiheuttaa myös muut tartunnalliset tekijät, kuten bakteerit ja virukset, sekä ruokinnalliset tekijät. Mikäli ripulia esiintyy yleisesti jossain eläin- tai ikäryhmässä, on aiheuttaja syytä selvittää laboratoriotutkimuksilla. Osa ripulin aiheuttajista on zoonoottisia eli ne voivat aiheuttaa sairastumisia myös ihmisillä, joten käsienspesu ja muu hygienia on tarpeen hoidettaessa ripuloivia eläimiä.

Pikkukaritsoiden ja -kileillä omat ripulinaiheuttajansa

Karitsaripuli voi esiintyä eriasteisin oirein. Pahimmillaan karitsoiden tartunnallinen ripuli voi esiintyä tilaongelmana, jolloin suuri osa karitsoista sairastuu ja kuolleisuus voi olla jopa kymmeniä prosentteja. Karitsaripulin esiintymiseen vaikuttavat tartunnallisten tekijöiden ohella karitsan vastustuskyky, ruokinta ja ympäristöolosuhteet. Kylmyys, veto, kosteus, ternimaidon puute ja huono hygienia altistavat ripulitautideille.

Ensimmäisten elinviikkojen aikana vastasyntyneiden ripulia voivat aiheuttaa tietyt *E. coli*-kannat, kryptosporidit (*Cryptosporidium parvum*) ja rotavirus. *E. coli* aiheuttaa ripulia yleensä ensimmäisten elinpäivien aikana. Koli-ripulille altistavat epäedulliset ympäristöolosuhteet ja huono hygienia sekä puutteellinen ternimaidon saanti. Ripulin aiheuttajina merkittäviä ovat enterotoksiinia tuottavat *E. coli*-kannat, jotka ovat meillä harvinaisia.

Kryptosporidit ovat pitkään ympäristössä säilyviä alkueläimiä, jotka aiheuttavat ripulia tavallisimmin 5–10 päivän iässä. Suomessa kryptosporidien aiheuttamat suolistotulehdukset ovat yleistyneet vasikoilla, mutta

pienmärehtijöillä kryptosporidioosi on toistaiseksi todettu vain yhdellä vuohitilalla. Kryptosporidit tarttuvat herkästi myös ihmisiin. Rotavirus aiheuttaa tavallisimmin 2–14 päivän iässä vetisen ripulin ja sen seurauksena kuivumisen. Vuonna 2017 rotaviruksen aiheuttamaa ripulia todettiin yhdellä lammastilalla. Varhainen ja riittävä ternimaidon saanti sekä puhdas karitsoisympäristö ovat ensisijaisessa asemassa vastasyntyneiden ripulin ennaltaehkäisyssä.

Vanhemmilla ripulia aiheuttavat kokkidit ja suoliston sukkulamadot

Kokkidi-alkueläinten (*Eimeria* sp.) aiheuttama ripuli eli kokkidioosi vaivaa karitsoita tavallisimmin 1–2 kuukauden iässä, mutta oireita voi esiintyä jo 3 viikon iästä alkaen ja myös vanhemmilla karitsoiden. Kokkidioosiin sairastunut eläin levittää ulosteessaan runsaasti ympäristössä hyvin säilyviä ookeysteja, jotka kosteassa ja lämpimässä muuttuvat tartuntakykyisiksi. Eläintihyden kasvaessa ja alustan kostuessa tartuntapaine kasvaa, jolloin erityisesti karitsoinnin loppupuolella syntyneet karitsat sairastuvat kokkidioosiin. Vieroituksen ja ruokinnan muutoksen aiheuttama stressi voi myös laukaista kokkidioosin. Kokkidioosi esiintyy yleensä sisäkasvatuskautena, mutta se voi aiheuttaa ripulia myös laitumella.

Erityisesti laidunkaudella karitsojen ja kileiden ripulin ja huonon kasvun aiheuttajia ovat juoksutusmahan ja suoliston Strongylida-lahkon sukkulamadot. Merkittävin on *Haemonchus contortus*, joka ei ole varsinaisen ripulin aiheuttaja, vaan aiheuttaa kaikenikäisillä lampailla lähinnä laihtumista ja anemiaa. Loisiripuli voi kuitenkin olla useamman loislajin sekartunta, jolloin oireetkin voivat vaihdella. Eläinten kuntoluokan ja kasvun sään-

nöllinen seuraaminen auttaa havaitsemaan mahdolliset muutokset hyvissä ajoin. Sopiva tuotantovaiheen mukainen ruokinta, etenkin riittävä valkuaisen ja kivennäisaineiden saanti, tukee vastustuskykyä.

Ripulia voi esiintyä myös ruokintatavirheiden seurauksena. Ylensyönnin tai ruokinnan muutoksen aiheuttama klostridisuolistomyrkytys (enterotoksemia) oireilee lampailla äkkikuolemina, mutta vuohilla pääoireena voi olla ripuli. Löysää ulostetta voivat aiheuttaa myös voimakkaaseen ruokintaan liittyvä pötsin happamoituminen ja rehevän laidunruohon alhainen kuitupitoisuus.

Salmonella voi sairastuttaa kaiken ikäisiä

Salmonellatartunta voi aiheuttaa sairastumisia kaikenikäisillä lampailla ja vuohilla. Ripuli on salmonelloosissa tavallinen oire, mutta vastasyntyneet voivat kuolla ilman edeltäviä oireita. Suomessa lampaat ja vuohet eivät kuulu salmonellavalvonnan piiriin, joten salmonellan yleisyydestä lammass- ja vuohitiloilla ei ole tietoa. Kaikki ruumiinavaukseen tulevat lampaat ja vuohet sekä karitsaripulinäytteet tutkitaan Evirassa salmonellan varalta. Tutkituissa näytteissä salmonellalöydöksiä on ollut vain muutamia ja niissäkin kyseessä oli lampaiden ”oma”, usein oireeton tai lieviä sairastumisia aiheuttava *Salmonella diarizonae* -serotyyppi.

Karitsaripulitutkimus apuna ripulin aiheuttajan selvityksessä

Eviran ripulipaketin tutkimukset on suunniteltu vastaamaan yleisimmin eri ikäryhmissä todettuja tartunnallisia ripulin aiheuttajia. Ripuliongelmassa yhden ulostenäytteen tutkiminen ei useinkaan anna luotettavaa kuvaa tilanteesta. Karitsaripulitutkimuspaketit sisältävät 3–5 näytteen tutkimuksen.

Kuva: Silja Alamikkotervo

”Varhainen ja riittävä ternimaidon saanti sekä puhdas karitsoimisympäristö ovat ensisijaisessa asemassa vastasyntyneiden ripulin ennaltaehkäisyssä.”

Ikä	Näytteet	Tutkittavat ripulin aiheuttajat
alle 1 viikko	yksilöulostenäyte 3–5 eläimestä	Enterotoksinen <i>E. coli</i> Salmonella Rotavirus Koronavirus Kryptosporidit
1–5 viikkoa	yksilöulostenäyte 3–5 eläimestä	Salmonella Rotavirus Koronavirus Kryptosporidit yli 3 vk:n ikäisillä lisäksi: Kokkidit Loismunat
yli 5 viikkoa	yksilöulostenäyte 3–5 eläimestä	Salmonella Kokkidit Loismunat

kaappilämpötilassa viikonlopun yli. Jos ripuliin liittyy kuolleisuutta, voi kokonaisia karitsoita tai kilejä lähettää tutkittavaksi kaikkiin Eviran toimipisteisiin (Helsinki, Kuopio, Oulu ja Seinäjoki). Ripuliin kuolleista karitsoista tehdään normaalin ruumiinavauksen lisäksi vastaavat tutkimukset kuin ripulipaketissa. Papananäytteet loistilanteen kartoittamiseksi tutkitaan Eviran Oulun tutkimusyksikössä.

”Ylensyönnin tai ruokinnan muutoksen aiheuttama klostridisuolistomyrkytys (enterotoksemia) oireilee lampailla äkkikuolemina.”

Hyvä tutkimusnäyte otetaan ripulin alussa, jolloin taudinaiheuttajien määrä ulosteessa on suurimmillaan. Ulostenäytettä tarvitaan noin ruokalusikallinen/eläin. Näytteitä otetaan yksilönäytteinä mahdollisimman monesta oireilevasta karitsasta tai kilistä. Näytteet on hyvä ottaa ennen mahdollista lääkitystä antibiootilla, mutta

mikäli eläimiä on jo lääkitty, tulee lääkityksestä mainita läheteessä.

Näytteet otetaan suoraan peräsuolesta tai välittömästi ulostamisen jälkeen tiiviiseen puhtaaseen muovipussiin tai purkkiin. Näytteet jäähdytetään ja lähetetään välittömästi (Evira Kuopio). Perjantaina tai viikonloppuna otetut näytteet voidaan säilyttää jää-

Suomessa hallittu loislääkkeiden käyttö tärkeää – ei mallia ulkomailta

Usean loislääkevalmisteen käyttö yhtä aikaa Suomessa on vastoin hyvää eläinlääkintätapaa ja voi altistaa loislääkeresistenssille. Suomi on hallitun lääkekäytön mallimaa eikä hyvää tilannetta kannata vaarantaa turhalla ja ylimitoitettulla eläinten lääkitsemisellä.

Kirjoitimme eläinlääkärien näkökulmasta tänä vuonna Lammas & Vuohi -lehteen lammastilojen sisäloistorjunnasta. Viimeisimmässä jutussa (3/2018: Malttia ja harkintaa eläinostoihin) aiheena oli ostoeläinten eristys. Valitettavasti samalle aukeamalle oli päätyntä kooste brittiläisistä käytännöistä ostoeläinten loislääkityksissä, mikä ei vastaa suomalaisia hyviä hoitokäytäntöjä.

Iso-Britannian suosituksukset on tehty sikäläisiin olosuhteisiin, eivätkä ne sellaisenaan sovellu Suomeen. Ilmasto, lammastiheys ja laidunkauden pituus eroavat huomattavasti toisistaan. Resistentit eli lääkkeille vastustuskykyiset sukkulamato-kannat ovat arkipäivää Iso-Britanniassa, kuten monessa muussakin Euroopan maassa. Suomessa loislääkeresistenssiä ei toistaiseksi ole varmuudella todettu. Tiedetään, että runsas loislääkkeiden käyttö on loislääkeresistenssin synny. Resistenssiä on maailmalla todettu kaikkia eri loislääkeryhmien lääkkeitä vastaan ja lääkettä, joka aina tehoaisi kaikkiin sukkulamatoihin, ei ole edes olemassa. Usean loislääkevalmisteen käyttö yhtä aikaa Suomessa on vastoin hyvää eläinlääkintätapaa ja voi altistaa loislääkeresistenssille. Suomi on hallitun lääkekäytön mallimaa eikä hyvää tilannetta kannata vaarantaa turhalla ja ylimitoitettulla eläinten lääkitsemisellä.

Kestävä sisäloishallinta perustuu lampaiden tuotantovaiheen mukaiseen ruokintaan ja laidunnuksen tarkkaan suunnitteluun. Tavoitteena on vakavien tartuntojen ennaltaehkäisy aikuisilla ja karitsoilla. Tärkeää on, ettei laiduntavien karitsoiden kasvu häiriinny. Ostoeläimet ovat aina riski tarttuvien tautien, kuten myös loistartuntojen suhteen. Koti- ja ulkomaisten ostoeläinten näytteenotto sekä loislääkitys täytyy

Kuva: Eläinlääketieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto

Sisäloistilanteen seuranta toistuvilla papananäytteillä on hyvin tärkeää.

suunnitella tarkasti. Parhaiten tämä onnistuu yhdessä eläinlääkärin kanssa, joka tuntee hyvin tilan ja sen sisäloistilanteen. On tärkeää seurata lääkityksen tehoa kontrollinäytteillä resistenttien kantojen havaitsemiseksi. Ostoeläimet laitetaan aina käytetyille laiturille, jossa ne totutetaan tilan loiskantaan.

On tosiasia, että sukkulamadoista ei päästä eroon jatkuvalla lääkitsemisellä, vaan loistartuntojen hallitseminen tähtää hyvää tuotokseen – ei ilman loisia – vaan loisten kanssa. Jos epäilet katraassasi loislääkkeille vastustuskykyistä kantaa, ole yhteydessä allekirjoittaneisiin.

Lue lisää sukkulamato-tartunnoista Lammas ja Vuohi 1/2018: Ruuansulatuskanavan sukkulamato-tartuntojen hallinta lampailla

Johanna Rautiainen

eläinlääketieteen lisensiaatti, Lammasmaailma Oy:n asiantuntija-eläinlääkäri

Miia Kontturi

tuotantoeläinten terveyden- ja sairaanhoidon erikoiseläinlääkäri Evira, Eläinten terveyden- ja lääkitsemisen yksikkö

Eeva Mustonen

tuotantoeläinten terveyden- ja sairaanhoidon erikoiseläinlääkäri ELT, Helsingin yliopiston Kliinisen tuotantoeläinlääketieteen osasto Mäntsälässä

”On tärkeää seurata lääkityksen tehoa kontrollinäytteillä resistenttien kantojen havaitsemiseksi.”

Marko Käsälä kerinnän Suomen mestariksi jo 16. kerran

Mestari lunasti samalla paikan kerinnän maailman mestaruuskilpailuihin Ranskaan.

Aänekoskelainen lampuri ja ammattikeritsijä *Marko Käsälä* vei jälleen Suomen mestaruuden kerinnän SM-kisoissa Tampereella. Voitto oli Käsälälle jo 16. Ensimmäisen kerran hän voitti vuonna 2 000.

”Taso on koventunut. Kerintäpuoli alkaa olla Suomessa aika hyvällä mallilla, enää ei ole helppo voittaa”, Käsälä kommentoi.

Voittajana hän pääsee edustamaan Suomea kerinnän MM-kisoihin Ranskaan ensi kesänä.

”Saimme tosi hyvän edustajan MM-kisoihin”, kilpailun tuomari *Jenni-Stiina Inkinen* kehui.

Käsälä ei tiennyt MM-kisamahdollisuudesta etukäteen, mutta oli sattumalta pukeutunut kisapaitaan, joka päällä hän edusti MM-kisoissa 10 vuotta sitten.

”Hyvillä mielin lähdän, vaikka on siellä tosi kovat jätkät vastassa. Olin tosi tyytyväinen, jos pääsisin 30 parhaan joukkoon, kisan puolivälin hujakoille.”

Käsälällä kului kisassa kerintöi-

hin noin 1,5 minuuttia eläintä kohden. ”Olen aina ollut nopea, mutta pelkkä aika ei nykyisin ratkaise. Jälki ratkaisee, mikä on hyvä.”

Kisassa jokainen keritsi ensin kaksi lammasta ja finaalissa viisi. Sarjat oli sekä ammattilaisille että amatööreille.

Ammattilaisten finaalissa parhaat pisteet sai virolainen *Ando Fiks*, joka ei kansalaisuuden vuoksi voinut voittaa Suomen mestaruutta. Fiksin pisteet olivat 51 ja Käsälän 54,9. Kolmanneksi sijoittui *Jukka Vitikka* pisteillä 63,55.

Amatöörien sarjan finaalissa kerittiin kolme lammasta keritsijää kohden. Sarjan voitti *Silja Alamikkotervo*, pistein 69,65. Toiseksi sijoittui *Satu Kumpulainen*.

Käsälä ja Inkinen iloitsivat molemmat, että myös naiset ovat rohkaistuneet kisaamaan. ”Tässä ei ole kyse voimasta, kerintä on täysin tekniikkalaji”, Käsälä vakuuttaa.

Käsälällä on omassa lampolassa 200 uuhua, ja hän keritsee lampaita myös muille tiloille.

Tahti on kiireisimmistä 10 000 kerit-

Kuva: Jan Suttle

tävän vuosista rauhoittunut muutamaan tuhanteen vuodessa. ”Noin 150 000 kerittyä lammasta 20 vuoden aikana alkaa tuntua jaloissa, käsissä ja selässä”, 40-vuotias keritsijä kertoo.

Hän on tyytyväinen, että alalle on pikkuhiljaa tullut enemmän tekijöitä. ”Kerintäkoulutusten vaikutukset alkavat näkyä. Lampurit eivät ole enää niin pulassa kuin ennen. Alalle mahtuu kyllä, kaikille riittää töitä.”

Terhi Torikka

Lammasmaailma rakensi terveydenhuolto-ohjelman

Ohjelmaa on kehitetty tunnistettuun tarpeeseen.

Johanna Rautianen

Lammasmaailma Oy:n *Johanna* ja *Eero Rautiainen* ovat kehittäneet suomalaislampoloihin terveydenhuolto-ohjelman. Se antaa heidän mukaansa mahdollisuuden isoon kehitysoikkaan saavuttamalla joka tuotantovaiheessa vähintään keskinkertaisia tuloksia. ”Kokonaisuus ratkaisee”, Rautiaiset muistuttavat.

Näkökulma on uuden hyvinvoinnissa. Tuotantovuosi on jaettu seitsemään vaiheeseen, joihin liittyy kriittisiä hallittavia asioita sekä tukitoimia. Aika käytetään pääasiassa uuden ja karitoiden terveyden ja hyvinvoinnin varmistamiseen.

Perustan on oltava kunnossa, jotta asioita voidaan mitata. Perustaa on muun muassa lampolan bioturvallisuus sekä sisäloistappioiden ehkäisy.

Ulkoinen bioturvallisuus riippuu pitkälti asenteesta. Sisäistä taas on se, mikä vahvistaa eläinten vastustuskykyä: eläinvirta, olot, tuhoeläinvalvonta sekä karsina-, rehu- ja vesihygienia

on suunniteltava hyvin. Loistorjunta ratkaistaan laiturilla. Laidunnussuunnitelma ja näytteidenotto varmistavat, etteivät loistartunnat yllätä.

Kalenteriin laitetaan uuhien säännöllinen kuntoluokitus, astutusajassa pysyminen, tiineysultraus ja sikiölaskenta, tarvittaessa ketoaineiden mittaaminen, pikkukaritsavaiheen valvonta, loisinäytteiden tutkimiset, punnitukset, laiturinvaihdot. Tukitoimia ovat siitospässien kuntotarkastus, säilörehun laatu, tilakohtainen ruokintaohjelma sekä tunnus-, karitsointi- ja alkukasvatusolot.

Valtaosa ohjelman mittareista on ennakoivia. Riskejä hallitaan tuotantovaihe kerralla. Lopulta ajankäyttö paranee ja karitsat kasvavat suunnitellusti. ”Ohjelma on tehty rakkaudesta suomalaisen lammastalouteen”, sanovat Rautiaiset.

Hyvä kuivitus parantaa terveyttä ja hyvinvointia – vaihtoehtoja on erilaisia

Kuivike on lämpöeriste, se imee virtsaa ja sontaa, vähentää ve-toisuutta, estää liukastumista ja suojelee eläimiä kovalta lattial-ta. Kuivike myös monipuolistaa karsinaympäristöä ja toimii virikkeenä. Hyvä kuivitus paran-taa kasvuja ja vastustuskykyä tauteja vastaan. Eläimet myös lepäävät enemmän, kun alusta on mukava ja kuiva.

Teksti ja kuva

Johanna Alamikkotervo

lammasasiantuntija
ProAgria Lappi Proagria Oulu
Luento Valtakunnallisilla Lammaspäivillä
Oulussa 12.–13.4.2018

Paras kuivitusmateriaali pitää eläimet puhtaana ja kuivana, se on mukava maata, luistamaton, ei liian terävää, riittävän imukykyistä, sisältää mahdollisimman vähän bak-teereja, pitää lampolan ilmanlaadun hyvänä ja parantaa hoitajan hyvin-vointia, myös henkisesti.

Tarvittavaan kuivikkeiden mää-rään vaikuttavat ruokintajärjestelmä ja rehun laatu eli paljonko eläimet vetä-vät rehua alleen. Kuivikkeiden tarve vähenee, jos rakennuksen ilman-vaihto toimii hyvin. Tarvetta taas lisää märkä säilörehu, kostea ilma ja eläin-tiheyden kasvu.

Olki yleisin

Kuivikkeena voidaan käyttää ohran, kauran ja vehnän olkea. Kauran olki on näistä imukykyisintä. Parasta olki on silputtuna. Oljella on hyvät lämpö-ominaisuudet, kohtalainen imukyky, ja eläinten lanta kiinnittyy siihen tehok-aasti, jolloin eläimet pysyvät puh-taampina. Olki kompostoituu hyvin

ja sopii peltoon levitettäväksi. Mah-dolliset homemyrkyt ja kastuneessa oljessa lisääntyvät mikrobit on otet-tava huomioon. Saatavuusongelmat voivat tehdä oljesta kestäättömän kuivitusratkaisun joillekin lammas-tiloille. Oljen pitkät kuljetusmatkat lisäävät merkittävästi hintaa ja tuo-tannon hiilijalanjälkeä. Kuljetuksissa kannattaakin aina pyrkiä edullisiin paluukuormiin.

Varsinkin ohran ja kauran olki on eläinten mielestä maukasta, minkä ta-kia osa kuivikkeista tulee syödyksi, jos karkearehua ei ole vapaasti tarjolla. Kuivikkeiden syönti on käyttäytymis-tarve, ei niinkään ravitsemuksellinen vaatimus. Karkearehun pureskelu on lampaille mieluisinta. Karkearehun lailla kuivikkeidenkin syönti lisää syl-jen tuotantoa ja märehitimistä, mikä vähentää pötsin happamuutta, edistää pötsimikrobien toimintaa, lisää rehun sulavuutta ja luultavasti myös vähen-tää imeytyvän kuparin osuutta ja näin pienentää riskiä kuparimyrkytykseen.

Kun käytetty kuivikemateriaali, kuten turve, ei itsessään ole syötävää, olisi hyvä käyttää sen lisänä kuivituksessa syötävää materiaalia, esimerkiksi olkea tai rehuarvallisesti huonompaa kuivaa heinää.

Turve imukykyisin

Turpeen imukyky on moninkertainen verrattuna muihin kuivikkeisiin, se imee hyvin nesteet ja sitoo ravinteet. Turve on luontaisesti hapanta, se siis sitoo ammoniakkia ja rikkivetyä ja estää mikrobien kasvua. Kuivikkeena käytettävän turpeen on oltava todella kuivaa, sillä kosteammassa turpeessa on infektioriski ja se paakkuuntuu herkästi. Parasta on vähän maatunut vaalea rahkaturve. Turpeen varastoinnissa on otettava huomioon syttymisvaara. Ympäristön kannalta turpeen käyttö ei ole kestävä ratkaisu, koska sen uusiutuminen kestää vuosisatoja tai vuosituhsia.

Puuhake hyvä vaihtoehto

Ulkomaisissa tutkimuksissa, joissa on vertailtu eri kuivikemateriaaleja, puuhake on osoittautunut hyväksi vaihtoehtoksi ja sillä on todettu olevan positiivisia vaikutuksia eläinten terveyteen ja hyvinvointiin. Kuivikkeena käytettävän puuhakkeen kosteuspitoisuus on imukykyisyyden varmistamiseksi oltava alle 30 prosenttia, mieluummin alle 20 prosenttia. Bakteerit kasvavat puuhakkeessa huonosti ja lähes pölyämättömänä puuhake vähentää hengitystieongelmia. Puuhaketta kuluu enemmän kuin esimerkiksi olkea, mutta hake voidaan käyttää useita kertoja, jolloin uudelleenkäyttö myös lisää lannoitemateriaalin typpipitoisuutta. Puuhake voidaan kompostoida. Kompostointiprosessi on kuitenkin huomattavasti hitaampi, eikä materiaalia kannata käyttää lannoitukseen ennen kuin hake on täysin hajonnut.

Muita vaihtoehtoja kotimaasta ja maailmalta

Kuivikkeena voidaan käyttää myös esimerkiksi sahanpurua, rehuarvallisesti huonompaa heinää, ruokohelpeä, paperia ja hampua. Sahanpuru on kohtalainen imukyky, mutta se on hyvä kasvualusta bakteereille

MUISTILISTA KUIVIKEMATERIAALIN VALINTAAN

- Pitääkö se eläimet kuivana, puhtaana ja terveenä sekä villat hyvälaatuisina?
- Onko pehku mukava ja turvallinen eläimille?
- Onko kuiviketta helposti saatavilla?
- Paljonko kuiviketta tarvitaan?
- Mikä on kuivikkeen hinta?
- Onko materiaali kustannustehokas?
- Kuinka kuivike jaetaan?
- Kuinka helppoa varastointi on? Paloturvallisuus?
- Voiko pehkun lopuksi kompostoida ja levittää pellolle? Levitystapa?
- Mitä vaikutuksia kompostilla on peltomaahan ja tulevaisuuden satoon?
- Onko kuivike ympäristön ja ilmaston kannalta kestävä vaihtoehto?
- Parantaako se myös hoitajan hyvinvointia?

ERI KUIVIKEMATERIAALIEN VERTAILU

Esimerkkejä kuiviketarpeesta vuodessa sisäruokintakauden aikana (n. 150 uuhua + karitsat)

- 150–300 olkipyöröpaalia (1–2 olkipyöröpaalia/uuhu/vuosi)
- 60–120 olkisuurkanttipaalia
- turvetta 200 m³ + 20 olkisuurkanttipaalia tai 50 olkipyöröpaalia

Materiaali	Imukyky	Hinnat noin / toteutuneita v. 2018
Turve	10	12–13 €/m ³ (rekka –120 m ³) 14–15 €/m ³ (nuppi –45 m ³) 55–76 €/kpl pyöröpaali (300 kg, irtotil. 2,2 m ³) 11–12 €/kpl kanttipaali (250 l) 11–19 €/m ³ (alv 0) (sis rahti)
Ruokohelpi	2–2,5	10 €/kpl pyöröpaali (n. 1,5 m ³ , 250 kg)
Sanomalehtipaperi	10	255 €/kpl suusäkki (2 m ³ , irtotil. 10 m ³) 16 €/kpl paali (16 kg)
Olki	kaura 2,4–2,8 vehnä 2,1 ohra 2	0,15–0,30 €/kg (alv 0) (sis rahti) suurkanttipaalit 40–73 €/kpl (alv 0) (sis rahti) 30–50 €/kpl (alv 0)
Sahanpuru	2–3,5	139 €/30 paalia eli 750 kg (alv 0) 10 €/m ³ irtotil. (alv 0) 4,44–5,70 €/paali (20 kg) (alv 0)
Puuhake		20–25 €/m ³ (alv 0) haketus 4–5 €/m ³ (alv 0) omasta puusta
Hamppu-kuivike		120 € suusäkki (2 m ³ , 250 kg) (alv 0) 7,60 €/paali (140 l) (alv 0)
Hiekka	0,3	

ja tarttuu helposti villaan. Ruokohellillä on taas hyvät lämpöominaisuudet, olkea vastaava imukyky, se kompostoituu hyvin, mutta saattaa pistellä levitettäessä. Maailmalla käytössä olevista kuivikevaihtoehtoista voisivat meillä olla käyttökelpoisia myös sananjalka, herneen ja rapsin olki tai vihviläkasvit.

Lähteet

Rissanen Matti Sodankylästä, Keränen Sirpa ja Esa Torniosta, Leinonen Petri ja Väisänen Jaana Torniosta

Day, J.P., Boland, T.M., Crosby, T.F. 2006. The effects of plastic slatted floor or straw bedding on performance, liver weight and

liver copper concentration in intensively reared lambs.

Wonfor, R. 2017. The effect of alternative bedding materials on sheep behaviour and welfare.

Hansen, I., Jorgensen, G.M.H., Lind, V., Uhlig, C. 2012. Woodchip bedding for sheep in Northern Norway.

James, D. 2017. Six alternative bedding options for this winter. Farmers Weekly 1/12/2017.

Knuuttila, J. 2002. Kuivikkeiden ominaisuudet on hyvä tuntea. Maatilan Pellervo 3.10.2002.

Alasuutari, S. 2011. Kuivikkeiden varastointi ja kuivitusmenetelmät. TTS tutkimuksen tiedote. Maataloustyö ja tuottavuus 8/2011 (635).

Lammasfestivaali bulgarialaisittain

Ohjelmassa kerintä- ja lypsykilpailu, jälkiruuaksi iheralammasta.

Teksti ja kuvat **Marjo Simpanen**

Auto kuljettajineen vei suomalaiset lammastalouden edustajat Balkan-vuoriston halkoman maiseman läpi historiallisesti merkittävään Veliko Tärnovon kaupunkiin keskiseen Pohjois-Bulgariaan toukokuussa.

Kesä oli suunnilleen kuukauden edellä Suomea – ruusut, hevoskastanjat sekä unikat kukkivat ja pellot vihersivät. Matkalla näkyi sekä hyvin hoidettuja suuria pelloja että paljon hyödyntämätöntä potentiaalista maatalousmaata. Hyviä laidunmaita näkyi paljon, mutta eläimiä ei juuri lainkaan.

Lammasfestivaalin kansainvälisellä juhlaillallisella ohjelmassa oli lammasaiheinen historiallinen näytelmä, laulua, paikallista musiikkia ja rivitanssia. Alkusalaatin ja lihaisan pääruuan jälkeen jälkiruuksi pöytiin kannettiin vadilliset todella rasvaista lammasta. Vastaavaa ”jälkiruokaa” tarjottiin joka aterialla. Parin illan jälkeen oli raja tullut vastaan – iheralampaaseen ei tainnut koskea enää kukaan.

Kuin keskikokoiset maalaismarkkinat

Bulgarialaisittain ilmeisen suuri lammasfestivaali vastasi lähinnä suomalaisia keskikokoisia maalaismarkkinoita, joskin eriotuisia lampaita ja vuohia oli näytillä reilusti. Ohjelmassa oli muun muassa kerintä- ja lypsykilpailu, paimennusnäytös ja tulisilla hiilillä kävelyä. Museoteltassa nähtiin paimentolaishistoriaa. Yritysten ja yhdistysten standejä oli muutamia, ja lähinnä käsitöitä tarjoavia myyntikojuja teltallinen. Suomalaista hämmästytti ruokamyynä, joka ei elintarvikehygienian osalta vastannut meikäläisiä vaatimuksia edes nimeksi. Lihaa ja juustoja myytiin niin, että ne seisoivat pöydillä päivät pitkät suorassa auringon paisteessa ilman minkäänlaisia pakkauksia.

2 000 uuhia lypsässä

Tilavierailu 2 000 uuhien maitolam-

Bulgarialaisia maitolampaita 2 000 uuhien maitotilalla.

mastilalle avasi näkemystä paikallisesta maataloudesta. Tilan omisti sijoittaja, jota kukaan paikalla olleista työntekijöistä ei tuntunut tunnevan. Hänelle maatalous oli kuulemma ”harrastus”. Tilan managementista viljelysuunnitelmista ja työvuoroista aina eläinten ruokintaan ja hoitoon vastasi ”doctor” – eläinlääkäri. Tilalla työskenteli 18 työntekijää useammassa vuorossa. Käytössä oli 34-paikkainen lypsyasema. Lypsy oli kahdesti päivässä, ja lypsämässä neljä työntekijää

”Lihaa ja juustoja myytiin niin, että ne seisoivat pöydillä päivät pitkät suorassa auringon paisteessa ilman minkäänlaisia pakkauksia.”

kerralla. Lampaat olivat pitkähäntäisiä bulgarialaisia maitoristeytyksiä, hannot tosin oli katkaistu kumilenkkien avulla kaikilta, paitsi lihaksi kasvatetavalta pääsakaritoilta.

Siitospässejä oli parikymmentä, joista yhdeksän pelkästään keinosiemennyskäytössä. Systeeminä oli, että ensimmäisen kerran uuhet aina siemennettiin, ja seuraavilla kerroilla asetettiin ryhmissä. Laitumelle tai muuten ulos eläimet eivät koskaan päässeet. Ruokintapöydillä oli vapaasti seosrehua ja karsinoissa heinäpaalit, joita ensin luulimme oljeksi. Tila oli siisti, mutta eläintiheys valtava. Jotkut uuhista olivat apaattisia, jopa selvästi sairaita, ja osalla sorkat olivat järkyttävässä kunnossa. Karitoilla näkyi paljon ripulia, jotkut pikkukaritsat olivat todella heikossa kunnossa. Päällimmäiseksi jäi mielikuva ennenkin tehtaasta kuin eläintilasta, ja suomalaisen perheviljelmäpohjaisen eläintalouden arvostus nousi entisestään.

Mukana viedyt Pro Agrian esitteet suomalaisesta jalostusohjelmasta, eläinaineksesta ja jalostuslampoloista herättivät paljon positiivista mielenkiintoa. Toivottavasti saamme yhteydenottoja. Jäämme odottamaan, miten Union of the sheep breeders in Europe -yhdistyksen perustaminen etenee. Lammasyhdistysten yhteistyöjärjestölle voisi kieltämättä olla tilausta.

SKOTLANNISSA KUVATAAN PÄSSEJÄ TIETOKONETOMOGRAFIALLA

Skotlantilaiset tutkijat ovat alkaneet kokeilla, voisiko tietokonetomografian avulla saada selville parasta lihaa tuottavat pääsit. Tutkimuksessa mitataan pääsien rasvaa ja lihasta, jotta tulevaisuudessa jalostukseen voitaisiin valita vain parhaita eläimiä. Tietokonetomografian avulla saadaan riittävän tarkka kuva tutkimuksen kannalta oleellisista asioista, joita ovat selän pituus, selkälihas ja lihaksen sisäinen rasva. Saatujen tulosten perusteella pääseille lasketaan indeksit, joiden avulla saadaan valittua jalostukseen pääsit, jotka tuottavat mahdollisimman laadukasta lihaa. Ennen tietokonetomografiakuvia tietoja saatiin kerättyä vastaavalla tarkkuudella vain ruhoista, mutta uusi tapa mahdollistaa tietojen saamisen elävältä eläimeltä.

The Telegraph 6/2018

VILLAPROTEIINI VOI PARANTAA RUUAN-SULATUSKANAVAN TERVEYTTÄ

Uusiseelantilaiset AgResearch-tutkimuslaitoksen tutkivat ovat huomanneet, että villaproteiinin lisääminen kesykissojen ruokaan parantaa niiden ruuansulatuskanavan terveyttä ja arvelevat, että sillä voisi olla samoja vaikutuksia myös ihmiselle. Maassa on aktiivisesti tutkittu mahdollisuuksia villan erityisten ominaisuuksien hyödyntämiseen ja yhtenä tutkimuskohteena ovat olleet villasta peräisin olevat proteiinit. Tutkimuksessa villaproteiini uutettiin erilleen kontrolloidun hydrolyysin avulla ja lisättiin sen jälkeen kissanruokaan. Villaproteiinia syöneiden kissojen ruuansulatuskanavia verrattiin tavallista kissanruokaa syöneiden kissojen ruuansulatuskanaviin. Havaittiin, että villaproteiinia saaneiden kissojen ruuansulatuskanavat olivat keskimäärin paremmassa kunnossa kuin kontrolliryhmän kissoilla. Arveltiin, että villaproteiinit voivat tulevaisuudessa olla potentiaalinen lisä ainakin lemmikinruokiin, mutta ehkä myös ihmisten ruokavalioon ravintolisän tapaisena täydennyksenä, jonka avulla saataisiin parannettua ruuansulatusta ja ravitsemusta sekä sitä kautta yleisesti terveyttä.

Stuff NZ 7/2018

RAUHALLISILLE UUHILLE SYNTYY ENEMMÄN KARITSOITA

Länsi-Australian yliopistossa on tehty tutkimus, jonka mukaan uuhien rauhallinen luonne lisää sen ovulaationopeutta ja tiineyden onnistumista. Aineistona käytettiin 200 merinouhua, joiden oli todettu olevan luonteeltaan joko hermostuneita tai rauhallisia. Havaittiin, että uuhien luonne vaikuttaa erityisesti ovulaationopeuteen, ei niinkään ovulaation ilmenemiseen, ja tämän pääteltiin myös pääasiassa aiheuttavan uuhien tuotoseuron. Joillain hermostuneilla uuhilla huomattiin myös ilmenevän ongelmia ylläpitää tiineyttä ensimmäisten viikkojen ajan. Tämän arveltiin johtuvan joko munasolujen heikommasta laadusta tai huonommista kohdun olosuhteista.

Rural news 5/2018

VILLANOSTAJAT EIVÄT HALUA MULESING-LAMPAIDEN VILLAA

Erityisesti eurooppalaiset villanostajat haluavat saada karitsoiden mulesingin loppumaan. Mulesingissa eläimen peräpäästä peräaukon ympäriltä poistetaan ihoa, jotta syntyvä arpikudos vähentää loiskärpästen munimista ja siten syntyvien kärpästentoukkien aiheuttamia ongelmia. Toimenpide on yleinen erityisesti Australiassa. Kuluttajat etenkin Euroopassa ja Amerikassa ovat enenevässä määrin alkaneet vaatia, että tuotteiden villa ei ole peräisin mulesing-lampaista. Useat villanostajat ovat alkaneet suunnata katseensa Uuteen-Seelantiin ja Etelä-Afrikkaan, sillä maista on helpompaa saada ei-mulesing-lampaiden villaa. Alun perin mulesingin käyttö piti lopettaa Australiassa vuoteen 2010 mennessä, mutta vieläkin ei ole keksitty niin hyvää korvaavaa tapaa kärpästentoukkaongelmien estämiseen, että tilalliset olisivat luopuneet toimenpiteestä. Australiassa vuosittain tuotetuista 130 000 villapaalista (á 120 kg) vain 10 prosenttia on ei-mulesing-lampaiden villaa. Myös Uudessa-Seelannissa kärsitään kärpästentoukkien aiheuttamista ongelmista, mutta mulesingiin on maassa puututtu hyvin vahvasti ja se on nykyään erittäin harvinaista.

ABD news 5/2018

ELEKTRONISET KORVAMERKIT PAKOLLISIKSI LAMPAILLE IRLANNISSA

Irlannin maatalousministeriö määräsi toukokuussa, että loka-kuusta 2018 alkaen kaikilla myytävillä lampailla on oltava elektroninen korvamerkki. Alle vuoden ikäisillä karitsoilla, jotka myydään syntymätilalta suoraan teuraaksi, riittää elektroninen merkki yhdessä korvassa. Kaikilla muilla eläimillä on oltava elektronisen merkin lisäksi toisessa korvassa tavallinen korvamerkki. Vaihtoehtoisesti hyväksytään tavallinen korvamerkki ja elektroninen bolus. Säädöksellä tavoitellaan tuotteiden parempaa jäljitettävyyttä ja halutaan sujuvoittaa eläinten numeroiden lukemista muun muassa huutokaupoissa ja teurastamoissa. Tuottajat protestoivat muutosta vastaan runsaasti etenkin lisäkulujen vuoksi, joten määräystä muutettiin elokuussa. Uuden lain mukaan lokakuun alusta alkaen kaikki myytävät viralliset korvamerkit ovat elektronisia korvamerkkejä, mutta alkuperäisestä määräyksestä poiketen niitä on pakollista alkaa käyttää vasta kesäkuussa 2019. Lisäksi tuottajille suunnitellaan maksettavan pieni hyvitys ensimmäisestä tilatusta elektronien korvamerkkien erästä.

AgriLand 5&7/2018

Suomalainen ruokaperinne

Kysymykseen, mitä on suomalainen perinneruoka, yleisin vastaus taitaa olla karjalanpaisti ja karjalanpiirakat. Molemmat ovat levinneet karjalaisten evakoiden matkassa ympäri Suomen.

Myös marjojen ja kalaruokien perinneasema tunnustetaan laajasti.

Outi Mehto

kotitalouden asiantuntija
freelancer, Marttaliitto

Suomalaiset valitsivat vuonna 2016 ruisleivän Suomen kansallisruoaksi. Se onkin omaleimaisinta ruokaperinnettämme. Ruis on sopinut pohjoisiin kasvuolosuhteisiin ja sitä on viljelty Suomessa jo 500 eaa. Ruista syödään meillä eniten maailmassa, jopa 16 kiloa vuodessa asukasta kohden. Suomalainen vie edelleen ruisleipää lahjaksi sekä tuliaiseksi tai evääksi ulkomaille.

Yhteisten perinneruokien lisäksi meillä on koko joukko alueellisia perinneruokia. Niissä näkyvät luonnon luomat rajoitteet ja edellytykset, sekä sijoittuminen idän ja lännen väliin. Idässä on omaksuttu paljon vaikutteita venäläisestä ruokakulttuurista, lännessä ruotsalaisesta.

Myös ruisleipä erottaa suomalaisia. Yksi tapa jakaa Suomi ruoka-alueisiin onkin ruisleipä. Puhutaan kovan ja pehmeän leivän alueista. Itä-Suomi on vanhastaan pehmeän ruisleivän aluetta, siellä leipää leivottiin viikoittain ellei useamminkin. Leivällä tarkoitettiin nimenomaan ruisleipää, muut olivat rieskoja. Länsi-Suomessa ruisleipää leivottiin puolestaan harvoin ja kerralla suuria määriä. Ruisleivät kuivattiin kovaksi ja säilyväksi. Rieska puolestaan oli lännessä ohutta vaaleaa leipää.

Leivän lisäksi itäinen ja läntinen ruokaperinne eroavat ruoankypsen nystavoiltaan. Puuroa on syöty lähes kaikkialla, mutta idässä se on haudutettu uunissa, lännessä keitetty liedellä. Suomi onkin jakautunut läntiseen keittoruokien ja itäiseen paistoruokien alueeseen. Pohjoisessa on hyödynnetty molempia.

Alueellisia perinneherkkuja on koottu sivulle 57.

Kuva: Viola Fredin

”Suomalaisille perinneruokille ominaista on, että ne ovat yksinkertaisia, ja aineksia on vähän. Valmistus puolestaan vie usein aikaa; siihen liittyy pitkä kypsentyminen.”

Koulu tasoitti eroja

Ajan myötä alueelliset erot ovat tasoittuneet. Tähän on vaikuttanut etenkin koululaitos, ketjurakenteisen elintarvikekaupan kehittyminen ja ruoan näkyvyys mediassa. Ruokakulttuuriamme rikastuttavia paikallisia eroja on edelleen: pientuottajien tuotteet, paikalliset erikoisuudet ja luonnonantimet kiinnostavat ruoanlaittajia kansainvälisten trendien ohella.

Vastaukseen, mitä on perinneruoka, voi vaikuttaa paljonkin vastaajan ikä ja kotiseutu. Perinneruokien määrittelyyn olevalle ruokaa, jonka sisältöön, valmistamiseen, tarjoiluun sekä syömiseen liittyvä tieto ja tapa on siirtynyt sukupolvelta toiselle. Näin perinneruokaa voi iäkkäämmille olla suvussa pitkään kulkenut piirakka tai juurileipä, nuoremmille juhlapöytien voileipäkakku tai lapsuuden arjen makaronilaatikko.

Suomalaisille perinneruokille varsin ominaista on, että ne ovat yksinkertaisia ja aineksia on vähän. Valmistus puolestaan vie usein aikaa, siihen liittyy pitkä ja harras kypsentyminen. Elinvoimaisimmat, nykyaikaan raaka-aineiltaan ja valmistusmenetelmiltään sopivat perinneruokat ovat säilyneet arjessa, mutta etenkin juhlapöydissä. Vaikka osa perheistä on luopunut joulupöydän perinteistä, suurimmalle osalle joulu tulee laatikoiden, kinkun ja rosollin muodossa.

Toiset ruokat ja valmistusmenetelmät vähitellen katoavat, toiset palaavat hiipumisen jälkeen takaisin. Tästä esimerkkinä uudeksi ruokatrendiksi noussut perinteinen hapattaminen, joka oli ennen kylmäsäilytyslaitteita oiva ruoansäilytysmenetelmä. Nykyään sitä arvostetaan maun ja terveysvaikutusten takia.

KÄÄNNÄ

Karjala

Karjalaisella ruokaperinteellä on alueellisesti väljimmät rajat. Piiraat, sultsinat, lohkot, paistit, rokat ja rahka ovat kuuluneet ruokapöytään niin Lappeenrannassa kuin pitkällä nykyisen Venäjän puolellakin.

Ominaisinta karjalaiselle ruoanvalmistukselle on runsas uunin käyttö. Vanhaa karjalaista tupaa hallitsi iso leivinuuni. Uunia lämmitettiin joka päivä ja suurin osa ruoasta kypsennettiin siinä. Ensimmäin paistettiin piirakat ja rieskat, jälkilämmössä haudutettiin paistit, lohkot ja puurot.

Ne karjalaiset, jotka toisen maailmansodan jälkeen joutuivat muuttamaan evakkoina muualle Suomeen, toivat mukanaan ruokaperinteensä. Monet karjalaiset ruoat tunnetaan siksi läpi Suomen, toisin kuin monien muiden alueiden erikoisuudet. Sienet ovat kuuluneet aina karjalaiseen ruokatalouteen. Eniten kerättiin rouskuja ja tatteja.

Lammaspotaatit

8–10 keskipokoista perunaa
1 kg lampaan paistia tai lapaa
0,5 kg sianlihaa (lapaa tai etuselkää)
vettä
suolaa

Perunat kuoritaan ja pannaan uuninpannuun. Niiden päälle pannaan lammaspaistin pala ja neljään, viiteen palaseen leikettua sianlihaa. Suolaa ripotellaan päälle ja pannun pohjalle pannaan vettä. Pannu pannaan uuniin 200 asteeseen noin puoleksitoista tunniksi. Välillä vaillellaan lihoja.

Tämä oli ennen Karjalankannaksella yleinen sunnuntai-ruoka. Tavallisesti perunoiden päälle laitettiin sianlihan kanssa kokonainen lampaanpaisti.

(Makuja maakunnista -kirjasta)

Savo

Myös Savossa on käytetty ahkerasti uunia ja suuri osa savolaisista perinneherkuista onkin uuniruokia. Tunnetuin on kalakukko. Kukkoja on täytetty kalan lisäksi milloin milläkin, kuten lantulla tai nauriilla. Muita perinteisiä savolaisia ruokia ovat kokkelipiimä, vellit ja erilaiset rieskat. Savolainen rieska valmistetaan tavallisimmin ohrajuhoista tai -ryyneistä. Tunnetuin on röpörieska eli ohraryyneistä valmistettu rieska. Se nautitaan munavoilla päällystettynä ja piimän kanssa. Muurin-pohjaletut ovat yläsavolaisten perinneherkku. Niihinkin käytetään ohraa. Ylä-Savon lisäksi niitä on valmistettu Ranskassa ja savolaiset ovatkin käyneet ranskalaisten kanssa kilpailemassa muurin-pohjalettujen paremmuudesta.

Lappi

Koska viljelykasvit eivät ole Lapin oloissa menestyneet, ei niillä ole kovin vankkaa sijaa Lapin ruokaperinteessä. Porotalous, kylmien vesien kalat sekä metsien ja soitten marjat ovat antaneet Lapin ruoalle vahvan leimansa. Tyypillisesti ruokaa on valmistettu keittämällä ja tulen loimussa kypsentämällä. Ruoan oman maun korostaminen on ollut olennaista, mausteita on käytetty hyvin vähän.

Varsinais-Suomi

Alavat pellot ja pitkä rannikko on vanhaan tehnyt Varsinais-Suomesta Suomen vaurainta aluetta. Itä-Suomea suuremmat karjat ja siten verrattain helppo maidon saanti on kehittänyt Länsi-Suomessa juustontekotaitoa – useat juustolajit ovat aina kuuluneet pitopöytään. Tavanomaisia ruokia ovat olleet keitetyt vellit, puurot, peruna- ja klimppisopat. Tavallinen arki-ruoka on ollut keitetyt perunat keitetyt tai paistetun sianlihan kanssa. Lisäksi silakkaa on aina ollut tarjolla.

Varsinais-Suomen ruokaperinne on paljolti yhteistä Satakunnan ja Uudenmaan kanssa. Erityisesti sallatti eli rosolli on ollut yhtä suosittua kaikissa ja jokainen pitää sitä omana perintönään, kuten myös Pohjanmaa. Muita yleisesti länsisuomalaisia ruokia ovat juustot ja makkarat. Yksi koko maassa tunnettu Varsinais-Suomen oma resepti on Louhisaaren mustanviinimarjanlehtijuoma.

Häme

Mämmillä, talkkunalla, juustoilla ja sahdilla on erityisesti hämäläistä ruokaperinnettä. Vaikka mämmi tunnetaan koko lounaissuomalaisella perinnealueella, pidetään kanta-alueena juuri Hämettä. Talkkunaa on Savon lisäksi syöty erityisesti Hämeessä, mutta ero on suuri. Kun savolainen talkkuna valmistetaan ohraa ja keitetään puuroksi, hämäläinen talkkuna valmistetaan ohraa, kaurasta, rukiista sekä herneistä ja ripotellaan viilin tai piimän päälle. Maitotuotteet ovat kuuluneet hämäläiseen ruokapöytään. Juustoista vanhimpia ja tunnetuimpia ovat piimä- ja munajuusto, joita syötiin sellaiseen tai uunissa paistettuna.

”Yksi tapa jakaa Suomi ruoka-alueisiin onkin juuri ruisleipä.”

Moni perinneruoka nojaa entisai-kojen säilytysmenetelmiin, kuten hapattamiseen, savustamiseen ja suolamiseen. Ne eivät siis ole sattumalta saaneet ominaista muotoaan ja makuaan. Kalakukko on alkujaan ollut pitkällä metsästysretkillä hyvin säilyvä ja energiapitoinen eväs. Hapattaminen on puolestaan ollut ainoa tapa saada maito säilymään pidempään. Siksi piimää on käytetty paljon.

Nyhtölammas pitaleivissä yhdistyvät lammas sekä suomalaiselle ruokaperinteelle ominainen leipäkulttuuri ja pitkä harras haudutus.

Pulled lamb eli nyhtölammas pitaleivät

n. 2 kg luutonta lampaanpaistia
2 tl suolaa
1 tl timjamia
1 tl rosmariinia
2 mustapippuria myllystä
2 sipulia
1–2 porkkanaa
6 valkosipulinkynttä
n. 5 dl vettä
0,5 dl punaviinietikkaa (tai punaviiniä)

Hiero lihan pintaan suola, timjami, rosmariini ja pippuri. Nosta liha korkeareunaiseen uunikestävään astiaan.

Anna maustua huoneenlämmössä noin tunti.

Kuori ja paloittele sipulit ja porkkanat reiluiksi paloiksi. Kuori valkosipulinkynnet ja halkaise ne kahtia. Lisää sipulit ja porkkanat lihan kanssa. Kaada vuokaan kiehuva vesi ja viini-etikka. Neste saa peittää noin 2/3 paistista.

Nosta liha uuniin ilman kantta ja paista 175 asteessa tunti. Peitä pata kannella tai foliolla ja jatka paistamista vielä noin 3–4 tuntia. Sisälämpötilan pitää nousta vähintään 95 asteeseen, mielellään yli.

Ota liha uunista, nosta se liemestä ja kääri folioon. Anna tekeytyä noin tunti.

Siivilöi ja jähdytä liemi ja kuori pinnalle jähmettynyt rasva pois.

Revi liha esimerkiksi käsin tai kahden haarukan avulla suikaleiksi. Lisää lihan joukkoon hieman kuumennettua paistolientä mehevyyttä ja makua lisäämään.

Levitä revitty liha kuumennetulle tarjoiluvadille. Mausta sormisuolalla, hienonnetulla mintulla tai korianterilla ja sitruunanmehulla. Tarjoile pitaleipien, salaatin ja tzatzikin kanssa.

Pitaleivät (8 kpl)

2,5 dl vettä
0,5 tl suolaa
1 tl sokeria
2 rkl öljyä
1 pussi kuivahiivaa
2 dl hiivaleipäjauhoja
4 dl vehnäjäuhoja

Lämmitä vesi reilusti kädenlämpöiseksi ja kaada kulhoon. Lisää veteen suola, sokeri ja öljy. Sekoita keskenään jauhot ja hiiva. Lisää seos nesteeseen vähitellen ja alusta taikina kimmoisaksi. Peitä kulho leivinliinalla ja anna taikinan kohota noin kaksinkertaiseksi.

Kaada taikina jauhotetulle pöydälle ja jaa kahdeksaan osaan. Pyörittele palat palloiksi ja taputtele palat ohuiksi leiviksi. Nosta leivät pellille leivinpa-perin päälle nousemaan.

Paista hyvin kohonneita leipiä 7–8 minuuttia 250°C:ssa. Anna leipien jäähtyä liinan alla.

Kuva: Eila Pennanen

Lammas ja karitsa alettiin erottaa 1960-luvun lopulla

Vanhoista keittokirjoista löytyy verrattain vähän lammassuokaohjeita, mutta joukossa on ihanuuk-sia, jotka sopivat myös tämän päivän keittiöön.

Maija Suutarinen
Hakamaan lammastila

Lammassuokien historia Suomessa ulottuu Lemminkäisen avittamana tuhannen vuoden taakse. Lampaan liha, kuten liharuuat yleensäkin, ovat vaatineet pitkän kypsytyksajan, sillä harvemmin tavallisella kansalla oli varaa syödä nuoria eläimiä. Ruokapöytään eläimet päätyivät vasta, kun niiden tehtävä oli muuten täytetty. Ensimmäiset jaottelut karitsan- ja lampaanlihaan löytyvät vasta 1960- ja 1970-lukujen taitteen keittokirjoista.

Liharuuat ovat aina olleet juhlaruokia, joten alueelliset lammassuuatkin ovat yleensä pitopöytien herkkuja, hienoimmista paisteista alkaen. Kun ruuasta oli puute ja sitä arvostettiin eri tavalla kuin nykyään, mitään ei heitetty hukkaan. Jo 50-luvun keittokirjoissa alkaa näkyä trendi luuttoman lihan käytöstä. Ohjeet painottuvat fileisiin ja paisteihin luullisten palojen sijaan. Tähän on todennäköisesti vaikuttanut se, että sähköuunissa luullisten lihojen hauduttaminen oli sekä kallista että epäkäytännöllistä. Eivätkä pienet kaupunkiasunnot sopineet ruojen käsittelyyn.

Vuoden 1938 Kotiruoka-kirja on 14. painos ja ilmestynyt 30 vuotta ensimmäisen jälkeen. Siitä löytyy reseptiä naudan, vasikan, sialle ja lampaalle. 1970-luvun alussa julkaistu Kodin Uusi Keittokirja kertoo, että lampaanliha on parhaimmillaan 1–2-vuotiaana, koska vanhemman eläimen liha maistuu liikaa lampaalle, eli villalle. Vanhemmissa kirjoissa villan mausta ei mainita mitään.

Lampaan liha on useiden lähteiden mukaan liitetty sadonkorjuujuhliin ja keittokirjoissa paistiohjeet aloittavat lammassosion. Jo 1950-luvun kirjoissa muistutetaan ohessa paistin käytöstä tähderuokana, mikä monilta nykykeikeiltä voi helposti unohtua. Kylmää paistia suositeltiin käytettäväksi salaattina kirpeiden kastikkeiden kera tai sitä kannatti myös lämmittää kastikkeessaan aamiaiseksi.

1980- ja 1990-luvun kouluruokailu pilasi monen mielessä perinteisen lammassuuan, tillilihan, maineen. En usko, että kouluruokailussa lammasta tarjottiin, mutta ennakkoluulot jäivät elämään. Vuoden 1938 keittokirjassa kerrotaan, että tilliliha ja piparjuuriliha valmistetaan samalla tavalla. Mummoni kertoi aina piparjuurilihan olleen suurinta herkkua, juuri lampaasta valmistettuna. Siksi hän viljeli piparjuurta puutarhassaan. Tillilihan mausteeksi sopivat kirjojen mukaan tillin varret, joten niidenkin osalta tilliliha, kuten myös piparjuuriliha, soveltuvat hyvin kasvimaan ja yrttitarhan lopettajaisten ajankohtaan.

Kuva: Eila Pennanen

Tilliliha

1,5 kg luista karitsan tai lampaan keittolihaa (lapaa, etuselkää)
2 l vettä
1 rkl suolaa

Kastike

1,5 rkl karkeita vehnä jauhoja
0,5 l lihalientä
etikkaa
suolaa, sokeria
tillin varsia

Pesty liha, josta luut on rikottu, pannaan kuumaan veteen kiehumään ja vaahto kuoritaan pois. Liha suolataan ja se saa hiljaa kiehua mureaksi. Liha otetaan leikkuulaudalle ja leikataan palasiksi.

Jauhut vispilöidään 0,5 litraan siivilöityä keitinlientä, kastike saa kiehua hetken. Maustetaan etikalla, suolalla ja sokerilla ja kaadetaan kullon silputun tillin päälle.

Piparjuuriliha valmistetaan samoin, tillin tilalla käytetään raastettua piparjuurta.

Kuva: Pexels.com

6.-8.11.2018
Lahdessa

Kuva Juha Moisander

VALTAKUNNALLISET LAMMASPÄIVÄT

Paikka: Koulutuskeskus Salpaus, Paasikivenkatu 7, Lahti. Yöpymiset Kauppa-hotelli Grand, Hämeenkatu 4, Lahti

TI 6.11.

OPINTORETKI

12.00 Lähtö hotellilta

12.15 Lahden rautatieasema

12.50 **Parikan lammastila**, Anssi ja Pia Parikka, Heinola
300 uuhien jalostuslampola suomen-lampaalle. Isälinjoja 20 kpl. Uusi, lämpöeristetty 1 600 m² lampola. Ruokinta automatisoitu: matoruokkija ja kiinteä apsekoitin. Kapeat kaksipuoleiset Tapio-ruokintapöydät.

14.00 **Lounas** Vierumäen Matkakeitaalla

16.00 **Anttilan tila**, Juha ja Hannele Moisander, Orimattila
Suffolk-rodun jalostuslampola, 60 uuhia. Lampaista kolmessa rakennuksessa. Hereford lihanautoja. Paimenkoiria. IEA-kalusteiden myyntiä.

Kahvi Moisanderien tilalla

17.15 **Tuiskulan tila**, Satu Tuiskunen, Orimattila
244 uuhien lammastila. Rodut: suomen-lammas, texell ja suffolk, joilla kolmiroturisteytystuotantoa. Alkuperäisrotututkimuksessa 82 eläintä. Osa lihasta suoramyydään. Uusi lampola valmistunut 2017. Pellot luomussa ja lampaat tavanomaisessa tuotannossa.

19.00 Paluu hotellille

Osallistumismaksu 68 € (+alv 24 %) sisältäen bussikuljetuksen, vierailukäynnit, lounaan, kahvin ja suojavarusteet.

Lisätietoja: Retki ja seminaari Eila Peitsi ja Milla Alanco-Ollqvist, milla.alanco-ollqvist@proagria.fi / 040 706 0558.

TERVETULOA!

ProAgria Keskusten Liitto ja Suomen Lammasyhdistys

Viimeisin ohjelmaversio on nähtävissä Suomen Lammasyhdistyksen lammasyhdistys.fi ja ProAgrian proagria.fi-verkkosivuilla. Oikeus ohjelmamuutoksiin pidätetään. **Sitovat ilmoittautumiset** ti 22.10. mennessä www.proagria.fi/lammaspaiivat tai ProAgria Keskusten Liittoon eila.peitsi@proagria.fi / 040 356 1734. Tämän jälkeen osallistumismaksut +15 %.

Majoitus: 2hh 45 €/hlö/vrk. 1hh 75 €/vrk. Triplahuone 120 €/huone (4 40 €/hlö/vrk). Hinta sisältää buffet-aamiaisen. Majoitus maksetaan suoraan hotelliin. **Hotellin parkki:** auton pysäköinti on ilmainen hotellin sisäpihalla ja autotallissa, joissa ajokorkeus 190 cm.

Lisätietoja: Retki ja seminaari Eila Peitsi ja Milla Alanco-Ollqvist, milla.alanco-ollqvist@proagria.fi / 040 706 0558.

Kokous Marjo Simpanen marjo.simpanen@lammasyhdistys.fi / 044 973 7000. **Tuottajatori lampureille** 7.-8.11., varaukset Marjo Simpanen. **Yhteistyöyhteisöille esittelypöydät** 7.11. kokouksen ja 8.11. seminaarin yhteydessä, varaukset Milla Alanco-Ollqvist.

KE 7.11.

SUOMEN LAMMASYHDISTYS RY:N 100-VUOTISJUHLAKOKOUS, Auditorio

9.00 Tervetuliaiskahvit, kutsuvieraiden ja onnitteluiden vastaanotto

10.00 Tilaisuuden avaus, SLY:n puheenjohtaja *Petri Leinonen*
Historiakatsaukset
Puheita
Keskustelua

12.30 **Lounas**, SLY tarjoaa Koulutuskeskus Salpauksen ravintolassa.

13.30 Puheita
Vuoden Lammastilan palkitseminen
Tuotosseurannan parhaiden ja pitkäaikaisten tilojen palkitsemiset
Sääntömääräiset asiat, § 4

15.30 Kokouksen päätös

LAMPUREIDEN ILTAJUHLA

18.30 Lampureiden juhlaillallinen

Iloista yhdessäoloa ja puheenvuoroja historiasta tulevaisuuteen. Orkesteri Sininen Sointu viihdyttää juhlakansaa ruokailun ja juonnetun ohjelman päätyttyä. Juhlava pukeutuminen.

Illallismenu

Paikallista karitsaa pitkään kypsennettynä, värikästä juuresohrattoa, chutneyä ja yrttimajoneesia.

Tyrni-porkkanapannacotta, tyrnikastike.

Illalliskortti 20 €

TO 8.11.

LAMMASTALOUS NYT JA TULEVAISUUDESSA -seminaari

Auditorio, käynti Ståhlbergin kadulta

9.00 Seminaarin avaus, *Ari Toivonen*, ProAgria Etelä-Suomi

9.15 Tilan bisnesstrategian valinta – monipuolinen lammas, *Katri Myrsky*, ProAgria Etelä-Suomi

10.15 Mitä on LEAN ja miten sen avulla voi sujuvoittaa arkea, *Leena Kukkonen*, ProAgria Etelä-Suomi

11.00 Miten jaksaa lampurin arjessa? Välitä viljelijästä -hankkeet, *Maija Pispala*, MTK

11.45 Lounas

13.00 Hukan metsästys suoramyyntissä, *Katri Myrsky*, ProAgria Etelä-Suomi

13.45 Kahvitauko

14.15 Tuotannon suunnittelu – Läänin-lampureista Lampuri Valmennukseen, *Milla Alanco-Ollqvist ja Sari Helttä*, ProAgria

14.45 Valtakunnallinen Lammastrategia – miten tavoitteisiin? *Tapio Rintala*, MTK lammas

15.30 Päätös

Luentomateriaalit lähetetään sähköpostilla koulutuksen jälkeen osallistujille.

Seminaarin hinta 95 € (+alv 24%) sisältäen ohjelman mukaisen koulutuksen, kokousmateriaalit ja kokoustarjoilut.

Etäosallistumismahdollisuus WebEx-yhteyden kautta. Hinta 65 € (+alv 24%). Ilmoittautuneille lähetetään linkki sähköpostilla ennen seminaaria.

PRO
Agria